

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

L.M. VENY en J. DE MAERTELAERE, De openbaarheidscirkel is (bijna) rond: een wettelijke regeling nu ook voor provincies en gemeenten 1033

C. ENGELS, De parochie-assistent en het Belgische arbeidsrecht, zoals vuur en water 1040

Rechtspraak

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – **Straf** – Administratieve geldboeten – Individualisering van de straf Arbitragehof, 14 juli 1997 (*met noot*) 1047

Overeenkomst – Ontbinding wegens wanprestatie – Gevolgen voor partijen – Geen grondslag van rechten of verplichtingen

Cass., 6 juni 1996 (*met noot*) 1049

Gehandicapten – Tegemoetkomingen – 1. Inkomensvervangende tegemoetkoming – Ambtshalve herziening – Wetswijziging – 2. Arbeidsgerechten – Wetswijziging – Toepassing – Ambt van de rechter

Cass., 3 maart 1997 1049

Faillissement – Verdachte periode – Betaling – Overdracht van schuldvordering

Hof Antwerpen, 21 oktober 1996 (*met noot*) 1050

Beslag en executie – Voorlopige tenuitvoerlegging – Kantonnementsverbod – Opheffing door de appelrechter Hof Antwerpen, 3 februari 1997 1051

Voorrechten – Voorrecht onderaannemer (art. 20, 12°, Hyp. W.) – Voorwaarden – Bestaan van de vordering van de hoofdaannemer op de opdrachtgever – Betaling Hof Gent, 29 oktober 1997 1052

Onrechtmatige daad – Aansprakelijkheid – Dieren – Verhuurder van pony met huifkar – Bewaarder van het dier Rb. Tongeren, 25 september 1996 (*met noot*) 1052

Onrechtmatige daad – Aansprakelijkheid – 1. Eigen gedraging – Bestuurder van luchtballon – Uitvoeren van een landingsmanoeuvre op een plaats waar dieren aanwezig zijn – 2. Dieren – Eigenaar van het dier – Bevrijdingsgronden – Vreemde oorzaak – Fout van derde

Vred. Westerlo, 19 januari 1996 (*met noot*) 1053

Huur – Woninghuur – Ontbinding wegens wanprestatie – Recht op behoorlijke huisvesting – Tijdelijke wanbetaling van de huurder

Vred. Roeselare, 1 maart 1996 1054

Rechtspraak in kort bestek

Hoven en rechtbanken – Rechtsmacht – Handeling van een administratieve overheid

Cass., 9 januari 1997 (*met noot*) 1055

Rechtsmiddelen – Hoger beroep – Devolutieve kracht – Deskundigenonderzoek

Cass., 21 februari 1997 1056

Burgerlijke rechtspleging – Behandeling van de zaak – Conclusie – Kennisgeving aan de tegenpartij – Recht van verdediging

Cass., 27 februari 1997 1056

Voorlopig bewind – Instellen van procedure – Machtiging van vrederechter noodzakelijk – Karakter van openbare orde

Hof Gent, 29 mei 1996 1056

Faillissement – Ontbinding van vennootschap – Opeenvolgende situaties van samenloop – Continuïteit van het fixatie-beginsel

Hof Antwerpen, 10 maart 1997 1057

Consumentenrecht – Consumentenkrediet – Informatie en onderzoeksplicht van kredietverlener – Tekortkoming oorzaak van onvermogen van consument – Aansprakelijkheid van kredietverlener – Sanctie

Vred. Gent, 9 april 1996 1057

Wetgeving in kort bestek

Fiscale stimuli voor uitvoer en onderzoek 1057

Personen met een handicap - Beroepsprocedure 1058

Verdrag nachtarbeid 1058

Niet voor beslag vatbare bedragen - Formule 1058

Controlewet verzekeringsondernemingen - Toepassingsgebied 1058

Veiligheid op het werk van uitzendkrachten 1059

Openbaarheid van bestuur - Provincies en gemeenten 1059

Wegnemen en toewijzen van menselijke organen 1059

Vermeldingen op de identiteitskaart 1060

Strafrechtelijke en burgerrechtelijke aansprakelijkheid van ministers 1060

Telecommunicatie - Wijziging van de wet van 21 maart 1991 1060

Faillissementswetgeving - Lijst van kandidaat-curatoren 1060

Aansprakelijkheid van de leden van een V.Z.W. 1061

Bedrijfsvoorheffing 1061

Ziekteverzekering - Afschaffing residuaire regelingen 1061

Boeken

W De Bruyn en J. Vanbelle, Praktijkboek huurrecht 1997 - Commentaar, geannoteerd wetboek & modellen (*door C.P.*) 1061

P.M. van Schie, W.W. van Smeden en C.A. De Kam, Hoofdpunten van het Nederlands belastingrecht (*door S. Van Crombrugge*) 1062

Cahiers AEDBF/EVBFR Belgium, Le secteur bancaire et la concurrence. De banksector en de mededinging. Teksten van de studiedag van 6 juni 1996 (*door A. Van den Bossche*) 1062

Mededelingen

Publicatie van de arresten van de Raad van State 1062

Werving van magistraten voor het Auditoraat en het Coördinatiebureau van de Raad van State en de samenstelling van een wervingsreserve (Nederlandstalig kader) 1063

Magistratuur en Maatschappij in dialoog 1063

Nascholing voor leraren en lectoren economie, handel en/of recht 1063

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

Opgericht in 1931. Hoofdredacteuren: René Victor (1931-1984), Edgar Boonen (1984-1993)

VERSCHIJNT IEDERE WEEK VAN SEPTEMBER TOT JUNI

Redactie: C. Caenepeel, A. Van Oevelen,
E. Dirix, J. Laenens, J.R. Rauws,
A. Vandeplas

Redactiesecretaris: Mevr. C. Meeusen

Redactieadres: V.Z.W. Rechtskundig Weekblad
Mechelsesteenweg 210 bus 6
2018 Antwerpen
(redactiesecretariaat bereikbaar
van 9 tot 12 uur)
Tel. 03/248.49.84
Fax 03/248.08.70

Vaste medewerkers:

A. Alen
F. Aps
R. Boes
Gh. Dhaeyer
J. Erauw
P. Humblet
W. Lambrechts
J. Meeusen
H. Nys
I. Opdebeek
W. Pintens
W. Rauws
D. Simoens
G. Suetens-Bourgeois
M. van Damme
S. Van Overbeke
J. Wouters

Abonnementen, advertenties: INTERSENTIA UITGEVERS N.V., Churchilllaan 108, 2900 Schoten
Tel.: 03/680.15.50 - Fax: 03/658.71.21 Abonnementprijs: 4.550 f., voor studenten 2.950 f..

Colloquium: Gezinsgeschillen van en met Marokkaanse migrantenvrouwen: wat zijn passende juridische oplossingen?

1063

Colloquium: Transportrecht

1063

Studiedag: Internet en het auteursrecht

1063

Colloquium: Internationaal Koopverdrag

1063

Voorzorgskas voor Advocaten en Gerechtsdeurwaarders

1064

XXXVIIIe Congres van de Vlaamse Juristenvereniging:

Het Juridisch statuut van het onroerend goed

1064

Limburgs advocatenkantoor

ICKMANS – NEUTS

Wenst onmiddellijk en/of per juli/augustus 1998 haar kantoor te versterken met een gemotiveerd en creatief

MEDEWERKER & STAGIAIR (m/v)

Zulks voor een all-round taak met de nadruk op handels- en economisch recht alsmede verbintenissenrecht.

Curriculum te sturen naar:

E. Neuts, Vrijheidslaan 13 te 3960 Bree.

— UNIFORMIER —

Kledingfabrikanten en specialisten in toga's

DIRK NEVENS

Nieuwe steenweg 8 - 1731 Zellik ☎ (02) 466 09 05

Fax (02) 466 63 24

Molenstraat 23 - 9300 Aalst ☎ (053) 21 47 77

rue du Midi 175 - 1000 Bruxelles ☎ (02) 511 88 06

*The bitterness of bad quality
remains longer than
the sweetness of low prices*

**Wij verzorgen al uw administratief drukwerk aan
een onberispelijke kwaliteit tegen scherpe prijzen**

Drukkerij De Bie

Herentalsebaan 68 • B-2100 Deurne

Tel. 03/322 50 20 • Fax 03/321 73 93

DE OPENBAARHEIDSCIRKEL IS (BIJNA) ROND: EEN WETTELIJKE REGELING NU OOK VOOR PROVINCIES EN GEMEENTEN

I. INLEIDING

1. De afgelopen jaren, vooral na de invoering van artikel 24ter (nu 32) Gw.¹ viel er een toenemende belangstelling waar te nemen voor de vernieuwende rechtsfiguur van de «openbaarheid van bestuur». In uitvoering van het voornemde grondwetsartikel werd zowel op het federaal als op de verschillende deelstatelijke niveaus ondertussen een openbaarheidsregeling uitgevaardigd.² Hoewel het lokale beleidsniveau reeds sedert 1989 het voorwerp vormde van een sensibiliseringscampagne rond openheid en openbaarheid,³ duurde het tot 26 juni 1997 vooraleer de Kamer van volksvertegenwoordigers⁴ de wet van 12 november 1997 betreffende

de openbaarheid van bestuur in de provincies en gemeenten goedkeurde.⁵ Die «late» goedkeuring belette echter niet dat de burger de openbaarheid van bestuursdocumenten, berustend bij provincies of gemeenten, toch reeds sinds 1 januari 1995 kon afdwingen⁶ terwijl in dit verband evenmin mag worden voorbijgegaan aan het gegeven dat een aantal gemeenten niet op een wettelijk initiatief had gewacht op de invoering van een wettelijke regeling en een gemeentelijk openbaarheidsreglement had aangenomen.⁷

noemde grondwetsartikel wel op de lijst van te herziene bepalingen, maar vast te stellen is dat dit aspect van de staatshervorming momenteel niet tot de prioriteiten (van de meerderheidspartijen) behoort, waarbij de vraag is of de reden hiervoor niet te zoeken is in het verschil in politieke cultuur inzake de organisatie van het lokale bestuur tussen Vlamingen en Franstaligen. Misschien is dit ook de verklaring waarom pas drie jaar na de inwerkingtreding van het grondwetsartikel een wettelijke openbaarheidsregeling voor provincies en gemeenten tot stand is gekomen (zie hierover verder X., *De organisatie van het binnenlands bestuur in Vlaanderen*, Advies van de Commissie Bestuurlijke Organisatie, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 1997, 17-18).

Omtrent de gestelde bevoegdheidsproblematiek, zie o.a. TIELEMANS, R., «Grondrechten en de bevoegdheden van Staat, Gemeenschappen en Gewesten: openbaarheid van bestuur, motivering van bestuurshandelingen en ombudsman», *T.B.P.*, 1990, 438-448; VANDE LANOTTE, J., «Openbaarheid van bestuur en de staatshervorming: het einde van de exclusieve bevoegdheden in zicht?», *R.W.*, 1985-86, 363-370; UYTENDAELE, M., «Fédéralisme et libertés fondamentales: la transparence administrative au regard de la réforme de l'Etat», *Adm. Publ. (T)*, 1993, 96 e.v.

De zienswijze dat het aan de federale overheid toekomt om de provinciale en gemeentelijke instellingen te regelen, is tevens gesteund op verschillende ondubbelzinnige adviezen van de Raad van State, o.m. het advies van 28 juni 1991 over het voorontwerp van decreet met betrekking tot de openbaarheid van bestuursdocumenten in de diensten en sommige instellingen van de Vlaamse Regering (cf. *Gedr.St.*, VI. Raad, 1990-91, nr. 535/1, p. 130; *Gedr. St., Br. Hoofd. Raad*, 1990-91, nr. A-128/1, 22 i.v.m. het advies van de Raad van State van 10 december 1990 inzake het ontwerp van ordonnantie inzake de toegang tot informatie met betrekking tot het milieu in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest).

⁵ B.S., 19 december 1997. Overeenkomstig art. 78 Gw. is de goedkeuring van de wet m.b.t. de openbaarheid van bestuur in provincies en gemeenten een bicamerale aangelegenheid. Het op voornemde datum door de Kamer van Volksvertegenwoordigers aangenomen wetsontwerp werd aan de Senaat bezorgd, waar het evenwel niet werd geëvoceerd.

⁶ Voorheen kon de geadministreerde, die gebruik wenste te maken van zijn inzage-recht in bestuursdocumenten die bij een gemeentelijke of een provinciale overheid berustten, zich rechtstreeks beroepen op art. 32 Gw. Een concrete beroepsprocedure was evenwel niet gewaarborgd.

⁷ Uit onderzoek, afgerond in februari 1997, blijkt dat in Vlaanderen 62 gemeenten een eigen openbaarheidsreglement hadden goedgekeurd (vgl. DE MAERTELAERE, J., «Gemeentelijke openbaarheid van bestuur in Vlaanderen», in *Praktijkgids management voor*

¹ Dit grondwetsartikel luidt: «Ieder heeft het recht elk bestuursdocument te raadplegen en er een afschrift van te krijgen, behoudens de uitzonderingen bepaald door de wet, het decreet of de ordonnantie». Over de betekenis en de juridische aard van de grondwetsbepaling, zie o.a. Arbitragehof, nr. 17/97 van 25 maart 1997, *B.S.*, 24 april 1997; VANDE LANOTTE, J. en GOEDERTIER, G., *Overzicht van het publiekrecht*, Brugge, die Keure, 1997, nrs. 940-949, p. 498; MAST, A., DUJARDIN, J., VAN DAMME, M. en VANDE LANOTTE, J., *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1996, nr. 634, p. 564; POPELIER, P., «De openbaarheid van het overheidshandelen in een democratische rechtsstaat», *T.B.P.*, 1995, 707-715; JONGENEEL, I., «Openbaarheid van bestuur in de Belgische wetgeving», *Jura Falc.*, 1995, 563-607; DE TERWAGNE, C., «L'accès du public à l'information détenue par l'administration», *Rev.bel.dr.con.*, 1996, 117 e.v.; JONGEN, F., «La publicité de l'administration», *J.T.*, 1995, 779-780.

² Zie dienaangaande de wet van 11 april 1994 betreffende de openbaarheid van bestuur, het decreet van de Franse Gemeenschap van 22 december 1994, het decreet van het Waalse Gewest van 30 maart 1995, de ordonnantie voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest van 30 maart 1995, het decreet van de Duitstalige Gemeenschap van 16 oktober 1995 en het decreet van de Franse Gemeenschapscommissie van 11 juli 1996. Het decreet van de Vlaamse Gemeenschap van 23 oktober 1991 betreffende de openbaarheid van bestuursdocumenten in de diensten en instellingen van de Vlaamse regering dateert reeds van vóór de invoering van het nieuwe grondwetsartikel.

³ De toenmalige Minister van Binnenlandse Zaken, LOUIS TOBBACK, overhandigde destijds aan alle pas benoemde burgemeesters een modelreglement i.v.m. «openbaarheid van bestuur op lokaal niveau»; zie hieromtrent DE RYNCK, F., *Openbaarheid van bestuur. Een handleiding voor gemeentebesturen*, Brussel, V.B.S.G., 1989, 76 pp.; *Id.*, «Gemeenten en openbaarheid van bestuur», in *Jaarboek openbaarheid van bestuur 1990-1991*, Brussel, De Wakkere Burger, 1991, 75-97.

⁴ Luidens de bepalingen van artikel 162 Gw. is de federale overheid in de huidige stand van (constitutionele) wetgeving nog steeds bevoegd om een algemene openbaarheidsregeling in te voeren voor de lokale besturen. In het Sint-Michielsakkoord werd de regionalisering van de provincie- en gemeentewet weliswaar overeengekomen, maar kon toen niet worden uitgevoerd, aangezien artikel 162 Gw. niet voor herziening vatbaar was verklaard. De verklaring tot herziening van de Grondwet van 7 april 1995 vermeldt het voor-

II. DE WET VAN 12 NOVEMBER 1997 BETREFFENDE DE OPENBAARHEID VAN BESTUUR IN DE PROVINCIES EN GEMEENTEN ⁸

2. De wet «Openbaarheid lokale besturen» gaat uit van dezelfde (basis)principes als vervat in de federale openbaarheidswet van 11 april 1994 ⁹ en doet uiteraard geen afbreuk aan de wetsbepalingen die een ruimere openbaarheid waarborgen. ¹⁰

A. Toepassingsgebied ¹¹

3. De lokale openbaarheidswet is van toepassing op alle provinciale en gemeentelijke administratieve overheden. Het begrip «administratieve overheid» moet ook hier worden begrepen in de zin van artikel 14 gecoördineerde R.v.St.-wet en maakt geen onderscheid naar gelang van het orgaan van het gedecentraliseerde bestuur waarvan de informatie is uitgegaan of waar het berust (i.e. gouverneur, bestendige deputatie of provincieraad, burgemeester, college van burgemeester en schepenen of gemeenteraad). Bovendien geldt de wet van 12 november 1997 eveneens voor de instellingen die door de provincie of de gemeente of door toedoen van die overheden in de vorm van een handelsvennootschap of een vereniging zonder winstoogmerk, belast met de behartiging van een openbare dienst (verlening), werden totstandgebracht. ¹² Een provinciale of gemeentelijke instelling kan met andere woorden als een administratieve overheid worden beschouwd, hetzij omdat ze als een openbare dienst is gekwalificeerd (organiek criterium), hetzij wegens de functie die zij vervult (functioneel criterium).

De wet is echter niet van toepassing op de intercommunales en de O.C.M.W.'s, aangezien de uitwerking van een

openbaarheidsregeling voor die publieke rechtspersonen onder de deelstatelijke bevoegdheid vallen. ¹³

4. De begrippen «bestuursdocument» en «document van persoonlijke aard» hebben in de wet van 12 november 1997 dezelfde (inhoudelijke) betekenis als in de federale openbaarheidswet. ¹⁴ Een bestuursdocument is dus «alle informatie, in welke vorm ook, waarover een (provinciale of gemeentelijke) administratieve overheid beschikt». ¹⁵ M.a.w., de term moet extensief worden uitgelegd; openbaarheid is immers de regel, beslotenheid de te motiveren uitzondering. ¹⁶

Onder «document van persoonlijke aard» wordt verstaan «een document dat een beoordeling of een waardeoordeel bevat van een met naam genoemd of gemakkelijk identificeerbaar natuurlijk persoon of dat een beschrijving bevat van een gedrag waarvan het rechtbaar maken aan die persoon kennelijk nadeel kan berokkenen». In tegenstelling tot de andere bestuursdocumenten, wordt voor bestuursdocumenten van persoonlijke aard afgestapt van het principe dat de burger geen belang moet doen gelden. ¹⁷

¹³ De verzoeker die inzage in een bestuursdocument wenst te verkrijgen dat zich bij een O.C.M.W. of een intercommunale bevindt, moet, bij ontstentenis van een specifieke regeling, zijn aanvraag steunen op het art. 22 van Gw.

Het bij de Vlaamse Gemeenschap voorliggende ontwerp decreet, dat het openbaarheidsdecreet van 23 oktober 1991 verder zal afstemmen op de grondwettelijke bepalingen, bevat een soortgelijke openbaarheidsregeling voor de openbare centra voor maatschappelijk welzijn en de intergemeentelijke samenwerking (over dit ontwerpdecreet D'HOOGHE, D., «Openbaarheid van bestuur in Vlaanderen», in *Openbaarheid van bestuur in Vlaanderen, België en de Europese Instellingen*, Leuven, Instituut voor Administratief Recht K.U. Leuven en Instituut voor Milieurecht, 1996, 29-63). Het vooralsnog ontbreken van een specifieke openbaarheidsregeling betekent evenwel niet dat bijvoorbeeld een O.C.M.W.-bestuur (een hulpvrager) de inzage van een bestuursdocument (van persoonlijke aard) mag weigeren (cf. VENY, L., «Cliënt en hulpverlener In O.C.M.W. verband: een moeilijke rechtsverhouding?», noot onder Arbh. Gent, 17 januari 1997, *A.J.T.*, 1997-98, 136 e.v.).

¹⁴ Vgl. art. 1 van de federale openbaarheidswet van 11 april 1994; zie ook BOES, M., *l.c.*, 42 e.v.; BAMPs, Ch., *l.c.*, 30-31.

¹⁵ Art. 2, 2°, lokale openbaarheidswet; zie verder ook *Gedr.St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/1, p. 3.

¹⁶ Cf. de federale openbaarheidswet en de naar aanleiding ervan uitgebrachte adviezen van de Commissie voor de Toegang tot Bestuursdocumenten (hierover VENY, L. en DE MAERTELAERE, J., *l.c.*, te verschijnen). Ook de *Gedr.St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/5, p. 4 geven een opsomming van de documenten die voor openbaarmaking in aanmerking komen. Op te sommen zijn: «schriftelijke stukken, geluids- en beeldopnamen met inbegrip van gegevens die verwerkt worden via geautomatiseerde informatieverwerking, alsmede verslagen, studies, documenten van niet-ambtelijke adviescommissies, notulen en processen-verbaal van de gemeenteraad en het college van burgemeester en schepenen, statistieken, administratieve richtlijnen, omzendbrieven, contracten, vergunningen, examencohiers, films, foto's, enz...».

¹⁷ Art. 2, 3°, van de wet van 12 november 1997. Dit belang moet, naar analogie met het bij het optreden voor de Raad van State vereiste belang, persoonlijk, rechtstreeks, actueel, materieel of moreel en geoorloofd zijn (cf. *Gedr.St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/2, p. 3).

de lokale besturen, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1998, te verschijnen). Voor die gemeenten moet de lokale openbaarheidswet nu worden gezien als een aanvulling op hun, desgevallend minder vergaande, eigen reglement.

⁸ *Gedr. St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/1, p. 1-27 en nr. 871/5, p. 1-32 (voor een commentaar bij dit wetsontwerp leze men MOYAERT, N., «Openbaarheid ook lokaal een wettelijke basis», *Argus*, 7 februari 1997, 3 pp.).

⁹ B.S., 30 juni 1994. Omtrent de federale openbaarheidswet raadplege men o.a. BOES, M., «Openbaarheid van bestuur», in *Liber Amicorum Alfons VANDEURZEN*, Gent, Mys & Breesch, 1995, 39-61; BERCKX, P., «De openbaarheid van bestuur op federaal niveau», *T.B.P.*, 1994, 815-818; BAMPs, Ch., «Openbaarheid van bestuur: de federale wet van 11 april 1994 toegelicht», *Rec.Arr.R.v.St.*, 1996, 21-45; VENY, L. en DE MAERTELAERE, J., «De federale openbaarheidswet en de bestuurspraktijk», *Publiekrechtelijke kronieken* 1998, nr. 1.

¹⁰ Art. 14 van de wet van 12 november 1997 betreffende de openbaarheid van bestuur in provincies en gemeenten (hierna ook «*lokale openbaarheidswet*» genoemd).

¹¹ Cf. art. 2 lokale openbaarheidswet (*Gedr. St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/1, p. 2-3).

¹² Dat een gemeentelijke v.z.w., in de mate zij een openbare dienst vervult, voor de toepassing van de lokale openbaarheidswet als een administratieve overheid is op te vatten, werd door de minister expliciet bevestigd (cf. *Gedr.St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/5, p. 25).

B. De actieve openbaarheid ¹⁸

5. De wet betreffende de openbaarheid van bestuur in provincies en gemeenten voert in de eerste plaats een actieve openbaarheidsplicht in. Die houdt in dat er voor de provinciale of de gemeentelijke overheid de verplichting bestaat de bevolking uit eigen beweging informatie te verstrekken en dat een lokaal bestuur op dit vlak niet mag stilzitten en wachten tot het ogenblik dat een burger om inlichtingen verzoekt.

Zoals andere openbaarheidsregelingen, ¹⁹ geeft ook de wet van 12 november 1997 aan het beginsel van openbaarheid van bestuur een ruimere invulling dan hetgeen krachtens art. 32 Gw. als minimumregeling is vereist, namelijk de passieve openbaarheid. Toch moeten de in de wet opgenomen (actieve openbaarheids)verplichtingen als minimumvereisten worden gezien, die onder geen beding afbreuk (kunnen) doen aan de provinciale of gemeentelijke autonomie inzake de concrete (inhoudelijke en vormelijke) uitwerking van hun informatiebeleid.

6. Allereerst is er de verplichting tot de aanstelling van een informatieambtenaar, belast met het uitschrijven van het concept en de effectieve uitvoering van het informatiebeleid voor alle administratieve overheden die onder de provincie of gemeente vallen. ²⁰ Uiteraard moet de informatieambtenaar zich bij de uitvoering van zijn opdracht houden aan de instructies van de provincie- of gemeenteraad. ²¹ De wet weerhoudt kleinere gemeenten er niet van aan de informatieambtenaar ook andere opdrachten op te dragen, wat echter niet tot gevolg mag hebben dat zijn openbaarheid (staak) hierdoor wordt uitgehouden. ²² Een dergelijke toewijzing van opdrachten aan ambtenaren is immers ook een element van de provinciale en gemeentelijke autonomie, waarbij de concrete invulling gebeurt, al naar gelang van de plaatselijke noodwendigheden.

Daarnaast stelt het bestuur een «Wegwijs-document» ter beschikking van de burger, met daarin een beschrijving van de bevoegdheden en de interne organisatie van de diverse provinciale en gemeentelijke administratieve overheden. ²³ Dit document bericht niet uitsluitend over de diensten en de personeelsleden die voor een bepaalde beleidsmaterie be-

voegd zijn, maar vermeldt bijvoorbeeld tevens de openingsuren van de voor het publiek toegankelijke diensten. Op die manier wordt een ernstige poging gedaan om de toegankelijkheid van de administratie voor de burger (als consument van de «openbare dienstverlening») te vergroten.

Ook nog in het kader van de actieve openbaarheid bevat alle briefwisseling, uitgaande van een provinciale of gemeentelijke administratieve overheid, de naam, de functie, het contactadres en het telefoonnummer van de ambtenaar die bijkomende inlichtingen met betrekking tot een specifiek dossier kan verstrekken. ²⁴

Ten slotte moet elk document, waarmee een beslissing of een administratieve handeling met individuele strekking wordt meegedeeld aan de geadmisteerde, de (eventuele) beroepsmogelijkheden vermelden, meer bepaald de instanties bij wie het beroep moet worden ingesteld, de na te leven voorschriften en de geldende (verval)termijnen. ²⁵ In geval van ontstentenis van die vermeldingen neemt de termijn voor het indienen van een bezwaar geen aanvang voordat die betrokken informatieverplichting is vervuld. ²⁶

C. De passieve openbaarheid ²⁷

7. De lokale openbaarheidswet concretiseert voor de gedecentraliseerde besturen – het als grondrecht gewaarborgde – recht op de raadpleging en de mededeling van een afschrift van een bestuursdocument. ²⁸ Bij de uitoefening van de passieve openbaarheidswet kan een onderscheid worden gemaakt tussen: ²⁹

- het inzage-recht waarbij de verzoeker ter plaatse de documenten inkijkt;
- het recht op een afschrift ter plaatse;
- het mededelingsrecht, waarbij gevraagd wordt het afschrift aan de verzoeker over te maken;
- het recht op uitleg (waarbij moet worden gewezen op de onlosmakelijke samenhang tussen openbaarheid van bestuur en het spreekrecht voor ambtenaren). ³⁰

²⁴ Art. 3, 3°, van de wet van 12 november 1997 betreffende de openbaarheid van bestuur in provincies en gemeenten.

²⁵ Cf. art. 3, 4°.

²⁶ Voor een soortgelijke regeling in de O.C.M.W.-wet, meer bepaald art. 62bis, ziet de rechtspraak die verplichting als een (substantieel) vormvereiste, dat bij ontstentenis tot gevolg heeft dat de beroepstermijn niet loopt zolang de bestuursbeslissing niet overeenkomstig de wettelijke modaliteiten is uitgevoerd (cf. Arbh. Brussel, 15 februari 1995, *J. dr. jeun.*, 1995, nr. 144, p. 181 met noot J. FUNCK).

²⁷ Art. 5 lokale openbaarheidswet (*Gedr. St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/1 p. 5-6 en nr. 871/5, p. 4-5).

²⁸ Cf. voetnoot 1.

²⁹ *Gedr. St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/1, p. 6.

³⁰ Omtrent het spreekrecht voor ambtenaren, zie o.m. het K.B. van 26 september 1994 tot bepaling van de algemene principes van het administratief en geldelijk statuut van de rijksambtenaren die van toepassing zijn op het personeel van de Executieven en van de publiekrechtelijke rechtspersonen die ervan afhangen (*B.S.*, 1 oktober 1994), inzonderheid art. 3, dat als volgt luidt: «De ambtenaren hebben het recht op vrijheid van meningsuiting ten aanzien van de feiten waarvan ze kennis hebben uit hoofde van hun ambt. Het is hun enkel verboden feiten bekend te maken die betrekking hebben op 's lands veiligheid, de bescherming van de openbare orde,

¹⁸ Art. 3 van de wet van 12 november 1997 betreffende de openbaarheid van bestuur in provincies en gemeenten (*Gedr. St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/1, p. 3-4).

¹⁹ O.a. het Vlaams openbaarheidsdecreet van 23 oktober 1991 en de federale openbaarheidswet van 11 april 1994.

²⁰ Art. 3, 1°, lokale openbaarheidswet.

²¹ Het concipiëren van de informatieverstrekking door een ambtenaar mag immers niet worden verward met de uiteindelijke beslissingen over het te voeren (informatie)beleid (vgl. *Gedr. St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/5, p. 14 en 27; zie verder ook het advies van de Raad van State, *Gedr. St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/1, p. 17-18: «Het ligt voor de hand dat deze ambtenaar zich, bij de uitoefening van zijn bevoegdheden, moet richten naar de instructies die de provinciale of gemeentelijke overheden hem menen te moeten geven met inachtneming van de wet, en dat het niet in de bedoeling ligt van de steller van het ontwerp de raad de bevoegdheid te ontnemen om de belangrijke keuzes te maken die vastzitten aan het informatiebeleid van de instelling, om ze op te dragen aan een ambtenaar.»

²² *Gedr. St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/5, p. 15.

²³ Art. 3, 2°, lokale openbaarheidswet.

D. Procedure

8. De regels voor het indienen en het behandelen van een aanvraag tot inzage of uitleg van een bestuursdocument (van persoonlijke aard), alsook voor het verkrijgen van afschrift ervan, zijn vervat in artikel 6 van de wet.³¹ De procedure is vrij eenvoudig gehouden, waardoor de drempel voor een verzoeker om zijn grondrecht uit te oefenen nietodeloos wordt verhoogd. Vereist is enkel, zodat tevens kan worden vermeden dat de provinciale of gemeentelijke administratieve overheden een onredelijk groot aantal documenten moeten openbaar maken, dat de aanvraag tot openbaarheid schriftelijk gebeurt en dat het betrokken bestuursdocument of de betrokken aangelegenheid voldoende precies wordt aangeduid.³² Indien de provinciale of gemeentelijke administratieve overheid het desbetreffende document niet ter beschikking heeft, rust op haar de verplichting de geadmistreerde door te verwijzen naar de overheid waar het gevraagde bestuursdocument zich bevindt.³³

Bovendien is ook het bijhouden van een register, waarin de aanvragen op datum van ontvangst worden opgetekend, verplicht. De datum van registratie vormt immers het vertrekpunt van de termijn waarbinnen aan de aanvraag een gevolg moet worden gegeven.³⁴

De registratie van de uitgaande briefwisseling door de provincies en gemeenten moet daarentegen worden beschouwd

de financiële belangen van de overheid, het voorkomen en het bestraffen van strafbare feiten, het medisch geheim, de rechten en de vrijheden van de burger, en in het bijzonder het recht op eerbied voor het privé-leven: dit verbod geldt bovendien voor feiten die betrekking hebben op de voorbereiding van alle beslissingen. De bepalingen van de voorgaande leden gelden eveneens voor de ambtenaren die hun ambt hebben neergelegd». Hierover is o.a. ORNELIS, F., «Open(baar)heid, deontologie en het spreekrecht van de ambtenaar: over verzwegen rechten?», in *Openbaarheid van bestuur in Vlaanderen, België en de Europese Instellingen*, o.c., 63-91; VOORHOOF, D., «Openbaarheid van bestuur en een spreekrecht voor ambtenaren. De stad Sint-Niklaas als voorbeeld», *T.Gem.*, 1993, 287-309; BRAIBANT, G., «Déontologie de la fonction publique et transparence administrative», *Adm. Publ. (T)*, 1992, 172-175.

Uit ons onderzoek van februari 1997 bleek dat de expressievrijheid van ambtenaren slechts in 21 Vlaamse gemeenten expliciet bij gemeentelijk reglement was erkend (cf. DE MAERTELAERE, J., *Gemeentelijke openbaarheid van bestuur*, o.c., te verschijnen).

Voor rechtspraak inzake de verhouding spreekrecht en discretieplicht van ambtenaren en openbaarheid van bestuur, zie R.v.St., Goosse, 62.921 van 5 november 1996, *Publiekrechtelijke Kronieken*, 1997, 166 met noot; R.v.St., Orfinger, 62.922 van 5 november 1996, *Adm. Publ. (M)*, 1996, 139-149.

³¹ Voor toelichting, zie *Gedr.St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/1, p. 6 en nr. 871/5, p. 30.

³² Het aangezochte bestuur kan uiteraard ook gevolg geven aan telefonische aanvragen. Het spreekt evenwel voor zich dat in voorkomend geval de procedurele garanties aan verzoeker niet kunnen gewaarborgd worden.

³³ Die verplichting tot doorverwijzing geldt ook indien de bevoegde administratieve overheid een andere dan een provincie- of gemeentebestuur is. De termijnen beginnen te lopen vanaf het moment van ontvangst van de aanvraag door de administratieve overheid waar het document berust.

³⁴ Ingeval van overschrijding van de wettelijk voorziene termijn door de administratieve overheid wordt die geacht een negatieve beslissing te hebben genomen.

als een zaak van goed beheer, zodat de wetgever de praktische aspecten van die aangelegenheid aan de lokale overheden heeft overgelaten;³⁵ geen enkele wettelijke bepaling legt terzake enige specifieke verplichting op.

E. Uitzonderingsgronden op de lokale openbaarheid van bestuur³⁶

9. In beginsel zijn alle bestuursdocumenten openbaar. De verplichting tot het verstrekken van informatie en het openbaar maken van bestuursdocumenten is evenwel niet absoluut. De uitzonderingsgronden die in artikel 7 van de wet van 12 november 1997 zijn opgenomen, hebben echter een facultatief karakter. Dit betekent dat de provinciale en gemeentelijke administratieve overheden in die gevallen niet verplicht zijn de inzage of mededeling van een bestuursdocument te weigeren, maar integendeel over een appreciatiebevoegdheid beschikken waarbij het hen toekomt, na afweging van belangen, te beslissen om al dan niet tot openbaarmaking over te gaan.³⁷

Luidens artikel 7, 1°, lokale openbaarheidswet is in de volgende gevallen de openbaarmaking niet verplicht:

1° een aanvraag tot inzage van een bestuursdocument waarvan de openbaarmaking om reden dat het document niet af of onvolledig is, tot (mogelijke) misvatting(en) aanleiding kan geven;³⁸

2° de openbaarmaking van adviezen of meningen, die uit vrije wil en vertrouwelijk aan de overheid zijn meegedeeld;³⁹

3° een kennelijk onredelijke aanvraag;⁴⁰

4° de aanvraag die kennelijk te vaag is geformuleerd.⁴¹

10. Te benadrukken valt dat de hierboven weergegeven opsomming een limitatief karakter heeft en de uitzonderingsgronden bovendien restrictief moeten worden geïnterpreteerd.⁴²

De facultatieve uitzonderingsgronden van artikel 7 van de wet betreffende de openbaarheid in provincies en gemeenten moeten bovendien worden samengelezen met de uitzonderingen vermeld in artikel 6 van de federale openbaarheids-

³⁵ Cf. *Gedr.St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/5, p. 16.

³⁶ Artikel 7 lokale openbaarheidswet (zie tevens *Gedr. St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/1, p. 7-8 en nr. 871/5, p. 5 en 30-31).

³⁷ Uiteraard moet een eventuele weigeringsbeslissing, met toepassing van de bepalingen van de formele motiveringswet van 29 juli 1991, uitdrukkelijk en deugdelijk worden gemotiveerd.

³⁸ Art. 7, eerste lid, 1°.

³⁹ Cf. art. 7, eerste lid, 2°, lokale openbaarheidswet. Die bepaling moet beletten dat een parallel «geheim» circuit ontstaat van informele, vertrouwelijk meegedeelde (maar dikwijls nuttige) adviezen, omdat de adviesgevers niet willen dat hun identiteit of hun mening openbaar bekend wordt. Nochtans geldt die regeling enkel ten aanzien van de persoonlijke meningen en niet ten aanzien van de feitelijke gegevens die in de adviezen of meningen zijn vervat (cf. *Gedr.St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/5, p. 5).

⁴⁰ Art. 7, eerste lid, 3°, van de wet van 12 november 1997.

⁴¹ Art. 7, eerste lid, 4°. Die uitzonderingsgrond belet geenszins dat de provinciale en gemeentelijke administratieve overheid de geadmistreerde hierop opmerkzaam maakt en hem vraagt zijn verzoek te verduidelijken (zie ook *Gedr.St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/5, p. 5).

⁴² Cf. *Gedr.St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/1, p. 7-8 en nr. 871/5, p. 6.

wet;⁴³ de in de voormelde wetsbepaling opgesomde gronden gelden immers voor alle administratieve overheden en hebben bijgevolg ook betrekking op de bestuursdocumenten die bij niet-federale besturen, o.a. provincies en gemeenten, berusten.

11. Luidens artikel 7, tweede lid, lokale openbaarheidswet worden bestuursdocumenten waarvan slechts bepaalde gedeelten op een uitzonderingsgrond betrekking hebben, openbaar gemaakt na het onleesbaar maken van de gedeelten die aan de openbaarheid onttrokken zijn.

Ten slotte moet een provinciale of gemeentelijke administratieve overheid, indien ze oordeelt dat het belang van de openbaarmaking niet opweegt tegen het belang van de geheimhouding, de inzage weigeren; die beslissing wordt binnen dertig dagen meegedeeld aan de aanvrager⁴⁴ en is uiteraard met redenen omkleed. In uitzonderlijke gevallen kan die termijn met maximaal vijftien dagen worden verlengd, waarbij de redenen van het uitstel eveneens binnen dertig dagen aan de aanvrager ter kennis worden gebracht.⁴⁵

F. Het correctierecht

12. Artikel 8⁴⁶ legt de provinciale en gemeentelijke administratieve overheden de verplichting op om de nodige verbeteringen aan te brengen aan die bestuursdocumenten waarvan een persoon aantoonde dat ze onjuiste of onvolledige gegevens bevatten. Het initiatief tot verbetering van een bestuursdocument moet uitgaan van de belanghebbende, die

⁴³ Dit artikel bepaalt: «Een federale of niet-federale administratieve overheid wijst de vraag om inzage, uitleg of mededeling in afschrift van een bestuursdocument af, wanneer zij heeft vastgesteld dat het belang van de openbaarheid niet opweegt tegen de bescherming van een van de volgende belangen:

1° de veiligheid van de bevolking;

2° de fundamentele rechten en vrijheden van de bestuurdiensten;

3° de federale internationale betrekkingen van België;

4° de openbare orde, de veiligheid of de verdediging van het land;

5° de opsporing of vervolging van strafbare feiten;

6° een federaal economisch of financieel belang, de munt of het openbaar krediet;

7° het uit de aard van de zaak vertrouwelijk karakter van de ondernemings- en fabricagegegevens die aan de overheid zijn meegegeeld;

8° de geheimhouding van de identiteit van de persoon die het document of de inlichting vertrouwelijk aan de administratieve overheid heeft meegedeeld ter aangifte van een strafbaar of strafbaar geacht feit;

§2: Een federale of niet-federale administratieve overheid wijst de vraag om inzage, uitleg of mededeling in afschrift van een bestuursdocument, die met toepassing van deze wet is gedaan, af, wanneer de openbaarmaking van het bestuursdocument afbreuk doet:

1° aan de persoonlijke levenssfeer, tenzij de betrokken persoon met de inzage, uitleg of de mededeling in afschrift heeft ingestemd;

2° aan een bij wet ingestelde geheimhoudingsverplichting;

3° aan het geheim van de beraadslagingen van de federale regering en van de verantwoordelijke overheden die afhangen van de federale uitvoerende macht, of waarbij een federale overheid betrokken is.» Hierover meer bij BOES, M., *l.c.*, 53-55.

⁴⁴ Cf. art. 7, derde lid, lokale openbaarheidswet.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Zie hierover *Gedr.St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/1, p. 8 en nr. 871/5, p. 31.

tevens moet bewijzen dat de gegevens foutief of onvolledig zijn.

Zo de correctie van de gegevens niet tot de bevoegdheid van de provinciale of gemeentelijke overheid behoort, geldt ook hier een verplichting tot doorverwijzing van de aanvrager naar de bevoegde administratieve overheid. De procedure volgens welke het verzoek tot verbetering van bepaalde gegevens moet gebeuren, is nagenoeg identiek als die betreffende het inzagerecht. Het belangrijkste verschilpunt houdt verband met de verdubbeling van de termijnen waarbinnen het verzoek moet worden behandeld (namelijk zestig dagen, met een mogelijke verlenging van dertig dagen).

III. BEROEPSMOGELIJKHEDEN: DE COMMISSIE VOOR DE TOEGANG TOT BESTUURSDOCUMENTEN⁴⁷

13. Naar analogie met de federale openbaarheidswet van 11 april 1994, kan de verzoeker aan de Commissie voor de toegang tot bestuursdocumenten vragen advies uit te brengen, telkens als een aanvraag, als bedoeld in artikel 5 (inzage, uitleg of mededeling in afschrift van een bestuursdocument) of in artikel 8 (verbetering van persoonlijke gegevens) moeilijkheden oplevert, of nog indien de geadminiistreerde op een andere wijze moeilijkheden ondervindt bij de toepassing van de wet van 12 november 1997;⁴⁸ in voorkomend geval richt de verzoeker terzelfder tijd een vraag tot heroverweging⁴⁹ tot de betrokken provinciale of gemeentelijke administratieve overheid en een klacht aan de Commissie voor de toegang tot bestuursdocumenten.

Binnen een termijn van dertig dagen na ontvangst van het verzoek brengt de Commissie haar advies ter kennis van de verzoeker en van de betrokken administratieve overheid.⁵⁰

⁴⁷ Art. 8 van de wet van 11 april 1994 betreffende de openbaarheid van bestuur, uitgevoerd bij K.B. van 27 juni 1994 tot regeling van de samenstelling en de werkwijze van de Commissie voor de toegang tot bestuursdocumenten (*B.S.*, 30 juni 1994) en het K.B. van 27 juni 1994 houdende benoeming van de voorzitter en de leden, alsook hun plaatsvervangers (*B.S.*, 30 juni 1994). Hieromtrent meer bij ANDERSEN, R., «De Commissie voor de toegang tot overheidsdocumenten», in *Openbaarheid van bestuur in Vlaanderen, België en de Europese Instellingen*, o.c., 119-126; BOES, M., «Openbaarheid van bestuur. Bevoegdheidsverdeling. De federale openbaarheidsregeling», in *Openbaarheid van bestuur in Vlaanderen, België en de Europese Instellingen*, o.c., 24-25; BAMPs, Ch., *l.c.*, 42 e.v.; JONGEN, F., *l.c.*, 784; VENY, L. en DE MAERTELAERE, J., *l.c.*, te verschijnen. Men raadplege evenzeer de Jaarverslagen van de Commissie voor de toegang tot bestuursdocumenten 1994-1995 en 1996.

⁴⁸ Cf. *Gedr.St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/1, p. 9.

⁴⁹ Dit verzoek tot heroverweging is een georganiseerd administratief beroep, zodat het de termijn voor het indienen van een annuleringsberoep bij de Raad van State schorst (vgl. ANDERSEN, R., *l.c.*, 121).

⁵⁰ Die termijn wordt door de Commissie, optredend als beroepsinstantie in het kader van de federale openbaarheidswet, echter als te kort ervaren (zie hieromtrent «Overwegingen van de Commissie», in *Jaarverslag van de Commissie voor de toegang tot bestuursdocumenten* 1994-1995, 8 en 1996, 21).

Aangezien de bevoegdheden van de Commissie nu verder worden uitgebreid tot de geschillen met provinciale en gemeentelijke overheden, mag er trouwens een aanzienlijke toename van dossiers worden verwacht. De Minister stelde terzake reeds dat zal wor-

Bij ontstentenis van kennisgeving binnen de voorgeschreven termijn wordt aan het advies voorbijgegaan.

Na het optreden van de Commissie bezorgt de provinciale of gemeentelijke administratieve overheid, binnen vijftien dagen na ontvangst van het advies of na verloop van de termijn waarbinnen van het advies kennis moet worden gegeven, haar beslissing tot inwilliging of afwijzing van het verzoek tot heroverweging, aan de bestuurde. Bij ontstentenis van kennisgeving binnen de voorgeschreven termijn, wordt de overheid geacht een beslissing tot afwijzing te hebben genomen.

Krachtens artikel 9, §1, laatste lid, van de wet staat tegen deze beslissing vervolgens een beroep tot nietigverklaring open bij de Raad van State.⁵¹

14. Daarnaast kan de Commissie voor de toegang tot bestuursdocumenten worden geraadpleegd door een provinciale of een gemeentelijke administratieve overheid, desgevallend los van een concrete aanvraag tot inzage van een bestuursdocument of enige betwisting daaromtrent.⁵² Ze kan ook op eigen initiatief advies verstrekken inzake de algemene toepassing van de wet betreffende de openbaarheid van bestuur in provincies en gemeenten en dienaangaande aan de wetgevende macht voorstellen doen m.b.t. de toepassing en de eventuele herziening van de wet.⁵³

15. Aan te stippen valt nog dat de Commissie voor de toegang tot bestuursdocumenten een louter raadgevend orgaan is,⁵⁴ wier (niet-bindende) adviezen zodoende als voorbereidende rechtshandelingen en niet als definitieve administratieve rechtshandelingen zijn op te vatten.⁵⁵ De provinciale of gemeentelijke administratieve overheid tot wie een advies is gericht, kan er dus steeds van afwijken.

Ongeacht de wijze waarop de Commissie voor de toegang tot bestuursdocumenten is geadieerd, telkens moet de Commissie doorheen haar adviezen een nuttige bijdrage leveren tot de ontwikkeling van een uniforme en éénduidige interpretatie van de wet betreffende de openbaarheid van bestuur in provincies en gemeenten. Terzake vervult ze dan ook

den onderzocht welke inspanningen vereist zijn om, gelet op de – voornamelijk kwantitatieve – uitbreiding van het takenpakket, de Commissie logistiek te versterken (*Gedr.St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/5, p. 17-19); ter gelegenheid van een hoorzitting deelde staatsraad R. ANDERSEN, tevens voorzitter van de Commissie, mee dat het als een bijkomende moeilijkheid wordt ervaren dat de huidige leden van de Commissie meestal gespecialiseerd zijn in materies die tot de bevoegdheid van de federale overheid behoren. Wellicht zullen in de toekomst ook specialisten inzake provincie- en gemeenterecht de Commissie moeten versterken.

⁵¹ De verzoeker kan eveneens een verzoek tot schorsing van de expliciete of impliciete weigeringsbeslissing bij de Raad van State indienen. Een verzoekschrift tot vernietiging en/of schorsing van de weigeringsbeslissing houdende inzage van een bestuursdocument, bevat het advies van de Commissie.

⁵² Art. 9, §2, van de wet van 12 november 1997 betreffende de openbaarheid van bestuur in provincies en gemeenten.

⁵³ Cf. art. 9, §3, lokale openbaarheidswet.

⁵⁴ Dit in tegenstelling tot de ombudsman van de diensten van de Vlaamse regering, die in het kader van het Vlaamse openbaarheidsdecreet van 23 oktober 1991 als een beroepsinstantie optreedt (cf. art. 12 van het openbaarheidsdecreet).

⁵⁵ Derhalve kan het advies van de Commissie voor toegang tot bestuursdocumenten op zichzelf niet het voorwerp van een schorsingsverzoek en/of annulatieberoep bij de Raad van State vormen.

een harmoniserende functie met betrekking tot de lokale openbaarheidswet.⁵⁶

IV. BIJZONDERE PROBLEMEN

A. Openbaarheid van bestuur en de auteurswet

16. De wet anticipeert op een aantal problemen, die naar aanleiding van de toepassing van de lokale openbaarheidswet in het kader van het auteursrecht kunnen rijzen. Ter voorkoming van mogelijke conflicten heeft de wetgever een dubbele regeling uitgewerkt.⁵⁷

Primo, onder geen beding kan een gedecentraliseerd bestuur het auteursrecht inroepen, zo dit aan die overheid toebehoort. Secundo, kunnen er wel problemen rijzen, indien het auteursrecht ten aanzien van een bestuursdocument dat aan de openbaarheid onderworpen is, bij een particulier berust.⁵⁸ Toch zou het in dit laatste geval onredelijk zijn het recht op openbaarheid van bestuur uitsluitend te onderwerpen aan de wil van de maker van het (bestuurs)document; bijgevolg moeten het inzagerecht van de burger en (de bescherming van) het auteursrecht op pragmatische wijze met elkaar worden verzoend,⁵⁹ zonder aan dit laatste evenwel volledig afbreuk te doen.

17. Voorts kan de passieve openbaarheid, noch wat de inzage ter plaatse, noch wat het verstrekken van uitleg bij een bepaald bestuursdocument betreft, als een inbreuk op de auteurswet worden beschouwd.⁶⁰ Dit is echter niet het geval voor de mededeling van een afschrift van een auteursrechtelijk beschermd werk, waarvoor steeds de toestemming van de auteur vereist is.⁶¹

Te vermelden valt ten slotte dat de auteur het uitsluitend recht op zijn werken behoudt, zodat de aanvrager het in afschrift meegedeelde bestuursdocument niet zonder de toestemming van de maker kan vermenigvuldigen of verspreiden.⁶² Bovendien wijst de overheid in elk geval op het auteursrechtelijk beschermd karakter van het werk, zodanig dat niet kan worden verondersteld dat de overheid de maker is van het werk en desgevallend het auteursrecht uitoefent.⁶³

B. Openbaarheid van bestuur en de archiefwet⁶⁴

18. Evenmin kan de archiefwetgeving afbreuk doen aan de toepasselijke openbaarheidsregeling en -doelstellingen.

⁵⁶ Cf. *Gedr.St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/1, p. 9.

⁵⁷ Hierover art. 10 van de lokale openbaarheidswet.

⁵⁸ Te denken valt bijvoorbeeld aan een wetenschappelijk rapport, een advies dat door een wetenschappelijke instelling of een onderzoeksbureau op vraag van de overheid werd opgesteld en waarvan het auteursrecht niet aan de overheid werd afgestaan.

⁵⁹ *Gedr.St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/1, p. 9-10.

⁶⁰ Art. 10, eerste lid, lokale openbaarheidswet.

⁶¹ Cf. art. 10, tweede lid, van de wet van 12 november 1997 betreffende de openbaarheid van bestuur in provincies en gemeenten.

⁶² *Gedr.St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/1, p. 10.

⁶³ Art. 10, derde lid.

⁶⁴ Art. 12 van de wet van 26 juni 1997 betreffende de openbaarheid van bestuur in provincies en gemeenten. Omtrent de openbaarheid van archieven raadplege men evenzeer SCHRAMM, F., «Openbaarheid en archiefwetgeving», in *Openbaarheid van bestuur in Vlaanderen, België en de Europese Instellingen, o.c.*, 153-209.

Vanuit het oogpunt van een grotere openheid in het overheidsoptreden zou het dan ook onlogisch zijn principieel voor openbaarheid vatbare bestuursdocumenten, door loutere neerlegging in een archief, aan de openbaarheid te onttrekken.⁶⁵ Als algemene regeling geldt daarom dat bestuursdocumenten, ook al zijn ze in een archief neergelegd, openbaar blijven, tenzij een uitzonderingsgrond van artikel 7 van de lokale openbaarheidswet of van artikel 6 van de federale openbaarheidswet van toepassing is.

Het in artikel 12 van de wet van 12 november 1997 verwoorde beginsel bepaalt dat over elke vraag tot openbaarmaking wordt beslist door de overheid die de bestuursdocumenten in het archief heeft neergelegd.⁶⁶ Volgens de organieke wetgeving⁶⁷ is de provinciegriffier, respectievelijk het college van burgemeester en schepenen de beheerder van het provinciaal, respectievelijk het gemeentelijk archief; derhalve zijn zij ertoe gehouden hun medewerking te verlenen aan de beslissing die de provinciale of gemeentelijke administratieve overheid m.b.t. een vraag tot inzage, uitlegging of mededeling van een bestuursdocument moet nemen.⁶⁸

19. De bovenstaande regeling geldt niet voor het verzoek houdende de inzage, de uitlegging of de mededeling van een bestuursdocument, gedeponereerd bij het Algemeen Rijksarchief of bij het Rijksarchief in de Provinciën. Hierop blijven de wettelijke bepalingen betreffende de archieven onverminderd van toepassing.⁶⁹

V. VERGOEDING VOOR DE AFGIFTE VAN BESTUURSDOCUMENTEN⁷⁰

20. Zowel in het kader van de actieve als van de passieve openbaarheid kan eventueel een vergoeding worden gevraagd voor de mededeling van een afschrift van een bestuursdocument. De vergoeding voor de afgifte van kopies zal worden vastgesteld door de provincie- of gemeenteraad.⁷¹ Opdat het vooropgestelde bedrag geen ontradend effect zou hebben, mag de vergoeding in geen geval meer bedragen dan de kostprijs.⁷²

VI. ENKELE SLOTBEMERKINGEN

21. Onder geen beding mogen bestuursdocumenten waarvan de openbaarheid werd verkregen, worden verspreid, noch gebruikt voor commerciële doeleinden.⁷³ In haar jaarverslagen spoort de Commissie voor de toegang tot bestuursdocumenten de wetgever ertoe aan stelling te nemen inzake de afdwingbaarheid van dit verbod⁷⁴ en tevens meer duidelijkheid te verschaffen omtrent de toelaatbaarheid van de verspreiding voor niet-commerciële doeleinden.

22. De wet van 12 november 1997 betreffende de openbaarheid van bestuur in provincies en gemeenten kan worden gezien als het sluitstuk van de concretisering van het in art. 32 Gw. gewaarborgde grondrecht. Zowel op lokaal, deelstatelijk als federaal niveau is nu een openbaarheidsregeling operationeel.

Evenwel, bij ontstentenis van een algemene regeling voor de intergemeentelijke verenigingen en de openbare centra voor maatschappelijk welzijn is de openbaarheidskring toch nog niet volledig rond. Een verzoeker die inzage van bestuursdocumenten, die bij één van die instellingen berust, wenst te verkrijgen, moet zijn aanvraag nog steeds op het art. 32 Gw. zelf gronden, zonder alle mogelijke procedurele waarborgen. In een ontwerp van decreet, dat thans in het Vlaams Parlement voorligt, wordt weliswaar een regeling voor intercommunales en O.C.M.W.'s uitgewerkt, maar inmiddels blijft de goedkeuring ervan – onbegrijpelijk lang – aanslepen.

Tevens missen de reeds bestaande regelgevingen (met elk hun eigen toepassingsgebied, uitzonderingsgronden en beroepsprocedures) de nodige uniformiteit en helderheid. Vanuit het oogpunt van de rechtszekerheid van de burger en de coherentie moet dan ook worden toegejuicht dat de lokale openbaarheidswet op dezelfde principes is gestoeld als de federale openbaarheidswet.

In ieder geval zal de wet betreffende de openbaarheid van bestuur in provincies en gemeenten, door het vooropstellen van een aantal minimumvereisten die door de lokale besturen naar eigen goeddunken kunnen worden aangevuld en uitgebreid, de evolutie naar een grotere openheid en openbaarheid versterken.

De besproken wet zal er ongetwijfeld wel haar steentje toe bijdragen dat de idee en de werkelijkheid van het «glazen» provincie- en gemeentehuis meer en meer vorm krijgen...

Prof. dr. L.M. VENY
Docent UG en VUB

en
J. DE MAERTELAERE
Licentiaat politieke wetenschappen
(optie bestuurswetenschappen)

⁶⁵ *Gedr.St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/1, p. 11.

⁶⁶ *Cf. Gedr.St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/1, p. 11.

⁶⁷ Art. 120 Provinciewet of art. 132 Nieuwe Gemeentewet.

⁶⁸ Art. 12, tweede lid, lokale openbaarheidswet.

⁶⁹ Art. 12, derde lid, van de wet van 12 november 1997 betreffende de openbaarheid van bestuur in provincies en gemeenten.

⁷⁰ Art. 4, *juncto* art. 13 lokale openbaarheidswet.

⁷¹ Het K.B. van 30 augustus 1996 heeft het bedrag van de door de aanvrager te betalen vergoeding voor de aflevering van kopies van bestuursdocumenten op federaal niveau vastgesteld op twee frank per bladzijde (formaat A4).

⁷² *Cf. Gedr.St., Kamer*, 1996-97, nr. 871/5, p. 15.

⁷³ Art. 11 van de wet van 12 november 1997 betreffende de openbaarheid van bestuur in provincies en gemeenten.

⁷⁴ Zie hieromtrent het *Jaarverslag 1994-1995* van de Commissie voor de toegang tot bestuursdocumenten, meer bepaald het hoofdstuk «Overwegingen van de Commissie», 9; JONGEN, F., l.c., 783. Voor een toepassingsvoorbeeld Kh. Brussel, 12 juli 1996, *D.A.O.R.*, 1996, afl. 39, 73, met noot G. BALLON, *D.C.C.R.*, 1996, 351, met noot F. DOMONT-NAERT, *R.W.*, 1996-97, 855, met noot J. MEEUSEN.

DE PAROCHIE-ASSISTENT EN HET BELGISCHE ARBEIDSRECHT ZOALS VUUR EN WATER? ¹

INLEIDING

De parochie-assistenten zijn gelovige leken die na een aangepaste vorming door de bisschop worden geroepen om hem bij te staan in zijn pastorale opdracht in het Bisdom. De bisschop kan hen benoemen tot bedienaar van de eredienst in de zin van de artikelen 21 en 181 van de Belgische Grondwet. Ze worden dan ingeschreven op de weddestaten van het Ministerie van Justitie en komen in een wettelijk erkende plaats van onderpastoor. ²

De parochie-assistent zal de opdracht uitvoeren onder de algemene pastorale leiding van de bisschop, en onder de onmiddellijke verantwoordelijkheid van de pastoor of de kerkbedienaar. ³

Welke de precieze voorwaarden zijn voor de uitoefening van de opdrachten wordt verder uitgewerkt in een diocesaan statuut, opgemaakt op het niveau van het Bisdom. De 'statuten' die door diverse Bisdommen werden uitgewerkt zijn zeer gelijkend. Dit mag niet verwonderen, aangezien ze zijn geïnspireerd op een nota «Interne regelgeving voor de parochie-assistent» die als richtlijn heeft gediend voor de Bisdommen.

Sommige van de aldus uitgewerkte 'statuten' vermelden uitdrukkelijk dat *'het diocesaan statuut niet de juridische betekenis heeft van een arbeidsovereenkomst, maar is als een ambtenarenstatuut.'* ⁴

Hierbij moet natuurlijk de vraag worden gesteld of een dergelijke vermelding volstaat om het Belgische arbeidsrecht zonder meer buiten werking te stellen. Deze bijdrage onderzoekt dan ook de toepasselijkheid van het Belgische arbeidsrecht op de relatie die de parochie-assistent zal hebben ten aanzien van de kerkelijke overheid.

De vraag zal worden gesteld waartoe een toepassing van de normale arbeidsrechtelijke principes op de situatie van de parochie-assistenten leidt: een aan- of afwezigheid van een arbeidsrelatie, gedekt door het (Belgische) arbeidsrecht. Ten slotte zal er ook worden gekeken naar de gevolgen wel-

ke een toepassing van het arbeidsrecht met zich zou brengen.

I. DE ONBELANGRIJKHEID VAN DE DOOR DE PARTIJEN GEGEVEN KWALIFICATIE

Over de toepasselijkheid van het arbeidsrecht kan niet door de betrokken partijen zelf worden beslist. Ofwel voldoet men aan de toepassingsvoorwaarden (aanwezigheid van een arbeidsovereenkomst of een andere gelijkstelling of uitbreiding) en dan is het arbeidsrecht van toepassing, ofwel voldoet men niet, en dan valt men buiten het werkveld van het arbeidsrecht.

Van zodra de partijen zich in een relatie bevinden waarin de constitutieve bestanddelen van de arbeidsovereenkomst aanwezig zijn, bestaat de arbeidsovereenkomst. De andersluidende kwalificatie die de partijen desgevallend aan de overeenkomst geven, kan daaraan geen afbreuk doen. Bij een onderzoek naar het al dan niet aanwezig zijn van een arbeidsovereenkomst mag dan ook aan de kwalificatie die de partijen aan de overeenkomst hebben gegeven geen belang worden gehecht. ⁵ Het imperatieve karakter van de bepalingen van het sociaal recht dwingt de rechter ertoe de door de partijen zelf gegeven kwalificatie opnieuw te onderzoeken en de ware aard van de overeenkomst vast te stellen. ⁶

De in het diocesane statuut opgenomen verklaring dat de relatie tussen de parochie-assistent en de het bisdom geen arbeidsovereenkomst is, kan dan ook slechts als een intentieverklaring worden beschouwd, waaraan geen verdere waarde mag worden gehecht in het debat omtrent het al dan niet aanwezig zijn van een arbeidsovereenkomst aan de zijde van de parochie-assistent.

II. DE HOEDANIGHEID VAN WERKGEVER - ONBEKWAAMHEDEN

De vraag die hier aan de orde is, is de vraag naar de mogelijke hoedanigheden van een werkgever. Het Belgische arbeidsrecht stelt hierbij geen bijzondere vereisten. Werkge-

¹ Deze tekst is de neerslag van een bijdrage die geleverd werd aan een studiedag georganiseerd door de Faculteit voor Kerkelijk Recht, KULeuven, op 12 december 1997, rond het thema 'Parochie-assistenten Leken als bedienaars van de eredienst?'. Een volledige weerslag van de studiedag zal worden gepubliceerd bij de uitgeverij Oriëntaliste, Peeters.

² Kerkelijke normen toepasselijk bij de benoeming van parochie-assistenten in het raam van de betrekkingen tussen Kerk en Staat, punt 1, toepassingsgebied.

³ Kerkelijke normen toepasselijk bij de benoeming van parochie-assistenten in het raam van de betrekkingen tussen Kerk en Staat, punt 1, toepassingsgebied.

⁴ Diocesaan statuut voor de parochie-assistenten, bisdom Gent.

⁵ ENGELS, C., «De managementvennootschap en het sociale recht, Update naar aanleiding van het geval Leekens», *Or.*, 1995, 192, 203-204.

⁶ Met betrekking tot de waarde van de kwalificatie bij het onderzoek naar de al dan niet aanwezigheid van een arbeidsovereenkomst zijn er zowel in de rechtsleer als in de rechtspraak twee uiteenlopende theorieën terug te vinden. De ene theorie, die ook in de huidige bijdrage wordt verdedigd, stelt dat aan de kwalificatie eigenlijk geen enkel belang mag worden gehecht. De andere theorie gaat er van uit dat de rechter eigenlijk de gegeven kwalificatie moet eerbiedigen, maar dat er in uitzonderlijke situaties toch nog kan van afgeweken worden. Zie ook: ENGELS, C., *Het ondergeschikt verband naar Belgisch arbeidsrecht*, Brugge, Die Keure, 1989, 121-154.

ver is diegene die gezag uitoefent over een werknemer. De werkgever kan een fysiek persoon zijn, maar ook rechtspersonen kunnen als werkgever optreden. Wat betreft de verschillende vormen van rechtspersonen is er geen beperking voor wat aangaat hun mogelijkheid om als werkgever te ageren. De organisatievorm van de werkgever, als naamloze vennootschap, besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid, enz. heeft daarbij geen belang. Ook een feitelijke vereniging of een VZW kan werkgever zijn.⁷

De aard van de activiteiten waarmee de rechtspersoon of natuurlijke persoon zich inlaat, zijn niet bepalend om uit te maken of de persoon als werkgever kan optreden.

Het religieuze karakter van zijn activiteiten zal het bischop derhalve niet beletten om als werkgever op te treden voor diegenen die te zijnen aanzien een prestatie leveren in ruil voor loon en in ondergeschiktheid.

De organisatie vorm van de 'werkgever' is met andere woorden onbelangrijk om te weten of een dienstverlener al dan niet krachtens arbeidsovereenkomst prestaties kan leveren. In dit verband moet worden opgemerkt dat ook de overheid met contractuele personeelsleden werkt die krachtens arbeidsovereenkomsten prestaties in dienstverband verrichten.⁸

III. DE HOEDANIGHEID VAN WERKNEMER - ONBEKWAAMHEDEN

De arbeidsovereenkomst, zo wordt in het Belgisch recht gesteld, veronderstelt dat de werknemer een fysiek persoon is.⁹ De wet op de arbeidsovereenkomsten bepaalt dit niet uitdrukkelijk, maar de ganse economie van de wet lijkt in die richting te wijzen.¹⁰

De rechtspersoon kan als zodanig geen werknemer zijn.

De (on)mogelijkheid van rechtspersonen om als werknemer op te treden is een belangrijk element bij het kwalificeren van veel dienstverleningsovereenkomsten die via een managementvennootschap voorzien in het leveren van prestaties. Het opzetten van rechtspersonen heeft echter in deze materie ook niet tot het door de participanten verhoopte resultaat geleid, aangezien de (schaarse thans bestaande) rechtspraak er niet voor terugdeinst om de vennootschapsvorm

volledig links te laten liggen en zich een direct oordeel te vormen over de onderliggende (arbeids)verhoudingen.¹¹

Aangezien de parochie-assistenten steeds natuurlijke personen zullen zijn, is de vraag naar de mogelijkheid van rechtspersonen om eveneens als werknemer te ageren hier dan ook verder irrelevant.¹²

In dit kader moet er ook worden op gewezen dat het bestaan van zelfs dichte *familiale relaties* tussen partijen niet belet dat de ene partij werkgeversgezag uitoefent over de andere. Het bestaan van dergelijke familiale relaties is als zodanig niet van belang voor de juridische kwalificatie van de relatie die het leveren van bepaalde arbeidsprestaties tot voorwerp heeft.¹³

Tevens moet hier worden verwezen naar de rechtspraak aangaande kloosterlingen en priesters waarin uiteindelijk werd bevestigd dat ook de toetreding tot een religieuze gemeenschap niet tot gevolg heeft dat de betrokkene zijn/haar toestemming niet geldig kan geven tot het sluiten van een arbeidsovereenkomst.¹⁴ Dit geldt met des te meer kracht voor de leek die zich tot parochie-assistent laat benoemen voor een beperkte duur van 5 jaren, eventueel hernieuwbaar.

IV. HET BESTAAN VAN EEN ARBEIDSOVEREENKOMST - CONSTITUTIEVE BESTANDDELEN

Het Belgische arbeidsrecht is, in het algemeen gesteld, van toepassing op werknemers, zijnde de personen die in ruil voor de betaling van een loon een arbeidsprestatie in ondergeschiktheid leveren.

Een arbeidsovereenkomst bestaat dan ook wanneer er gelijktijdig aan drie voorwaarden is voldaan:

- A. er moet een arbeidsprestatie worden geleverd;
- B. de prestaties moeten worden geleverd in een band van ondergeschiktheid;
- en
- C. en de prestaties moeten worden geleverd in ruil voor de betaling van een loon.

Wanneer er aan deze drie voorwaarden cumulatief is voldaan, kan men stellen dat de dienstverlener krachtens een arbeidsovereenkomst met een werkgever verbonden is.

Om uit te maken of de parochie-assistent als een werknemer kan aangemerkt worden, zal dus in eerste instantie moe-

⁷ JAMOULLE, M., *Le contrat de travail*, Luik, Faculté de Droit, d'Economie et de Sciences sociales à Liège, 1982, 160, nr. 123.

⁸ zie: JANVIER, R., *Contractanten in overheidsdienst*, Mys & Breesch uitgevers, 1977, 196 pp.

⁹ zie: ENGELS, C., *Het ondergeschikt verband naar Belgisch arbeidsrecht*, Brugge, Die Keure, 1989, 157 ev.; ENGELS, C., «De managementvennootschap en het sociale recht, Update naar aanleiding van het geval Leekens», *Or.*, 1995, 192, 193-194.

¹⁰ Zie: Arbh. Gent, 12 maart 1973, *R.W.*, 1973-74, 166: «Overwegende dat zowel de wet op de arbeidsovereenkomst, als deze op de bediendenovereenkomst nergens een definitie geven van wat onder werknemer dient verstaan te worden. Overwegende dat nochtans de economie van deze beide wetgevingen er duidelijk op wijzen dat enkel natuurlijke personen werknemer kunnen zijn en geen rechtspersonen, wat algemeen door de rechtsleer wordt beaamd.»

¹¹ ENGELS, C., «De managementvennootschap en het sociale recht, Update naar aanleiding van het geval Leekens», *Or.*, 1995, 192, 194.

¹² Zie in dit verband ook: Canon 520, para 1: «een rechtspersoon mag geen pastoor zijn» (Codex Iuris Canonici, Wetboek Canoniek Recht).

¹³ Engels, C., *Het ondergeschikt verband naar Belgisch arbeidsrecht*, Brugge, Die Keure, 1989, 382-383.

zie bijvoorbeeld: Cass., 28 mei 1984 (eerste zaak), *Arr.Cass.*, 1983-84, 1252, concl. adv.-gen. Lenaerts.

¹⁴ Cass., 13 januari 1992, *R.W.*, 1992-93, 121.

zie ook: VERVLIEP, L., «De rechtspositie van de bedienaars van de eredienst en de religieuzen. Overzicht van rechtspraak», *T.S.R.*, 1993, 1, 9-10.

ten worden nagegaan of hij/zij een prestatie levert, of dit onder het gezag van een werkgever gebeurt en of in ruil daarvoor een loon wordt betaald. De drie constitutieve bestanddelen zullen worden onderzocht.

A. Het leveren van arbeidsprestaties

Principieel moet men er van uitgaan dat elke soort arbeid in het kader van een arbeidsovereenkomst geleverd kan worden.¹⁵

Een uitzondering moet slechts worden gemaakt voor het leveren van die soorten van prestaties die de wetgever zelf een dwingende andersluidende kwalificatie heeft meegegeven. Hier kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de prestaties die een bestuurder als bestuurder levert in een vennootschap. Met betrekking tot dit soort prestaties heeft de wetgever zelf bepaald dat het om een prestatie in het kader van een *ad nutum* beëindigbare lastgeving gaat.¹⁶

Indien de wetgever geen dergelijke kwalificatie op een dwingende wijze heeft opgelegd, zullen voor elk geval afzonderlijk de omstandigheden moeten worden onderzocht waarin de prestatie wordt geleverd. Afhankelijk van die omstandigheden zal het al dan niet gaan om een arbeidsovereenkomst. Dit alles houdt in dat niet de aard van prestaties determinerend is om uit te maken of er van een arbeidsovereenkomst sprake is of niet, maar wel de omstandigheden waarin en de manier waarop die prestaties worden geleverd.

Het voorwerp van de arbeidsovereenkomst kan bestaan uit *lichamelijke* of uit *geestelijke* prestaties. Naargelang de overeenkomst hoofdzakelijk betrekking heeft op de ene of de andere soort prestaties, maakt het Belgische arbeidsrecht een *summa divisio* tussen werklieden¹⁷ en bedienden¹⁸.

Waar vroeger de vrije beroepen geacht werden onmogelijk het voorwerp van een arbeidsovereenkomst te kunnen uitmaken, doordat hierdoor de waardigheid van het beroep zou teniet gaan, moet men nu vaststellen dat deze stellingname volledig is achterhaald.¹⁹

De arbeidsovereenkomst heeft dus betrekking op het leveren van een bepaalde arbeidsprestatie. Algemeen is aanvaard dat de omschrijving van de prestaties die in het kader

van de arbeidsovereenkomst geleverd moeten worden, niet bijzonder precies moet zijn. Arbeidsovereenkomsten vermelden vaak enkel een bepaalde job title zonder verdere precisering. Zo is het mogelijk om een arbeidsovereenkomst te sluiten met betrekking tot het leveren van prestaties als bediende. De omschrijving van het voorwerp van de arbeidsovereenkomst moet niet zeer precies gebeuren.

Bovendien kan het voorwerp van de arbeidsovereenkomst ook zo worden omschreven dat het eigenlijk verschillende alternatieve jobomschrijvingen omvat. De geldigheid van de arbeidsovereenkomst zal er niet door in het gedrang komen.

Een geschreven overeenkomst is tevens niet vereist, althans niet wanneer het gaat om een arbeidsovereenkomst voor een onbepaalde tijd. De gesloten schriftelijke overeenkomst kan later mondeling worden gewijzigd.²⁰ De prestaties kunnen voltijds of deeltijds zijn.

De kerkelijke normen stellen in dit verband dat de parochie-assistenten van de bisschop een duidelijk omschreven opdracht ontvangen van liturgische, pastorale en administratieve aard, waarvoor geen wijding vereist is. De normen preciseren voorts «zo kunnen zij waar dit nodig is volgens canon 230, §3, de bediening van het woord uitoefenen, in liturgische gebeden voorgaan, het doopsel toedienen en de heilige Communie uitreiken volgens de voorschriften van het recht. Ze kunnen verder meewerken in het dienstwerk van de catechese en de voorbereiding op de sacramenten begeleiden en bezielen van gelovigen, delen in de diaconie of caritatieve zorg van de kerk, en dienstbaar zijn bij diverse administratieve taken in het bestuur van de parochie.»²¹

Indien de statuten binnen de verschillende bisdommen worden vergeleken, dan stelt men vast dat de ene omschrijving meer specifiek is dan de andere. De omschrijving voor het Bisdom Gent bouwt de specificering van de kerkelijke normen verder uit en preciseert de taken verder. De omschrijving binnen het Bisdom Hasselt, is veel algemener gebleven.

Wat zeker is, is het feit dat het een omschrijving is van taken die perfect in het kader van een arbeidsovereenkomst kunnen voor komen. Het feit dat de te leveren prestaties zich in de sector van het religieuze bevinden verandert daaraan niets. Niets in de wet bepaalt immers dat een arbeidsovereenkomst slechts betrekking kan hebben op prestaties die zijn ingeschakeld in een economisch geheel dat op het verwerven van winst is gericht. De overeenkomst die tot stand komt, is bovendien gericht op het leveren van een zekere soort en een zekere hoeveelheid van prestaties.²²

¹⁵ zie: ENGELS, C., *Het ondergeschikt verband naar Belgisch arbeidsrecht*, Brugge, Die Keure, 1989, 59; JAMOUÏLE, M., *Le contrat de travail*, Luik, Faculté de Droit, d'Economie et de Sciences sociales à Liège, 1982, 175, nr. 175; R.P.D.B., *Le contrat de travail et le contrat d'emploi*, 536, nr. 65.

¹⁶ Zie bij voorbeeld art. 53 Vennootschappenwet «De naamloze vennootschap wordt bestuurd door lasthebbers, al dan niet bezoldigd.»

¹⁷ Art. 2, W. 3 juli 1978 betreffende de Arbeidsovereenkomsten, B.S., 22 augustus 1978, nadien herhaaldelijk gewijzigd.

¹⁸ Art. 3, W. 3 juli 1978 betreffende de Arbeidsovereenkomsten, B.S., 22 augustus 1978, nadien herhaaldelijk gewijzigd.

¹⁹ Zie bij voorbeeld aangaande het beroep van geneesheer: ENGELS, C., «De juridische duiding van de overeenkomst tussen ziekenhuis en ziekenhuisgeneesheer, arbeidsovereenkomst of overeenkomst tot zelfstandige samenwerking», in *Arbeidsrecht, een confrontatie tussen recht en praktijk*, VANACHTER, O. (ed.), Antwerpen-Apeldoorn, Maklu Uitgevers, 1993, 31-109.

²⁰ Cass., 28 mei 1979, *R.W.*, 1979-80, 1186.

²¹ Kerkelijke normen toepasselijk bij de benoeming van parochie-assistenten in het raam van de betrekkingen tussen Kerk en Staat, punt 2, opdracht.

²² Vergelijk: Cass., 11 september 1974, *Pas.*, 1975, 31 en *J.T.T.*, 1975, 200.

De opdracht kan voltijds of deeltijds worden uitgeoefend. De benoeming, zo melden de Kerkelijke Normen kan voor een bepaalde of een onbepaalde periode plaats vinden.²³

De bijlage bij het diocesaan statuut van de parochie-assistent in het Bisdom Hasselt meldt dat de parochie-assistenten die voltijds wordt aangetrokken, 38 uren per week zal presteren. Het gaat om een wekelijkse arbeidsduur die in de meeste sectoren van de Belgische industrie gangbaar is. Wordt de opdracht deeltijds aanvaard, zo bepaalt hetzelfde statuut, dan zal er minstens 19 uren worden gepresteerd.²⁴

B. De prestatie wordt geleverd in ruil voor een loon

Het loon dat in ruil voor de geleverde prestatie moet worden betaald, is een essentieel element van de arbeidsovereenkomst. Zonder loon is er geen arbeidsovereenkomst denkbaar.²⁵ Advocaat-generaal Lenaerts stelt in dit verband dat een uitdrukkelijk beding hieromtrent zelfs niet nodig zou zijn: «*Omdat een arbeidsovereenkomst zonder loon onbestaanbaar is, is het ook niet vereist dat de betaling van loon uitdrukkelijk wordt bedongen. M.a.w. door het aangaan van een arbeidsovereenkomst ontstaat het recht op loon, zonder dat de partijen zulks uitdrukkelijk overeenkomen*».²⁶

De arbeidsovereenkomst vereist dus dat er in ruil voor de geleverde prestaties een loon wordt betaald. Door het aangaan van de arbeidsovereenkomst neemt de werkgever de verplichting op het verschuldigde loon uit te betalen.²⁷

De werkgever is diegene die het loon verschuldigd is. Dit wil echter niet zeggen dat hij ook daadwerkelijk zelf voor de betaling ervan moet instaan.²⁸ De werkgever kan het betalen van het loon perfect rechtsgeldig aan een derde overlaten. Er is geen enkele wettelijke bepaling die dat verbiedt.²⁹ De uitbetaling van het loon door een derde, doet de tussen de werkgever en werknemer bestaande arbeidsrelatie niet teniet.³⁰

Vrijwilligerswerk dat onbezoldigd is, valt buiten het (enge) kader van de arbeidsovereenkomst. Hetzelfde zou gelden wanneer de vergoedingen als loutere vrijgevigheid worden betaald aan een persoon die diensten heeft gepresteerd.³¹

²³ Kerkelijke normen toepasselijk bij de benoeming van parochie-assistenten in het raam van de betrekkingen tussen Kerk en Staat, punt 1, toepassingsgebied.

²⁴ Art. 7, W. 3 juli 1978 betreffende de Arbeidsovereenkomsten, B.S., 22 augustus 1978, nadien herhaaldelijk gewijzigd.

²⁵ LENAERTS, H., conclusie bij Cass., 20 april 1977, J.T.T., 1977, 181.

²⁶ LENAERTS, H., conclusie bij Cass., 20 april 1977, J.T.T., 1977, 181.

²⁷ Art. 20, 3, W. 3 juli 1978 betreffende de Arbeidsovereenkomsten, B.S., 22 augustus 1978, nadien herhaaldelijk gewijzigd.

²⁸ zie: STEYAERT, J., *Arbeidsovereenkomst (Handarbeiders)*, in A.P.R., Brussel, Story-Scientia, 1961, 138, nr. 199.

²⁹ zie: Cass., 23 december 1943, Arr. Cass., 1944, 58; Cass., 23 oktober 1950, Arr. Cass., 1951, 71.

³⁰ ENGELS, C., *Het ondergeschikt verband naar Belgisch arbeidsrecht*, Brugge, Die Keure, 1989, 241.

³¹ Zie: Arrb. Gent, 11 april 1975, T.S.R., 1975, 305; Arrbr. Antwerpen, 3 november 1975, R.W., 1975-76, 2513. Zie ook: Cass., 11 september 1978, Arr. Cass., 1978-79, 29, derde zaak.

De bisschop benoemt de parochie-assistent die op de weddestaten van het Ministerie van Justitie wordt ingeschreven. De parochie-assistent komt dan in een wettelijk erken- de plaats van onderpastoor.³²

Dit alles houdt in dat in normale omstandigheden de parochie-assistent vergoed wordt door de Staat. Dit staat echter niet eraan in de weg dat de parochie-assistent toch als werknemer presteert. Het feit dat de parochie-assistent betaald wordt door de Staat, sluit het bestaan van een arbeidsovereenkomst met het bisdom geenszins uit. De Staat betaalt dan als derde voor de prestaties die (eventueel) krachtens een arbeidsrelatie tussen het bisdom en de parochie-assistent worden geleverd. Dit feit doet op zich geen vermoeden van het aanwezig zijn van een arbeidsovereenkomst tussen de leverancier van de prestaties en diegene die ze vergoedt, ontstaan.³³

De parochie-assistent levert prestaties (1ste voorwaarde) en wordt daarvoor vergoed (2de voorwaarde).

C. De prestatie moeten worden geleverd in het kader van een band van ondergeschiktheid

Bij het onderzoek naar de al dan niet aanwezigheid van een arbeidsovereenkomst is de vraag naar de aan- of afwezigheid van een band van ondergeschiktheid meestal de vraag die de meeste moeilijkheden meebrengt.

Met betrekking tot de band van ondergeschiktheid die moet bestaan opdat er van een arbeidsovereenkomst gesproken kan worden, moet worden vastgesteld dat het concept in de rechtspraak en rechtsleer een steeds ruimere interpretatie heeft gekregen.

De werkgever moet, zo wordt algemeen aangenomen, over de juridische mogelijkheid beschikken om gezag uit te oefenen over de werknemer. Wanneer de werkgever van de meest typische vormen van werkgeversgezag gebruik maakt, door het geven van richtlijnen en door het uitoefenen van controle op de wijze waarop het werk wordt geleverd, dan zal het bestaan van een band van ondergeschiktheid zonder meer duidelijk zijn.

De werkgever hoeft echter van zijn gezag geen daadwerkelijk gebruik te maken om van een voor de arbeidsovereenkomst kenmerkende gezagsrelatie te kunnen spreken. Een daadwerkelijke uitoefening van het gezag is dan ook niet vereist. Het is wel zo dat deze juridische mogelijkheid desgevallend in de realiteit moet kunnen worden omgezet. Een louter fictieve mogelijkheid is derhalve niet meer voldoende.

³² Kerkelijke normen toepasselijk bij de benoeming van parochie-assistenten in het raam van de betrekkingen tussen Kerk en Staat, punt 1, toepassingsgebied.

³³ Cass., 23 december 1943, A. C., 1944, 58:

«Overwegende dat het feit alleen het loon te betalen geen vermoeden juris et de jure uitmaakt van het bestaan van een Arbeidsovereenkomst tussen den loontrekkende en deze die betaalt; Dat geen enkele wetbepaling den werkgever verbiedt het loon van een of meerdere zijner werklieden te zijnen ontlaste te doen betalen;» zie ook: VERSTEGEN, R., *Geestelijke naar Belgisch recht*, Maarten Kluwer's Internationale Uitgeversonderneming N.V., Berchem/Antwerpen-Amsterdam, 1977, 18, nr. 6.

de om van een gezagsrelatie, typerend voor een arbeidsovereenkomst, te kunnen spreken.³⁴

De gezagsuitoefening moet niet noodzakelijk door de werkgever zelf gebeuren. Het is niet altijd het hoofd van de onderneming die het gezag uitoefent. Het is mogelijk de uitvoering van de gezagsuitoefening te delegeren. De werkgever kan een derde aanstellen om daadwerkelijk controle uit te oefenen over of richtlijnen te verschaffen aan de werknemers van de werkgever. Het is echter wel altijd de werkgever die over de juridische mogelijkheid tot gezagsuitoefening blijft beschikken. Deze derde kan zelf een werknemer zijn van de werkgever of het kan iemand zijn die niet tot het personeelsbestand van de werkgever behoort, maar die dan als lasthebber van de werkgever optreedt. Het gezag wordt dan de facto uitgeoefend voor en in naam van een ander.³⁵

De werkgever kan zijn werknemer een technische onafhankelijkheid laten in de uitoefening van zijn/haar beroep, zonder dat tegelijkertijd de voor de arbeidsovereenkomst typerende band van ondergeschiktheid verdwijnt. In dergelijke omstandigheden kan het bestaan van de ondergeschiktheid in een voldoende mate blijken uit het feit dat de werkgever de materiële organisatie van de arbeidsprestaties in handen heeft. Werkgever is diegene die eenzijdig de arbeidsorganisatie van een prestatie bepaalt.³⁶

Deze *secundaire elementen* van gezagsuitoefening, die meer op de materiële organisatie van het werk betrekking hebben dan wel op de manier waarop het werk daadwerkelijk wordt uitgeoefend, zijn voornamelijk belangrijk in het kader van de hoogstaande intellectuele en technische beroepen die een doorgedreven vorming vereisen. Aan dergelijke werknemers wordt vaak de meest ruime vrijheid van optreden verleend.

Om na te gaan of een persoon werkt in ondergeschiktheid ten aanzien van een ander persoon of vereniging, moet dus eerst worden nagegaan of er in een juridische mogelijkheid, tot gezagsuitoefening is voorzien. Indien de tussen de partijen gesloten overeenkomst voorziet in een dergelijke mogelijkheid door bijvoorbeeld te wijzen op het gezag dat over de dienstverlener kan of zal worden uitgeoefend, of door te wijzen op de controle waaraan de dienstverlener zal worden onderworpen, dan kan de juridische band van ondergeschiktheid eventueel rechtstreeks uit de clausules van de arbeidsovereenkomst worden afgeleid. Er zal dan nog moeten worden nagegaan of de juridische mogelijkheid ook in een daadwerkelijke gezagsuitoefening kan worden omgezet, indien dit gewenst zou zijn. Er moet worden gesteld dat meestal geen diepgaand onderzoek in feite zal moeten worden gevoerd om na te gaan of de mogelijkheid tot gezagsuitoefening niet louter fictief in de overeenkomst is opgenomen. Een dergelijke vraag kan bijvoorbeeld worden gesteld in verband met een persoon die het grootste gedeelte

van de aandelen van een vennootschap in handen heeft, die gedelegeerd bestuurder is, voorzitter van de raad van bestuur, enz. en wiens (vermeende) arbeidsovereenkomst met de vennootschap desalniettemin een mogelijkheid van gezagsuitoefening en controle inhoudt.

Wanneer het niet om een persoon gaat die een dergelijke hoge plaats inneemt, zal er meestal worden van uitgegaan dat de gezagsuitoefening ook in de realiteit omgezet zal kunnen worden.

Uit het feit dat de overeenkomst de onderwerping aan richtlijnen, het uitoefenen van gezag en het uitvoeren van controle inhoudt, zal vaak reeds op zich de aanwezigheid van een band van ondergeschiktheid, kenmerkend voor de arbeidsovereenkomst, kunnen worden afgeleid.

Worden geen dergelijke aanduidingen van ondergeschiktheid in de overeenkomst teruggevonden, dan moet worden nagegaan of er in de praktijk over de betrokkene geen gezag wordt uitgeoefend. Wanneer de betrokkene in de praktijk onderworpen is aan dwingende richtlijnen en het voorwerp uitmaakt van een controle op de wijze en op het resultaat van het werk, zal op grond van die feitelijke elementen eveneens worden besloten tot het aanwezig zijn van een ondergeschiktheidsverband. Ook het Hof van Cassatie aanvaardde dit reeds uitdrukkelijk en stelde dat «*het verband van ondergeschiktheid dat kenmerkend is voor de arbeidsovereenkomst bestaat van zodra iemand over andermans handelingen in feite toezicht kan uitoefenen.*»³⁷

Bovendien zal de vaststelling vanuit de praktijk, dat een band van ondergeschiktheid aanwezig is, niet noodzakelijk moeten worden afgeleid uit de daadwerkelijk uitoefening van gezag door het geven van richtlijnen over de wijze waarop het werk moet worden uitgeoefend, maar zal ze eveneens vaak worden afgeleid uit *secundaire elementen*, zoals het materiële kader van de prestaties en de arbeidsorganisatie.

³⁸ Deze elementen zijn secundair in tegenstelling tot de primaire wijzen van gezagsuitoefening, namelijk het geven van richtlijnen en het uitoefenen van controle.

De grote vrijheid die de facto aan een dienstverlener wordt gelaten, staat daarbij de aanwezigheid van een gezagsrelatie en een arbeidsovereenkomst niet in de weg.³⁹

De Kerkelijke Normen bepalen dat de parochie-assistent zijn opdracht uitoefent onder de algemene pastorale leiding van de bisschop en onder de onmiddellijke verantwoordelijkheid van de pastoor of kerkbedienaar.⁴⁰ Hij/zij ontvangt zijn/haar duidelijk omschreven opdracht van de bisschop.⁴¹ Hij/zij wordt ingeschakeld bij de diverse admini-

³⁴ ENGELS, C., «De managementvennootschap en het sociale recht, Update naar aanleiding van het geval Leekens», *Or.*, 1995, 192, 202.

³⁵ ENGELS, C., *Het ondergeschikt verband naar Belgisch arbeidsrecht*, Brugge, Die Keure, 1989, 187-188.

³⁶ ENGELS, C., *Het ondergeschikt verband naar Belgisch arbeidsrecht*, Brugge, Die Keure, 1989, 31-37.

³⁷ Cass., 16 oktober 1972, *Arr. Cass.*, 1973, 165.

zie ook: Cass., 14 maart 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 825; Cass., 15 februari 1982, *Arr. Cass.*, 1981-82, 722.

³⁸ zie: Cass., 9 mei 1988, *R.W.*, 1988-89, 677.

³⁹ ENGELS, C., *Het ondergeschikt verband naar Belgisch arbeidsrecht*, Brugge, Die Keure, 1989, 116-118.

⁴⁰ Kerkelijke normen toepasselijk bij de benoeming van parochie-assistenten in het raam van de betrekkingen tussen Kerk en Staat, punt 1, toepassingsgebied.

⁴¹ Kerkelijke normen toepasselijk bij de benoeming van parochie-assistenten in het raam van de betrekkingen tussen Kerk en Staat, punt 2, opdracht.

stratieve taken van het bestuur van de parochie.⁴²

De parochie-assistenten oefenen hun opdracht uit volgens de normen van het canoniek recht, in overeenstemming met de voorschriften van het aan hun toestand aangepaste diocesane statuut.⁴³

De parochie-assistent die een bijkomende activiteit wenst uit te oefenen, moet daartoe toelating vragen.⁴⁴ De relatie kan bovendien, overeenkomstig de statuten, om gelijk welke reden en zelfs zonder zware fout van de parochie-assistent worden beëindigd, zelfs indien de bediening ondoeltreffend wordt.⁴⁵

Het diocesaanstatuut van het bisdom Gent specificeert in dit verband duidelijk:

«4. Gezagsrelatie - Functioneringsverband

4.1 De parochie-assistenten zijn ingeschakeld in de geheelheid- pastoraal van het Bisdom. Zij oefenen hun pastorale bediening uit onder de algemene leiding en de eindverantwoordelijkheid van de diocesane bisschop. Zij functioneren in de territoriale pastoraal in teamverband binnen de decanale structuren in samenwerking met, en onder de onmiddellijke verantwoordelijkheid van de deken. Zij zijn uiteraard ook lid van de decanale conferentie waar het decanaal werkplan wordt besproken waarbinnen de parochie-assistenten fungeren. Dit decanaal werkplan vormt de basis voor de concrete werkplanning dat door de parochie-assistent wordt opgemaakt samen met de deken die ook geregeld een evaluatiegesprek houdt omtrent de opgenomen taken en de pastorale attitude.

4.2. Alle correspondentie met het Ministerie van Justitie gebeurt via het secretariaat van het Bisdom.»

Het diocesane statuut Gent vermeldt voorts dat de parochie-assistenten zich strikt moeten houden aan een aantal deontologische normen, die onder andere impliceren dat de parochie-assistenten niet zullen kandideren voor een politiek of vakbondsmandaat.⁴⁶

De decanale statuten maken voorts gewag van de meer concrete arbeidsomstandigheden, de normale arbeidsduur, de jaarlijkse vakantie, het compensatieverlof voor prestaties op zaterdagen, zondagen en wettelijke feestdagen, ziekteverlof, enz. Zovele zaken die ook typisch in een arbeidsovereenkomst voorkomen. De parochie-assistent wordt ook

vergoed voor de kosten die hij/zij in de uitoefening van zijn/haar dienstverband zal maken.⁴⁷

Het statuut van het bisdom Brugge behelst het opmaken van een referentie-urrooster en het opstellen van een dagboek. Het houdt tevens een uurregeling van 38 uur per week in, inclusief avond- en weekendwerk. In een regeling voor klein verlet en occasionele verlofdagen, gelijk aan deze voor de diocesane curia wordt voorzien. Het aantal wettelijke jaarlijkse vakantiedagen en het aantal wettelijke feestdagen is uitdrukkelijk vermeld. Bij ongeschiktheid is een medisch attest vereist.⁴⁸

Dit alles wijst er duidelijk op dat de parochie-assistent normalerwijze in ondergeschiktheid zal presteren ten aanzien van de bisschop.

V. CONCLUSIE

Naar Belgisch recht bestaat er een arbeidsovereenkomst zodra een persoon in ruil voor een loon -dat door een derde kan worden betaald- een prestatie levert in een verband van ondergeschiktheid.

Met betrekking tot de parochie-assistent werd onderzocht of de drie constitutieve elementen voor het bestaan van de arbeidsovereenkomst aanwezig waren. Er werd gesteld dat er inderdaad een welbepaalde prestatie wordt geleverd. De parochie-assistent zal in ruil daarvoor op de weddestaten van het ministerie van Justitie geplaatst worden en zal aldus een vergoeding ontvangen voor de gepresteerde arbeid. De statuten die werden opgesteld voor de verschillende bisdommen laten duidelijk voelen dat de parochie-assistent als ondergeschikte wordt ingeschakeld in het pastorale werk. De bisschop zal over de betrokkene rechtstreeks, doch ook via de pastoor of kerkbedienaar gezag uitoefenen op de wijze waarop de prestaties zullen worden geleverd.

De wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten is dan ook principieel op de samenwerkingsrelatie van de parochie-assistent en het bisdom van toepassing.

De parochie-assistent moet als een werknemer- bediende worden beschouwd. Een dergelijke gevolgtrekking kan slechts ongedaan gemaakt worden in de mate dat de wet of een hogere juridische norm, zoals de Grondwet, een uitzondering inhoudt op de toepasselijkheid van het arbeidsrecht, en meer in het bijzonder op het arbeidsovereenkomstenrecht op deze situatie.

De Arbeidsovereenkomstenwet kent alleszins zelf geen uitzondering. Andere uitdrukkelijke uitzonderingen lijken er niet te bestaan. Men zou nog kunnen trachten het argument van de grondwettelijk gegarandeerde godsdienstvrijheid en de vrijheid van organisatie van de godsdienst aan te

⁴² Kerkelijke normen toepasselijk bij de benoeming van parochie-assistenten in het raam van de betrekkingen tussen Kerk en Staat, punt 2, opdracht.

⁴³ Kerkelijke normen toepasselijk bij de benoeming van parochie-assistenten in het raam van de betrekkingen tussen Kerk en Staat, punt 6, uitoefeningsvoorwaarden van de opdracht.

⁴⁴ Kerkelijke normen toepasselijk bij de benoeming van parochie-assistenten in het raam van de betrekkingen tussen Kerk en Staat, punt 1, toepassingsgebied.

⁴⁵ Kerkelijke normen toepasselijk bij de benoeming van parochie-assistenten in het raam van de betrekkingen tussen Kerk en Staat, punt 7, einde van de opdracht.

⁴⁶ Diocesaan statuut voor de parochie-assistenten, Bisdom Gent, artikel 7.

⁴⁷ Diocesaan statuut voor de parochie-assistenten, Bisdom Diocesaan statuut voor de parochie-assistenten, Bisdom Hasselt, artikel 8.

⁴⁸ Diocesaan statuut voor de parochie-assistenten, Bisdom Diocesaan statuut voor de parochie-assistenten, Bisdom Brugge, artikel 3.

halen. Echter, een dergelijk argument vermag geenszins al wat de Kerk doet zonder meer buiten en boven de wet te plaatsen. Het onderwerpen van de arbeidsrelatie die er bestaat tussen bisschop en parochie-assistent aan de Belgische arbeidsrechtelijke wetten lijkt ons geenszins enige afbreuk te kunnen doen aan de grondwettelijk gegarandeerde godsdienstvrijheid, ook niet indien deze in haar ruimste betekenis wordt begrepen. Principeel moet het Belgische arbeidsrecht dan ook op de parochie-assistenten van toepassing zijn.

Misschien kunnen de uitdrukkelijke hiermee strijdige verklaringen in de verschillende statuten wel gedeeltelijk verklaard worden vanuit de bisschoppelijke bezorgdheid dat niet alle arbeidsrechtelijke normen compatibel zijn met de taak die de parochie-assistent op zich zal nemen. In de mate dat bepaalde wettelijke regels niet van toepassing zouden 'mogen' zijn op de parochie-assistent, moeten er hieromtrent echter uitdrukkelijke wettelijke regelingen tot stand komen. Voor zover dergelijke uitdrukkelijke uitzonderingen niet bestaan, zal de gewone algemene regel moeten worden toegepast.

Dit houdt ondermeer in dat de beëindigingsregeling die in de diocesane statuten opgenomen is, door de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten volledig buiten werking zal worden gezet.⁴⁹ De parochie-assistent kan niet verplicht worden, zoals het statuut ten onrechte vermeldt, 'op de leeftijd van 65 jaar zijn ontslag aan te bieden.' Het ontslag is een eenzijdige rechtshandeling die vrijwillig gesteld moet zijn. Biedt een persoon niet vrijwillig zijn/haar ontslag aan, dan moet hij/zij ontslagen worden. De betrokkene kan niet gedwongen worden om ontslag te nemen. Niemand kan rechtmatig ertoe gedwongen worden ontslag te nemen. Tevens moet in dit verband ook rekening gehouden worden met het feit dat het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd niet automatisch een einde maakt aan de arbeidsovereenkomst.⁵⁰ Wel kunnen desgevallend bij het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd kortere opzeggingstermijnen in acht genomen worden.⁵¹

Het feit dat opeenvolgende contracten van een bepaalde duur geacht worden een contract van een onbepaalde duur te zijn, mag hier eveneens niet uit het oog worden verloren.⁵² Een wettige reden om dit vermoeden te weerleggen lijkt er op het eerste gezicht niet te zijn. Een opzeggingstermijn zal dan ook moeten worden nageleefd indien aan een dergelijke hernieuwde overeenkomst een einde wordt gemaakt.

Het statuut behelst in een aantal gevallen de mogelijkheid voor de bisschop om zonder enige procedure en ook zonder de betaling van een opzeggingsvergoeding een einde te maken aan de overeenkomst met de parochie-assistent. Een van de mogelijkheden betreft het nieuwe huwelijk van de parochie-assistent, na een burgerlijke echtscheiding. Een dergelijk beding is vanzelfsprekend strijdig met artikel 36 van de Arbeidsovereenkomstenwet.

De geboden mogelijkheden om zonder meer een einde te maken aan de samenwerkingsrelatie geven eigenlijk een conventionele omschrijving van de dringende reden. Een rechter is aan een dergelijke omschrijving niet gebonden. De tekst van artikel 35 van de Arbeidsovereenkomstenwet vermeldt uitdrukkelijk dat de dringende reden aan het oordeel van de rechter wordt overgelaten.⁵³

Aangezien de parochie-assistenten naar alle waarschijnlijkheid werknemers zijn, wordt meteen ook de ganse arbeidsduurreglementering op hen van toepassing. De beperking van de arbeidsduur, de regeling van de overuren het nachtwerk en het weekeindwerk is op hen van toepassing. Het lijkt ook zo te zijn dat de zondagwerk voor hen principeel verboden is.

Ten slotte moet ook melding worden gemaakt van de regelingen betreffende informatie en consultatie van werknemers en/of hun vertegenwoordigers die in België in zwang zijn. Hierbij moet dan niet alleen gedacht worden aan de oprichting van ondernemingsraden binnen de technische bedrijfseenheid die alle Belgische bisdommen samen zouden kunnen uitmaken, doch ook eventueel aan de oprichting van een Europese Ondernemingsraad.⁵⁴ Wat de problematiek van de Europese Ondernemingsraad betreft, zou de kerkelijke overheid in Vaticaanstad gezien kunnen worden als het hoofdbestuur van een onderneming of concern met een communautaire dimensie. Opdat er aan de in dit kader gestelde numerieke criteria zou voldaan zijn, moet de Kerk op het grondgebied van de Europese Unie ten minste 1000 werknemers tewerkstellen. Bovendien moet er ook gelijktijdig aan de voorwaarde voldaan zijn dat er in ten minste twee Lidstaten afzonderlijk een onderneming moet zijn die deel uitmaakt van het concern en die ten minste 150 werknemers te werk stelt. Blijft de vraag of de door het 'concern' uitgeoefende activiteit een economische activiteit is in de zin van het EG-Verdrag.

Hoewel er duidelijk een zeer ruime interpretatie van het begrip wordt voorgestaan, moet de vraag hier toch wel wor-

⁴⁹ Het is hier geenszins de bedoeling om alle elementen uit de statuten naar voren te brengen die bij toepassing van het arbeidsrecht op de relatie parochie-assistent / bisschop noodzakelijk gewijzigd moeten worden. Er worden slechts een paar markante voorbeelden aangehaald.

⁵⁰ Art. 36, W. 3 juli 1978 betreffende de Arbeidsovereenkomsten, B.S., 22 augustus 1978, nadien herhaaldelijk gewijzigd.

⁵¹ Art. 83, W. 3 juli 1978 betreffende de Arbeidsovereenkomsten, B.S., 22 augustus 1978, nadien herhaaldelijk gewijzigd.

⁵² Art. 10, W. 3 juli 1978 betreffende de Arbeidsovereenkomsten, B.S., 22 augustus 1978, nadien herhaaldelijk gewijzigd.

⁵³ zie: Cass., 8 februari 1988, *J.T.T.*, 1988, 157, adv. adv-gen. LE-NAERTS, H., noot.

zie ook: ENGELS, C., *Ontslag wegens dringende reden*, Diegem, Ced. Samsom, 1997, 82-84; ENGELS, C., *Ontslag wegens dringende reden*, in *Reeks Recht en Praktijk*, nr. 14, Antwerpen, Kluwer Rechtswetenschappen, 1988, 139, nr. 773.

⁵⁴ zie: ENGELS, C. en SALAS, S., «Worker Participation at European Level: European Works Council», in *Comparative Labour Law and Industrial Relations in Industrialized Market Economies*, BLANPAIN, R. en ENGELS, C. (eds.), Kluwer Law International, 1998, 383-403; ENGELS, C., «De informatie en consultatie van werknemers in ondernemingen of concerns met een communautaire dimensie: de C.A.O. nr. 62», *Or.*, 1996, 121-136.

den gesteld.⁵⁵ Of de Kerk echter als zodanig zonder meer kan uitgesloten worden uit het werkingsveld van de richtlijn en de implementerende maatregelen is echter zeer de vraag. Er valt in dit verband nog op te merken dat het hoofdbestuur in casu buiten de Europese Unie en de Europese Economische Ruimte is gelegen en dat het aldus een vertegenwoordiger moet aanduiden binnen de EU of de EER op wie desgevallend de verplichting zal rusten om een Europese ondernemingsraad op te richten.

Het kan moeilijk worden ontkend dat de parochie-assistenten arbeid presteren in het kader van een arbeidsover-

⁵⁵ ENGELS, C., «De informatie en consultatie van werknemers in ondernemingen of concerns met een communautaire dimensie: de C.A.O. nr. 62», *Or.*, 1996, 121, 122-123.

eenkomst. Als gevolg hiervan zijn de bovengenoemde wettelijke regelingen (en nog vele andere) principieel op hen van toepassing. Van zodra aan de toepassingsvoorwaarden van de specifieke regelingen is voldoen, moeten hieraan door de kerkelijke overheid de nodige gevolgen worden gehecht.

Het eenvoudig verklaren dat de regelingen niet van toepassing zijn, kan niet volstaan. Indien afwijkingen en uitzonderingen op de algemene regels nodig zouden zijn, moet dit via de geëigende kanalen worden bepleit. Wetswijzigingen zullen dan moeten volgen.

Chris ENGELS
Hoogleraar K.U.Leuven
Advocaat

RECHTSPRAAK

ARBITRAGEHOF

14 JULI 1997

Voorzitter: de h. Melchior
Rapporteurs: de hh. Cerexhe en Boel
Advocaten: mr. Ergec (loco Peeters)

Grondwet – Gelijkheid en Niet-discriminatie – Straf – Administratieve geldboeten – Individualisering van de straf

De wet van 30 juni 1971 betreffende de administratieve geldboeten toepasselijk in geval van overtreding van sommige sociale wetten, schendt de artt. 10 en 11 Grondwet niet, doordat zij de personen die voor de arbeidsrechtbank het beroep instellen bedoeld in art. 8 van die wet, niet de mogelijkheid biedt een maatregel van uitstel te genieten, noch door het feit dat ze de arbeidsrechtbank niet de mogelijkheid biedt toepassing te maken van verschoningsgronden.

De voornoemde wet van 30 juni 1971 schendt de artt. 10 en 11 Grondwet, doordat zij de personen die voor de arbeidsrechtbank het beroep instellen bedoeld in artikel 8 van die wet, niet de mogelijkheid biedt een verlaging van de boete tot onder de wettelijke minima te genieten wanneer zij, voor eenzelfde misdrijf, voor de correctionele rechtbank de toepassing van art. 85 Sw. kunnen genieten.

Arrest nr. 40/97

I. Onderwerp van de prejudiciële vraag

Bij vonnis van 4 november 1996 heeft de Arbeidsrechtbank te Verviers de volgende prejudiciële vraag gesteld:
«Schendt de wet van 30 juni 1971 betreffende de administratieve geldboeten (toepasselijk in geval van inbreuk op sommige sociale wetten) de artikelen 10 en 11 van de Grond-

wet, doordat zij degenen die zich aan sociale misdrijven schuldig maken zwaarder bestraft, met name omdat zij geen verlaging van het bedrag van de boete toestaat in geval van verzachtende omstandigheden, omdat zij noch opschorting, noch uitstel, noch probatie toestaat en omdat zij niet toestaat dat rechtvaardigings- of verschoningsgronden in aanmerking worden genomen, terwijl die milderingen wel zijn toegestaan voor de bestraffing van dezelfde feiten via strafrechtelijke boeten?»

...

Ten aanzien van het onderwerp van de prejudiciële vraag

B.1. Uit de bewoordingen van de prejudiciële vraag, die in de motivering van het verwijzingsvonnis worden toegelicht, blijkt dat het geheel van de bepalingen van de wet van 30 juni 1971 betreffende de administratieve geldboeten toepasselijk in geval van inbreuk op sommige sociale wetten aan het Hof ter toetsing wordt voorgelegd, doordat die bepalingen de arbeidsgerechten, in tegenstelling tot de strafgerechten, niet de mogelijkheid bieden toepassing te maken van de wettelijke wijzen van individualisering van de straf, inzonderheid de mogelijkheid het bedrag van de boete te verlagen in geval van verzachtende omstandigheden, de opschorting, het uitstel of de probatie toe te kennen en de verschoningsgronden in aanmerking te nemen, enerzijds, of de rechtvaardigingsgronden in aanmerking te nemen, anderzijds.

B.2. Wanneer de wetgever oordeelt dat sommige tekortkomingen aan wettelijke verplichtingen bestraft moeten worden, dan behoort het tot zijn beoordelingsbevoegdheid te beslissen of het opportuun is om voor strafsancities of voor administratieve sancties te opteren. De keuze van de ene of de andere categorie van sancties kan niet worden geacht op zich een discriminatie in te voeren.

B.3.1. Wanneer eenzelfde tekortkoming aan wettelijke verplichtingen het voorwerp uitmaakt, nu eens van strafsancities, dan weer van administratieve sancties, dan is het verschil in behandeling dat daaruit zou kunnen voortvloeien slechts toelaatbaar indien het in redelijkheid is verantwoord.

B.3.2. De mogelijkheid een beroep te doen op administratieve sancties om sommige overtredingen van de sociale wetgeving te bestraffen, steunt op een objectieve en redelijke grondslag.

Uit de memorie van toelichting van de wet van 30 juni 1971 blijkt immers dat de toepassing van de gewone procedure op bepaalde overtredingen van de sociale wetgeving inadequaat was in zoverre de strafvordering te zware gevolgen had, in zoverre de strafmaatregelen zelden werden toegepast en in zoverre het preventieve karakter van het sociaal strafrecht er sterk door werd afgezwakt (*Gedr.St. Kamer*, 1970-1971, nr. 939/1). De door de wet van 30 juni 1971 ingevoerde procedure bespaart de betrokkene de nadelen van de verschijning voor een strafgerecht en het ontorende karakter van strafrechtelijke veroordelingen, en maakt het hem mogelijk de gevolgen te ontlopen van een vermelding in het strafregister (*Gedr. St., Senaat*, 1970-1971, nr. 514, verslag van de Commissie, p. 2).

B.4. Niettemin moet nog worden onderzocht of de keuze van de wetgever geen discriminerende gevolgen heeft in zoverre die keuze leidt tot de verschillen in behandeling die in de prejudiciële vraag aan de kaak zijn gesteld.

Ten aanzien van de wettelijke wijzen van individualisering van de straf

B.5.1. Terwijl de wet van 30 juni 1971 de bedoeling heeft de feiten te bestraffen waarop strafsancities staan, voert zij een stelsel in dat twee vergelijkbare categorieën van personen verschillend behandelt. In tegenstelling tot de persoon die gedagvaard wordt om voor de correctionele rechtbank te verschijnen, kan de natuurlijke persoon die voor de arbeidsrechtbank een beroep instelt tegen de beslissing waarbij hem een administratieve geldboete wordt opgelegd, sommige wettelijke wijzen van individualisering van de straf immers niet genieten.

B.5.2. Aan de persoon die voor de correctionele rechtbank vervolgd wordt door de arbeidsauditeur kan, indien verzachtende omstandigheden voorhanden zijn, een straf worden opgelegd die lichter is dan het wettelijk minimum, indien de wet die de door hem begane overtreding strafbaar stelt, art. 85 Sw. toepasselijk maakt. Dezelfde persoon kan bovendien de toepassing van de artikelen 3 en 8 van de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie genieten.

B.5.3. De persoon die een overtreding van dezelfde bepaling heeft begaan, wiens dossier door de arbeidsauditeur werd geseponereerd, aan wie een administratieve geldboete werd opgelegd en die voor de arbeidsrechtbank het beroep heeft ingesteld waarin de wet voorziet, kan daarentegen geen vergelijkbare maatregelen genieten: de rechtbank kan hem geen geldboete opleggen die lager is dan het wettelijke minimum, en dit terwijl het bedrag van de boete haar, wegens de omstandigheden, onevenredig zou lijken. Zij kan die persoon evenmin een maatregel van opschorting, uitstel of probatie laten genieten, omdat die maatregelen enkel door een strafgerecht kunnen worden bevolen.

B.6.1. Met de wijzen van individualisering van de straffen wordt beoogd de omstandigheden waarin de overtreding werd gepleegd in aanmerking te nemen, oog te hebben voor de verbetering van de delinquent, diens reïntegratie te bevorderen, rekening te houden met socioprofessionele overwegingen en de straf in overeenstemming te brengen met de ernst van de feiten.

B.6.2. De maatregelen waarin de wet van 29 juni 1964 voorziet, werden opgevat als maatregelen die nauw verband houden met de strafsancities. De bedoeling bestaat erin de rechter de mogelijkheid te verschaffen de dader van een misdrijf op proef te stellen gedurende een bepaalde periode, na afloop waarvan, indien zijn gedrag bevredigend is, geen veroordeling wordt uitgesproken, noch een gevangenisstraf wordt opgelegd (*Hand. Senaat*, 1963-1964, nr. 5, bespreking, zitting van 26 november 1963, p. 80). In die maatregelen werd voorzien om de ontorende gevolgen die aan een strafrechtelijke veroordeling kleven, weg te werken of af te zwakken.

De wetgever vermag, zonder het gelijkheidsbeginsel te miskennen, te oordelen dat de maatregel van opschorting, uitstel of probatie niet toepasselijk is op de administratieve geldboeten. Die geldboeten zijn maatregelen met een exclusief pecuniair karakter, hebben niet het ontorende karakter dat aan de strafrechtelijke veroordelingen kleeft, worden niet op het strafblad ingeschreven en zijn niet van die aard dat zij de reïntegratie in het gedrag brengen van diegene aan wie zij worden opgelegd.

De wet van 30 juni 1971 schendt het gelijkheidsbeginsel niet doordat zij de arbeidsrechtbank niet de mogelijkheid biedt een van de maatregelen waarin de wet van 29 juni 1964 voorziet, toe te kennen aan de persoon die voor die rechtbank het beroep heeft ingesteld waarin artikel 8 van de voormelde wet voorziet.

B.7.1. De administratieve geldboeten bereiken daarentegen een dergelijke omvang dat zij, zelfs als in een minimum en een maximum is voorzien, in sommige gevallen toch onevenredig kunnen zijn ten opzichte van de ernst van de feiten en ten opzichte van de repressieve en preventieve doelstelling die met de administratieve sanctie wordt beoogd. In dat opzicht kunnen noch de redenen die in B.3.2 in herinnering werden gebracht, noch enige andere overweging verantwoorden dat de arbeidsrechtbank niet onder het wettelijk vastgestelde minimum zou kunnen gaan, terwijl de correctionele rechtbank, voor eenzelfde overtreding van een wet die de toepassing van artikel 85 van het Strafwetboek mogelijk maakt, wel een boete kan opleggen die lager is dan het wettelijk minimum indien verzachtende omstandigheden voorhanden zijn.

B.7.2. Het verschil in behandeling is des te minder te verantwoorden daar het, terwijl het de wet zelf is (artikel 5) die de keuze voor de strafrechtelijke weg afhankelijk maakt van de ernst van de overtreding, ertoe leidt dat die personen gunstiger worden behandeld wier tekortkoming in de ogen van de wetgever ernstiger is, aangezien de arbeidsauditeur heeft geoordeeld dat zij geen seponeringsmaatregel konden genieten.

B.7.3. Weliswaar ontsnappen de natuurlijke personen die voor de arbeidsrechtbank verschijnen aan de nadelen van een strafrechtelijke veroordeling, zoals het ontorende karakter dat eraan kleeft en de inschrijving van de veroordeling in het strafregister. Maar die voordelen volstaan niet, in een dergelijke materie, om het nadeel te compenseren

geen verlaging van de boete tot onder het wettelijke minimum te kunnen genieten.

B.8. De prejudiciële vraag dient ontkennend te worden beantwoord in zoverre erin over de onmogelijkheid is geklaagd voor de persoon die voor de arbeidsrechtbank verschijnt, dat op hem de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie wordt toegepast. Zij dient bevestigend te worden beantwoord in zoverre aan de persoon die voor de arbeidsrechtbank verschijnt, geen boete kan worden opgelegd die lager is dan het wettelijke minimum, terwijl de persoon die wegens een overtreding van dezelfde bepaling voor de correctionele rechtbank verschijnt, wel de toepassing van artikel 85 van het Strafwetboek zou kunnen genieten.

Ten aanzien van de verschoningsgronden

B.9. Verschoningsgronden zijn in het bijzonder door de wet gedefinieerde omstandigheden die met zich meebrengen dat de straf hetzij verminderd wordt, hetzij uitgesloten wordt, terwijl het misdrijf is bewezen. Omdat noch de wet van 30 juni 1971, noch de bijzondere wetten betreffende de overtredingen op de sociale wetten voorzien in verschoningsgronden die toepasselijk zijn op de personen die gedagvaard worden om voor de correctionele rechtbank te verschijnen, worden de personen die verschijnen voor de arbeidsrechtbank niet verschillend behandeld.

Ten aanzien van de rechtvaardigingsgronden

B.10. Krachtens artikel 1 van de wet van 30 juni 1971 kan een administratieve geldboete enkel worden opgelegd «voor zover de feiten voor strafvervolgning vatbaar zijn».

Wanneer een persoon verschijnt voor de arbeidsrechtbank, dan moet die rechtbank dus eerst onderzoeken of het misdrijf is bewezen, in voorkomend geval rekening houdend met de rechtvaardigingsgronden in de zin van de artikelen 71 en 72 van het Strafwetboek. Van het onderzoek naar die gronden hangt immers het bestaan van het misdrijf en bijgevolg van strafsancties af.

De prejudiciële vraag dient op dit punt ontkennend te worden beantwoord.

...

NOOT – Zie in dezelfde zin arrest nr. 45/97 van 14 juli 1997.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 6 JUNI 1996

Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen

Rapporteur: de h. Boes

Openbaar ministerie: de h. Dubrulle

Advocaten: mrs. Bützler, Geinger en De Gryse

Overeenkomst – Ontbinding wegens wanprestatie – Gevolgen voor partijen – Geen grondslag van rechten of verplichtingen

De ontbinding van een wederkerig contract heeft tot gevolg dat de partijen in dezelfde toestand geplaatst dienen te worden als die waarin zij zich bevonden zouden hebben indien zij niet hadden gecontracteerd. De ontbonden overeenkomst kan voor hen geen grondslag van rechten of verplichtingen zijn.

W. en Van De V. t/ H.

Gelet op het bestreden arrest, op 1 maart 1993 gewezen door het Hof van Beroep te Brussel;

...

Overwegende dat de ontbinding van een wederkerig contract tot gevolg heeft dat de partijen in dezelfde toestand geplaatst dienen te worden als die waarin zij zich bevonden zouden hebben indien zij niet hadden gecontracteerd; dat de ontbonden overeenkomst voor hen geen grondslag van rechten of verplichtingen kan zijn;

Overwegende dat het arrest de aannemingsovereenkomst in het nadeel van beide partijen ontbindt; dat het oordeelt dat de eisers, met betrekking tot het saldo van de facturen ten bedrage van 211.800 frank, ten onrechte stellen dat de uitgevoerde werken moeten worden betaald op basis van de marktprijs aangezien de partijen de verbreking van de overeenkomst vragen; dat het dit oordeel hierop baseert dat de partijen door de gehele overeenkomst gehouden zijn en dus ook door de overeengekomen prijs omdat «de ontbinding of verbreking van de overeenkomst pas plaats heeft vanaf de inleiding van de procedure»;

Dat het arrest aldus artikel 1184 B.W. schendt;

...

NOOT – Zie in dezelfde zin: Cass., 24 maart 1972, *Arr. Cass.*, 1972, 707, *Pas.*, I, 693, *R.W.*, 1971-72, 2023; Cass., 13 december 1985, *Arr. Cass.*, 1985-86, 561, *Pas.*, I, 488, *R.W.*, 1986-87, 933.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 3 MAART 1997

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Rappe

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Advocaat: mr. van Hecke

Gehandicapten – Tegemoetkomingen – 1. Inkomensvervangende tegemoetkoming – Ambtshalve herziening – Wetswijziging – 2. Arbeidsgerechten – Wetswijziging – Toepassing – Ambt van de rechter

1. De wijziging van art. 13 Gehandicaptenwet Tegemoetkomingen vanaf 1 juli 1993, door art. 50 van de wet van 30 december 1992, die de cumulatie van tegemoetkomingen met bepaalde andere uitkeringen betreft, kan de afschaffing of vermindering van de inkomensvervangende tegemoetkoming van de gehandicapte tot gevolg hebben waardoor een ambtshalve herziening van het recht op die tegemoetkoming is verantwoord.

2. Het arbeidsgerecht is verplicht de wijziging van art. 13 Gehandicaptenwet Tegemoetkomingen bij de wet van 1992 toe te passen, ook als het bestuur geen melding had gemaakt van een nieuwe wetgeving.

Belgische Staat, staatssecretaris voor Maatschappelijke Integratie t/ B.

Gelet op het bestreden arrest, op 11 maart 1996 gewezen door het Arbeidshof te Brussel;

...

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat het arrest vaststelt dat eiser op 22 december 1993, in een eerste beslissing, het bedrag van verweersters tegemoetkoming aan gehandicapten vastgesteld heeft op 82.297 frank met ingang van 1 augustus 1991 en eiser, in een tweede beslissing, aan verweester «enkel een integratietegemoetkoming» van 46.889 frank heeft toegekend met ingang van 1 juli 1993; dat de in het arrest vermelde datum van 1 juni 1993 te wijten is aan een verschrijving, zoals blijkt uit het beschikkend gedeelte van het door het arrest bevestigde bestreden vonnis;

Overwegende dat artikel 21 van het koninklijk besluit van 6 juli 1987 betreffende de inkomensvervangende tegemoetkoming en de integratietegemoetkoming bepaalt dat er ambtshalve wordt overgegaan tot een herziening van het recht op de tegemoetkoming: «1° wanneer een wijziging wordt vastgesteld in de toestand van de gerechtigde, die de afschaffing, de vermindering of de niet-betaling van de tegemoetkoming tot gevolg kan hebben (...)»;

Overwegende dat artikel 13 van de wet van 27 februari 1987 betreffende de tegemoetkomingen aan gehandicapten is gewijzigd bij artikel 50 van de wet van 30 december 1992; dat die op 1 juli 1993 in werking getreden wijziging, zoals te dezen, de afschaffing of vermindering van de tegemoetkoming aan de gehandicapte tot gevolg kan hebben, inzonderheid doordat voor de toekenning van de inkomensvervangende tegemoetkoming het door laatstgenoemde genoten pensioen in aanmerking wordt genomen;

Dat het arrest, door te beslissen dat «er geen enkel nieuw gegeven een ambtshalve herziening kon wettigen op grond van artikel 21 van het koninklijk besluit van 6 juli 1987», dat artikel schendt;

Dat het onderdeel gegrond is;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat het arbeidshof verplicht was de door artikel 50 van de wet van 30 december 1992 in artikel 13 van de wet van 27 februari 1987 aangebrachte wijziging toe te passen, zelfs als eiser geen melding had gemaakt van een nieuwe wetgeving;

Dat het onderdeel gegrond is;

...

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

5e KAMER – 21 OKTOBER 1996

Voorzitter: de h. Leemans

Raadsheren: de hh. Peeters en Lemmens

Advocaten: mrs. Vandenhouten, Smets en Van Helshoecht

Faillissement – Verdachte periode – Betaling – Overdracht van schuldvordering

Een overdracht van schuldvordering in de verdachte periode strekkende tot betaling van bestaande schulden valt onder de toepassing van art. 445, derde lid, Faill.W. en kan derhalve niet tegengeworpen worden aan de boedel.

N.V. D. t/ Faill. E. en N.V. P.V.D.

De N.V. E., die een tijdschrift uitgaf, werd failliet verklaard bij vonnis van 26 november 1986 en de datum van staking van betaling werd teruggebracht op 27 mei 1986. E. had bij overeenkomst van 30 september 1986 de schuldvorderingen die zij had op de N.V. P.V.D., overgedragen aan appellante, drukker van het tijdschrift, aan wie zij aanzienlijke bedragen verschuldigd was (ongeveer 22 miljoen fr.).

De overdracht van schuldvordering werd op verzoek van appellante betekend aan P.V.D. (tweede geïntimeerde) op 1 oktober 1986. Ingevolge deze overdracht van schuldvordering betaalde P.V.D. aan appellante in oktober 1986, 600.820 fr. Na de faillietverklaring betaalde P.V.D. in april 1987, 434.512 fr. aan de curator (eerste geïntimeerde).

Eerste geïntimeerde heeft appellante en tweede geïntimeerde gedagvaard om de genoemde overdracht van schuldvordering aan de boedel nietig en niet tegenwerpbaar te doen verklaren en teneinde van appellante betaling te verkrijgen van genoemd bedrag van 600.820 fr. Appellante verweerde zich tegen deze vordering van eerste geïntimeerde; zij stelde dat de overdracht van schuldvordering geldig was en heeft tegen tweede geïntimeerde een tussenvordering ingesteld teneinde betaling te verkrijgen van het bedrag van 434.512 fr. dat tweede geïntimeerde in april 1987 had betaald aan eerste geïntimeerde.

(...)

Het bestreden vonnis heeft de vordering van de curator gegrond verklaard, de overeenkomst van schuldoverdracht op grond van art. 445, derde lid, Faill.W. nietig verklaard en appellante veroordeeld om genoemd bedrag van 600.820 fr. aan eerste geïntimeerde te betalen, te vermeerderen met interesten en kosten.

...

Overwegende dat de stelling van appellante is gebaseerd op het argument dat de overdracht van de schuldvordering diende tot aanzuivering van nieuwe schulden; dat de overeenkomst voor het drukken tussen appellante en E. werd gesloten in 1983; dat met een brief van 21 april 1986 appellante aan E. verwijst naar een voorovereenkomst voor de aanzuivering van de achterstand (die niet werd ondertekend) en eist dat in elk geval de achterstand wordt aangezuiverd, en tevens een voorschot vraagt voor toekomstige facturen; dat appellante met haar brief van 7 juli 1986 betaling eist alvorens «de productie te hervatten»; dat met een brief van 22 augustus 1986 een bestuursvergadering wordt bijeengeroepen met op de agenda o.m. «Regeling van de oude schuld G. (appellante)»; dat ook het verslag van die bestuursvergadering (gehouden op 29 augustus 1986) vermeldt: «Regeling oude schuld G....»; dat in art. 2 van de overeenkomst van overdracht (van 30 september 1986) wordt vermeld dat appellante inderdaad betaling wenst te verkrijgen van de bedragen die E. aan haar verschuldigd is en meer in het bijzonder die van na 24 juni 1986; dat hieraan wordt toegevoegd dat «de overdracht geschiedt ten gevolge van de noodzaak voor (E.) om te voorzien in de continuïteit van haar uitgaven, met name te verkrijgen dat (appellante) de nummers zou blij-

ven drukken»; overwegende dat, voortgaande op de door appellante in haar conclusies verstrekte cijfers (p. 4), zes nummers van het tijdschrift (van 30 september tot de datum van faillissement) facturen genereerden van appellante ten opzichte van E. van 5.456.602 fr.;

Overwegende dat uit de bewoordingen van de overeenkomst van overdracht van schuldvordering, in strijd met de affirmaties van appellante, niet blijkt dat deze overdracht betrekking had op toekomstige schulden; dat de verwijzing in genoemde overeenkomst naar de continuïteit van de uitgaven enkel betekent dat schulden worden aangezuiverd om de schuldeiser ertoe aan te zetten verder te werken;

dat, behoudens andersluidende overeenkomst (die *in casu* niet is aangetoond), betalingen tot aanzuivering van schulden aangerekend moeten worden op de oudste schulden; dat, voor zoveel nodig, zelfs in de veronderstelling dat de overdracht van schuldvordering enkel zou slaan op de schulden na 24 juni 1986 (hetgeen niet het geval is, daar hiervoor dienaangaande de uitdrukking «in het bijzonder» wordt gebruikt), wanneer van 30 september tot 26 november (twee maanden) voor het drukken schulden zijn ontstaan ten bedrage van 5.456.602 fr., (minstens) ongeveer een zelfde bedrag aan drukkers schulden ontstaat voor de periode van 24 juni tot 30 september (drie maanden), hetgeen ook blijkt uit het «detail saldo klant 0067 E.»; dat de schulden van na 24 juni 1986 onmiskenbaar schulden zijn anterior aan de overeenkomst van overdracht van schuldvordering; dat de overdracht van schuldvordering dan ook ressorteert onder art. 445, derde lid, Faill. W. dat het bestreden vonnis derhalve terecht genoemde overdracht nietig en zonder gevolg ten aanzien van de boedel heeft verklaard;

...

NOOT – Zie nader Fredericq, *Traité*, VII, 233-234, nr. 120.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

5e KAMER – 3 FEBRUARI 1997

Voorzitter: de h. Leemans

Raadsheer: de hh. Peeters en Lemmens

Advocaten: mrs. Borin en Maenhout loco Libert

Beslag en executie – Voorlopige tenuitvoerlegging – Kantonnementsverbod – Opheffing door de appelrechter

De voorlopige tenuitvoerlegging en het kantonement zijn te onderscheiden rechtsfiguren. Een door de eerste rechter opgelegd kantonementsverbod kan door de appelrechter worden opgeheven.

N.V. A.-G. t/ A.

Het bestreden vonnis van de Rechtbank van Koophandel te Antwerpen van 24 oktober 1995 heeft de oorspronkelijke eis van geïntimeerde reeds gedeeltelijk gegrond verklaard door appellante provisioneel te veroordelen tot de betaling aan geïntimeerde van de tegenwaarde in Belgische frank van de som van 61.300,-FF en van 105.000,-US\$ tegen de hoog-

ste koers van de dag van de betaling. Het vonnis werd uitvoerbaar bij voorraad verklaard, niettegenstaande elke voorziening, zonder borgstelling en met uitsluiting van het recht van kantonement.

Appellante stelde hoger beroep in bij gerechtsdeurwaardersexploot betekend op 24 november 1995. Ter terechtzitting van 5 november 1996 werd de behandeling van de zaak op verzoek van partijen beperkt tot hun betwisting over de uitsluiting van de borgstelling en van het recht van kantonement en de alleen daarmee samenhangende vorderingen.

Overwegende dat het doel en de grondslag van de oorspronkelijke eis van geïntimeerde blijken uit de inleidende dagvaarding van 29 december 1993 en het bestreden vonnis; dat het Hof hiernaar verwijst; dat appellante thans slechts vordert de uitsluiting van de borgstelling en het kantonementsverbod op te heffen; dat zij tevens eist geïntimeerde te veroordelen tot de betaling van een schadevergoeding van 250.000 frs. wegens misbruik van procesrecht;

...

Overwegende dat de rechter die de voorlopige tenuitvoerlegging uitspreekt, hieraan luidens art. 1400, §1, Ger.W. de voorwaarde kan verbinden dat een zekerheid wordt gesteld; dat appellante aanvoert dat de eerste rechter hiervan ten onrechte geen gebruik heeft gemaakt door de voorlopige tenuitvoerlegging toe te staan zonder borgstelling; dat geïntimeerde beweert dat art. 1402 Ger.W. verhindert dat thans een borgstelling wordt opgelegd; dat de voorwaarde van borgstelling verbonden is aan de voorlopige tenuitvoerlegging en deze hieraan ondergeschikt maakt; dat de appelrechter de tenuitvoerlegging van het bestreden vonnis ingevolge art. 1402 Ger.W. niet kan verbieden noch doen schorsen en dit op straffe van nietigheid; dat de appelrechter dan ook niet vermag de tenuitvoerlegging die door de eerste rechter is toegestaan zonder borgstelling te doen afhangen van het stellen van een dergelijke zekerheid;

Overwegende dat appellante tevens opwerpt dat de eerste rechter haar ten onrechte een kantonementsverbod heeft opgelegd en eist dat zij in haar recht wordt hersteld; dat geïntimeerde tegenwerpt dat de eis van appellante tot opheffing van het kantonementsverbod «onbestaande» is en het aangewende rechtsmiddel onontvankelijk verklaard moet worden, minstens dat er geen gegronde redenen bestaan om appellante in haar recht van kantonement te herstellen; dat de voorlopige tenuitvoerlegging en het kantonement onderscheiden rechtsfiguren zijn die werkzaam zijn in afzonderlijke domeinen, zodat de toepassing van de ene die van de andere niet noodzakelijk uitsluit of onmogelijk maakt; dat, in strijd met de bewering van geïntimeerde, de appelrechter het door de eerste rechter opgelegde kantonementsverbod ongedaan kan maken indien niet blijkt dat het is opgelegd op grond van de vaststelling dat een vertraging in de regeling de schuldeiser blootstelt aan een ernstig nadeel;

...

HOF VAN BEROEP TE GENT

7e KAMER – 29 OKTOBER 1997

Voorzitter: de h. Staessens

Raadsheren: de hh. Debucquoy en Floren

Advocaten: mrs. Remerie en De Boel

Voorrechten – Voorrecht onderaannemer (art. 20, 12°, Hyp.W.) – Voorwaarden - Bestaan van de vordering van de hoofdaannemer op de opdrachtgever – Betaling

Het voorrecht van de onderaannemer op de schuldvoordering van de gefailleerde hoofdaannemer op de opdrachtgever onderstelt dat deze schuldvoordering naar het tijdstip van het vonnis van faillietverklaring nog individualiseerbaar is. Dit is niet meer het geval wanneer de opdrachtgever rechtsgeldig heeft betaald vóór het faillissement.

Faill. K. & P. t/ V.

De curator van het faillissement K. stelde op 10 oktober 1995 hoger beroep in tegen het vonnis van 9 februari 1995 van de Rechtbank van Koophandel te Gent. Dit vonnis beval de opname van de schuldvoordering van V. voor 553.473 frank in het bevoorrecht passief (artikel 20, 12°, Hypotheekwet) en voor 5.345 frank in het gewoon passief. De curator voert aan dat het vonnis voorbijging aan het gebrek aan een voldoende onderpand, om de bevoorrechte schuldvoordering te verhalen. Bij gebrek aan voldoende onderpand zou de schuldvoordering van V. slechts mogen ingeschreven worden voor de som van 11.381 frank in het bevoorrecht passief.

...

Het Hof stelt vast dat partijen geen betwisting aanvoeren over de bevoorrechte schuldvoordering van 553.473 frank op zich. Het beroep strekt er in wezen slechts toe uitspraak te doen over het onderpand van de bevoorrechte schuldvoordering. Partijen verklaren zich akkoord met de onmiddellijke toerekening van de schuldvoordering van V. op het bevoorrecht onderpand van de schuldvoordering in zoverre het Hof vaststelt dat een onderpand aanwezig is of zou kunnen zijn.

Overeenkomstig artikel 20, 12°, Hypotheekwet geniet V. – als onderaannemer van de gefailleerde voor het werk dat hij aan het gebouw van de opdrachtgever heeft uitgevoerd – gedurende vijf jaar vanaf de datum van zijn facturen het voorrecht op de schuldvoordering die de gefailleerde wegens dezelfde aanneming heeft tegenover de opdrachtgever. Het bijzonder voorrecht uit artikel 20, 12°, Hypotheekwet vereist dat de schuldvorderingen op de datum van het vonnis van faillietverklaring nog individualiseerbaar waren, wat hier door de betaling vóór het faillissement niet meer het geval is:

- De curator levert het bewijs van de betaling van de facturen van de gefailleerde op de opdrachtgevers op een saldo van 11.381 frank na. Het bewijs van deze betalingen volgt uit de kwitanties die de opdrachtgevers hem voorlegden. Elk bewijs ontbreekt dat de opdrachtgevers enige valsheid in geschriften gepleegd zouden hebben.

- De kwitanties gaan de datum van de faillietverklaring vooraf. De uitgevoerde betalingen waren op de datum van de faillietverklaring dan ook niet langer individualiseerbaar.

Ze vermengden zich met de overige kas- of bankgelden in het bezit van de gefailleerde.

De bewering van V. 'dat de zaakvoerder van de gefailleerde de gelden aan de vennootschap onttrok' belet niet dat de opdrachtgevers zich rechtmatig van hun verbintenissen kweten. De opdrachtgevers konden hun betalingsverbintenissen nakomen in handen van de zaakvoerder.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE TONGEREN

4e KAMER – 25 SEPTEMBER 1996

Rechter: de h. Vrancken

Advocaten: mrs. Lenaers loco Lardenoit en Geurts

Onrechtmatige daad – Aansprakelijkheid – Dieren – Verhuurder van pony met huifkar – Bewaarder van het dier

Door een pony met gespan voor een dag te verhuren aan onervaren menners, waarbij laatstgenoemden niet aan het getuig dienden te komen en niet mochten afwijken van de aangeduide route, heeft de verhuurder geenszins het meesterschap over het dier, namelijk de niet-ondergeschikte bevoegdheid van leiding en toezicht, zonder tussenkomst van de eigenaar, overgedragen aan de huurders en blijft de verhuurder de juridische bewaarder van dit dier.

Van der B. t/ V.Z.W. V.V.V. L.

1. Het ongeval

Het echtpaar Christiaan Van der B. – Elsie M. sloot op 9 mei 1994 met de V.V.V. L. een huurovereenkomst voor een paard met huifkar voor een tocht met vier volwassenen op zaterdag 2 juli 1994. De huurders ontvingen daarbij de routebeschrijving en het instructieboekje.

Het instructieboekje vermeldt dat het in- en uitspannen van de paarden zal gebeuren door een personeelslid van de V.V.V. L., dat het paard onderweg niet veel verzorging vraagt en dat voor de eigen veiligheid men nooit van een kar in beweging mag afspringen.

De reserveringsbevestiging (= het huurcontract) bepaalde dat het niet toegestaan was af te wijken van de in het instructieboekje beschreven route.

De reserveringsbevestiging bepaalde tevens dat de huurders zich omstreeks 9.00 uur dienden aan te melden en dat het niet meer mogelijk zou zijn om de huifkar te laten uitrijden na 9.30 uur. De huurders zouden eerst omstreeks 9.45 uur zijn toegekomen. Niettemin werd de Haflingerpony Arco voor de huifkar gespannen en mochten de huurders onmiddellijk uitrijden.

In de voormiddag verliep de huifkartocht probleemloos. Na het hervatten van de tocht na de middagpauze (na 6,4 km) bleek het kopstuk volledig los te zitten. Bij hun poging om het bit in de muil van het dier aan te brengen, kregen de huurders de hulp van de huifkartoeristen Véronique V. en Bernard V. uit Brussel en van een bereidwillige vrachtwagenbestuurder. Hierop werd de Haflinger zenuwachtig en sloeg hij op hol. Eiser Christiaan Van der B. sprong van de rollende huifkar af en brak zijn kuitbeen. Zijn been werd ingegipt in het ziekenhuis Sinte-Barbara te Lanaken en na-

dien verzorgd in het O.L.V.-ziekenhuis te Aalst. Volgens een eenzijdig attest van dr. Jan Rumbaut, chirurg in het O.L.V.-ziekenhuis te Aalst, was eiser van 2 juli tot 15 augustus 1994, 100% arbeidsongeschikt.

2. De aansprakelijkheid

Eiser stelt verweerster primair op grond van artikel 1385 B.W. (daad van een dier) en subsidiair op grond van artikel 1384, derde lid, B.W. (fout van de aangestelde) aansprakelijk voor zijn schade.

Wat de aansprakelijkheid op grond van artikel 1385 B.W. betreft, antwoordt verweerster primair dat zij als verhuurder niet het meesterschap over het dier had en subsidiair dat eiser door zijn roekeloze daad het ongeval heeft veroorzaakt waardoor ieder oorzakelijk verband met de daad van het dier werd verbroken.

Wat de aansprakelijkheid op grond van artikel 1384, derde lid, B.W. betreft, antwoordt verweerster dat de fout van haar aangestelde bij het optuigen van de vrij grote pony niet is bewezen.

Door een pony met gespan voor een dag te verhuren aan onervaren menneren, waarbij laatstgenoemden niet aan het getuig dienden te komen en niet mochten afwijken van de aangeduide route, heeft verweerster geenszins het meesterschap over het dier, namelijk de niet-ondergeschikte bevoegdheid van leiding en toezicht, zonder tussenkomst van de eigenaar, overgedragen aan de huurders en blijft zij de juridische bewaarder ervan (Cass., 16 november 1986, *Arr. Cass.*, 1986-87, 205, *R.W.*, 1987-88, 126).

Door van de kar achter de op hol geslagen pony af te springen, heeft eiser niet foutief gehandeld. Zijn reactie was in deze omstandigheden verantwoord. Het gedrag van het dier blijft de enige oorzaak van het ongeval. Het zenuwachtig gedrag van de pony was abnormaal voor een pony die voor huifkartoerisme wordt gebruikt. Het is ten slotte niet bewezen dat de huurders het kopstuk tijdens de middagpauze hebben losgemaakt om de dieren gemakkelijker te laten eten en drinken.

...

NOOT – Bovenstaand vonnis is in kracht van gewijsde gegaan.

VREDEGERECHT TE WESTERLO

19 JANUARI 1996

Rechter: de h. Carens

Advocaten: mrs. Thienpont, Pauwels en De Cooman

Onrechtmatige daad – Aansprakelijkheid – 1. Eigen gedraging – Bestuurder van luchtballon – Uitvoeren van een landingsmanoeuvre op een plaats waar dieren aanwezig zijn – 2. Dieren – Eigenaar van het dier – Bevrijdingsgronden – Vreemde oorzaak – Fout van derde

1. Aangezien het een algemeen bekend feit is dat dieren erg worden opgeschrikt door de aanwezigheid van een luchtballon, begaat de bestuurder van een luchtballon een fout wanneer hij een landingsmanoeuvre wil uitvoeren op een plaats waar dieren aanwezig zijn.

2. Deze fout van de luchtballonbestuurder vormt voor de eigenaar van het dier een vreemde oorzaak die hem bevrijdt van zijn aansprakelijkheid op grond van art. 1385 B.W.

N.V. De S. en C. t/ Y. en Van H.

Overwegende dat de eisers vergoeding vorderen uit hoofde van het feit dat op 22 juni 1992 omstreeks 22.00 uur te Hulshout (...) een geit is terechtgekomen tegen de personenwagen Volkswagen Jetta, bestuurd door de heer Luc V. en eigendom van mevrouw Nicole C., eiseres. Uit de inlichtingen, vervat in het proces-verbaal van de rijkswachtbrigade te Geel, blijkt dat de geit zich aanvankelijk bevond in een weide naast de woning te Hulshout, maar werd opgeschrikt door een laag overvliegende luchtballon, die een landingsprocedure aan het uitvoeren was (die weliswaar werd afgebroken, gezien de landing op het beoogde terrein, gelet op de windrichting, niet kon worden gerealiseerd). De geit is door de omheining gebroken en op de Booschotsesteenweg terechtgekomen. Ter hoogte van het kruispunt met Hulshout-veld stak zij plots de rijbaan over en kwam terecht tegen de aankomende personenwagen, bestuurd door de heer V.;

Overwegende dat eerste verweerder de eigenaar is van de geit, terwijl tweede verweerder de ballon bestuurde;

Overwegende dat art. 1385 B.W. ten laste van de eigenaar van het dier, *in casu* eerste verweerder, een wettelijk en niet-weerlegbaar vermoeden van schuld creëert voor de schade door het dier veroorzaakt. De fout wordt dus afgeleid uit het bestaan zelve van de schade. De aard van deze fout wordt nader omschreven als «een tekortkoming in de waakzaamheid, de onhandigheid, roekeloosheid of meer in het algemeen het verzuim om de nodige maatregelen te nemen om andermans veiligheid te vrijwaren» (cf. Dumon, F., conclusie bij Cass., 5 november 1981, *Pas.*, 1982, I, 320; *T.P.R.*, 1987, «Overzicht rechtspraak», Vandenberghe, H., e.a., blz. 1432; Cass., 12 oktober 1984, *Arr. Cass.*, 1985, 254, *Pas.*, 1985, I, 220);

Overwegende dat het onvoldoende is dat de eigenaar of juridische bewaker van het dier aantoonde zelve geen enkele fout te hebben begaan (Luik, 14 februari 1986, *Jur. Liège*, 1986, 216; Rb. Turnhout, 22 maart 1993, A.R. nr. 71748, niet gepubliceerd). Ten slotte dient nog aangestipt te worden dat de eigenaar van het dier niet aan zijn aansprakelijkheid krachtens art. 1385 B.W. zou kunnen ontsnappen door te stellen dat hij niet aanwezig was op het ogenblik waarop het dier uit zijn weide is ontsnapt. Art. 1385 B.W. bepaalt immers uitdrukkelijk dat de aansprakelijkheid voor een dier blijft bestaan, zelfs al is het ontsnapt (Gent, 16 april 1985, *R.W.*, 1987-88, 786);

Overwegende dat de eigenaar of juridische bewaker van het dier zich slechts dan van zijn aansprakelijkheid zou kunnen bevrijden, indien hij bewijst dat de aangerichte schade het gevolg is van een vreemde oorzaak, namelijk overmacht, daad van het slachtoffer of van een derde (Cass., 16 september 1988, *Arr. Cass.*, 1988-89, 62).

Overwegende dat *in casu* geen fout van het slachtoffer, de bestuurder van de personenwagen, is aangetoond. Alhoewel zowel in de rechtsleer als in de rechtspraak de aandacht praktisch volledig wordt toegespitst op de «complexe» materie van «de fout van het slachtoffer» als vreemde oorzaak en zowel «overmacht» als «de daad van een derde» vrij zel-

den voorkomen, dient *in casu* deze daad van de derde, namelijk tweede verweerder, als vreemde oorzaak te worden aangenomen;

Overwegende dat de geit in paniek is geraakt door de laag overvliegende luchtballon, die een landingsprocedure aan het uitvoeren was. Het is een algemeen bekend feit (waarmee tweede verweerder rekening had dienen te houden), dat dieren erg opgeschrikt worden door de aanwezigheid van een luchtballon (cf. de toestanden die zich ieder jaar herhalen om en rond de stad Sint-Niklaas, waar vanop het marktplein luchtballons opstijgen). Hierbij wordt er principieel op gewezen dat de rechtbank het voormelde algemeen bekend feit van ambtswege in acht mag nemen zonder de heropening der debatten ambtshalve te bevelen (Cass., 21 oktober 1988, *R.W.*, 1989-90, 510);

Overwegende dat diensentgevolge geen enkele verantwoordelijkheid bestaat in de persoon van eerste verweerder, wegens het bestaan van een vreemde oorzaak, namelijk de daad van een derde, *in casu* tweede verweerder, wiens foutieve handelswijze bestaat in het feit dat hij roekeloos heeft gehandeld door een landingsmanoeuvre te willen uitvoeren op een plaats waar dieren aanwezig zijn (cf. Brussel, 9 mei 1988, *J.L.M.B.*, 1988, 1386: wanneer een ontsnapte hond een paard ophitst waardoor de ruiter ten val komt, is de eigenaar van de hond aansprakelijk);

Overwegende dat volgt uit het voorafgaande dat de vordering – wat de cijfers betreft niet voor betwisting vatbaar en overigens niet betwist – ongegrond is ten opzichte van eerste verweerder en gegrond ten opzichte van tweede verweerder.

...

NOOT – Door de ballonvaarder is hoger beroep ingesteld.

VREDEGERECHT TE ROESELARE

1 maart 1996

Rechter: de h. Nolf

Advocaten: mrs. Ockier en Debels

Huur – Woninghuur – Ontbinding wegens wanprestatie – Recht op behoorlijke huisvesting – Tijdelijke wanbetaling van de huurder

Het grondwettelijk erkende recht op een behoorlijke huisvesting kan niet worden onderworpen aan de voorwaarde van een «vaste» tewerkstelling en de benarde levensomstandigheden van de huurder vormen op zichzelf geen motief tot ontbinding van een geldig aangegane huurovereenkomst.

De tijdelijke wanbetaling van de huurder is geen wezenlijke tekortkoming die de ontbinding van de huurovereenkomst te zijnen laste rechtvaardigt.

B. en V. t/ D.

1. Bij verzoekschrift neergelegd ter griffie in datum van 4 januari 1996 overwegen aanleggers dat zij hun appartement gelegen te Roselare, (...) blijkens het dossier met ingang van

1 september 1995 voor een duur van één jaar verhuurd hebben aan verweerder, tegen een huurprijs van 13.400 frank per maand.

Aanleggers beklagen zich erover dat de huur voor de maand oktober te laat werd betaald; die voor de maanden december en januari onbetaald is gebleven; de helft van de huurwaarborg eveneens onvoldaan blijft; de premie voor de brandverzekering niet is betaald.

Dientengevolge vorderen zij de ontbinding der huurovereenkomst ten laste van verweerder, met machtiging tot zijn uitdrijving, en zijn veroordeling tot het achterstal, plus een wederverhurlingsvergoeding begroot op drie maanden huur, evenals een bezettingsvergoeding van 600 frank per dag. Zij maken voorbehoud omtrent huurschade en vragen de vrijgave van de huurwaarborg in hun voordeel.

De ontbinding wordt tevens gevorderd op het motief dat verweerder nagelaten heeft een bestendige opdracht te hebben gegeven voor de betaling der huur, terwijl hij – in tegenstelling tot hetgeen hij beweerd had – werkloos was.

2. Verweerder erkent bij conclusie van 1 februari 1996 dat hij ontslagen werd door zijn werkgever, doch verwijst naar een procedure die hij daarover ingeleid heeft voor de arbeidsrechtbank, en de omstandigheid dat hij ondertussen steun ontvangt van het O.C.M.W., daar zijn werkgever sociaalrechtelijke onregelmatigheden heeft begaan.

Hij beklemtoont bij de aanvang van de huur onmiddellijk betaald te hebben: huur september; overname gordijnen en gasvuur à 10.000 frank; huurwaarborg voor de helft op 20.100 frank.

Aanleggers gingen schriftelijk akkoord met een uitstel voor het saldo der huurwaarborg.

Inzake de brandverzekering worden de premies voor 1995 en 1996 voorgelegd.

Inmiddels werd de huur voor december vereffend per 26 januari 1996, terwijl de sociale dienst van het O.C.M.W. te Roeselare per 15 januari 1996 bevestigde dat haar dienst iedere maand de lopende huur onmiddellijk en rechtstreeks aan aanleggers zou betalen vóór de tiende van de maand, vermeerderd met een (aanbod van) 1.000 frank achterstal, ter afbetaling van de huur voor januari jl.

3.a. Op 12 oktober 1995 werd verweerder door de raadsman van aanleggers aangeschreven in de volgende termen;

«Bovendien verneem ik dat u er niet voor terugdeinst mijn cliënten een en ander voor te liegen. Zo spiegelde u mijn cliënten voor dat u vast werk had. Uw werkgever wist echter te vertellen dat u enkel een contract had voor veertien dagen en dan nog op uw uitdrukkelijk verzoek teneinde dit contract aan te wenden in een gerechtelijke procedure. Aangezien u geen vast werk hebt, bent u afhankelijk van het O.C.M.W. Zo verzweeg u ook dat u vóór u het appartement huurde, verbleef in een opvangtehuis te Kortrijk.»

Verweerder beantwoordde dit schrijven op 5 november 1995: «Mijn ex-werkgever heeft inderdaad (aanleggers) benaderd met leugens en laster, tevens mijn naam door het slijk gehaald, dit door het feit dat mijn ex-werkgever is gedagvaard voor de arbeidsrechtbank voor het betalen van achterstallig loon (ongeveer 300.000 frank)»

...

b. Een huurovereenkomst betreft een overeenkomst *intuitu pecuniae* en géén overeenkomst *intuitu personae* (cf. *Het onroerend goed in de praktijk*, dl. II, B2-3). De gegevens die

aanleggers beknibbelen, behoren tot de privacy van verweerder, en zijn aldus gedekt door de bescherming van art. 22 juncto 23, 3°, van de Grondwet: het recht op een behoorlijke huisvesting kan niet onderworpen zijn aan de voorwaarde van een «vaste» tewerkstelling (of wat daar heden ten dage nog onder verstaan moge worden), en benarde levensomstandigheden betreffen op zich geen enkel motief tot ontbinding van geldig aangegane huurovereenkomsten.

4. De Napoleontische wetgever gaf in het derde lid van artikel 1184 B.W. aan de rechter, bij de ontbinding, een bevoegdheid *met het oog op en beperkt tot het verlenen van uitstel*. In het raam van de terughoudendheid van die wetgever tegenover de rechterlijke macht bij de ontbinding, werd zulks reeds voldoende exorbitant geacht (Sofie Stijns, *De gerechtelijke en de buitengerechtelijke ontbinding van overeenkomsten*, p. 188 e.v.). De Belgische cassatierechtspraak heeft zich echter gevestigd in de zin dat de rechter een ruime, onaantastbare beoordelingsmacht heeft over de voldoende ernst van de tekortkoming om de ontbinding te rechtvaardigen – hetgeen voormelde auteur formuleert als *het verhaal van een stille machtsgreep* (ibidem, 129-136).

De oorspronkelijke uitstelbevoegdheid werd *gesublimeerd* tot een veel ruimere *billijkheidsopdracht*, waarbij de rechter handelt als *ministre d'équité* bij de uitoefening van zijn in feite onaantastbare beoordeling van de ernst van de tekortkoming en van de opportuniteit van de ontbinding (ibidem, n° 135).

Indien billijkheid op zich geen wettelijke grond oplevert om een overeenkomst te ontbinden, schrijft de hedendaagse doctrine aan de rechter een *matigingsbevoegdheid* (*pouvoir modérateur*) bij de ontbinding die refereert aan artikel 1134, derde lid, B.W.: «*il s'agit de tempérer de façon raisonnable l'application de la sanction et d'éviter qu'elle puisse intervenir si les manquements sont bénins*» (Van Ommeslaghe, geciteerd door Stijns, *op.cit.*, n°145).

Die goede trouw belet de contractontbinding van de overeenkomst wanneer haar gedeeltelijke of onvolkomen nakoming reeds voldoening verschaft. Wie de ontbinding vordert wegens een te geringe niet-nakoming, handelt immers in strijd met de goede trouw.

Uiteindelijk is het een algemeen gedeelde opvatting geworden dat de rechter bij de ontbindingsvordering, rekening houdend met alle feitelijke omstandigheden, een belangenafweging doorvoert om tot zijn beslissing te komen, zij het tussen de belangen van de benadeelde schuldeiser enerzijds, en die van de tekortschietende schuldenaar anderzijds. Deze appreciatiebevoegdheid van de rechter wordt uitgeoefend zoals een volledige controle en niet zoals een marginale toetsing: de rechter toetst de keuze voor de ontbinding niet aan het algemeen rechtsbewustzijn of de *communis opinio*, maar gaat na of hijzelf meent de ingrijpende ontbindingssanctie te kunnen verbinden aan de vastgestelde fout. Auteur Stijns (sub n° 159) bekritiseert een ongenueanceerde opportuniteitstoetsing volgens het eigen inzicht van de rechter en bepleit dat de appreciatiebevoegdheid van de rechter bij de uitoefening van zijn wettelijk verleende uitstelbevoegdheid vollediger is en behoort te zijn dan zijn pretoriaans verworven appreciatiebevoegdheden: deze laatste vallen immers (inderdaad) samen met een misbruikcontrole op de uitoefening door de schuldeiser van zijn ontbindingsrecht.

5. In casu betreft de tekortkoming van verweerder echter noch een definitieve, noch een volledige niet-nakoming. Eerder dan een *gebrekkige* uitvoering, betreft de tijdelijke wanbetaling, zoals die zich echter weliswaar herhaaldelijk heeft voorgedaan, een vertraging in de uitvoering terwijl voor de desbetreffende opeenvolgende en weerkerende prestaties een strikte uitvoeringstermijn bedongen was.

Aldus is door de te late uitvoering het economisch nut voor de schuldeiser zeker niet verloren gegaan.

Indien de betaling een wezenlijke verbintenis betreft in het raam van de gehele overeenkomst, is zulks geen voldoende criterium: ook de ernst van de tekortkoming zelf dient getoetst naar haar hoedanigheid als «*fundamental breach*», of wezenlijke tekortkoming (Stijns, °175) en dit als afweging «tussen het belang van de benadeelde bij de voortzetting, en zijn belang bij de beëindiging van de overeenkomst». Aldus worden ook de tekortkomingen getoetst aan de hand van de redelijke verwachtingen die de schuldeiser zelf met de overeenkomst had (ibidem, n°181 – vlg. de *in casu* bedongen uitstelregeling op onbepaalde termijn inzake de waarborg).

De toetsing van de drie bijzondere rechtsmisbruikcriteria vervat in het evenredigheidsbeginsel bepleit door Van Gerwen, namelijk

- het proportionaliteitscriterium (Wordt de ontbinding niet gevorderd wegens een al te kleine tekortkoming?);
- het nuttigheidscriterium (Is er sprake van schadelijke rechtsuitoefening in afwezigheid van redelijk nut of belang?);
- het onmisbaarheidscriterium (Is er voldoende belang bij de schadelijkste keuze tegenover andere keuzemogelijkheden?),

laten *in casu* besluiten dat er geen disproportie zou ontstaan tussen de vooralsnog gebleken tekortkomingen, en de ontbindingssanctie, welke Wij aldus weigeren te laten toepassen.

Daarmee komt ook de eis inzake een wederverhuringvergoeding en bezettingsvergoeding te vervallen.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (1e Kamer), 9 januari 1997

Hoven en rechtbanken – Rechtsmacht – Handeling van een administratieve overheid

Op de volgende gronden verwerpt het Hof de voorziening tegen een arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 26 december 1995:

«Overwegende dat het arrest vaststelt dat de door verweerder op grond van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek ingestelde rechtsvordering strekt tot vergoeding van de schade die zij beweert te hebben geleden wegens de onregelmatige gunning van werken aan een andere inschrijver;

«Overwegende dat, enerzijds, krachtens de artikelen 144 en 145 van de Grondwet, een geschil dat betrekking heeft op het herstel van de schending van een recht bij uitsluiting behoort tot de bevoegdheid van de rechtbanken;

«Overwegende dat noch de beoordeling van een fout noch de beoordeling van de uit die fout ontstane schade ontsnappen aan de bevoegdheid van de rechterlijke macht ingeval de schending van het aangevoerde recht zou kunnen te wijten zijn aan de handeling van een administratieve overheid, zelfs indien het beroep tot nietigverklaring van de handeling door de Raad van State is verworpen;

«Dat het op grond van artikel 14 van de bij koninklijk besluit van 12 januari 1973 gecoördineerde wetten op de Raad van State ingestelde beroep tot nietigverklaring, geen afbreuk doet aan artikel 159 van de gecoördineerde Grondwet, luidens hetwelk de hoven en rechtbanken de algemene, provinciale en plaatselijke besluiten en verordeningen alleen toepassen in zover zij met de wetten overeenstemmen; dat genoemd artikel geen onderscheid maakt tussen de handelingen die het beoogt, en dus van toepassing is op de zelfs niet-verordenende beslissingen van de administratieve overheid en op de bestuurshandelingen, ook al zijn zij van individuele aard;

«Dat het hof van beroep, door de rechtsvordering ontvankelijk te verklaren, de in het middel aangegeven grondwetsbepalingen (artt. 144, 145 en 159) correct heeft toegepast;

...

(Voorzitter: de h. Rappe – Rapporteur: mevr. Charlier – Openbaar ministerie: mevr. Liekendael – Advocaten: mrs. Simont en van Hecke – In de zaak: Waals Gewest t/ B.)

NOOT – Zie Cass., 7 november 1975, *Arr. Cass.*, 1976, 316, *Pas.*, 1976, I, 306, *R.W.*, 1975-76, 2413, met noot, *R.C.J.B.*, 1977, 417, met noot Vanwelkenhuyzen, A.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 21 februari 1997

Rechtsmiddelen – Hoger beroep – Devolutieve kracht – Deskundigenonderzoek

Op de volgende gronden vernietigt het Hof een arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 29 juni 1995:

«Overwegende dat, krachtens artikel 1068, tweede lid, Ger.W., de rechter in hoger beroep de zaak alleen dan naar de eerste rechter verwijst, indien hij, zelfs gedeeltelijk, een in het aangevochten vonnis bevolen onderzoeksmaatregel bevestigt;

«Overwegende dat het arrest het beroepen vonnis bevestigt in de mate waarin een gerechtelijke deskundige werd aangesteld;

«Overwegende dat het arrest, na uitspraak te hebben gedaan over de principiële rechten van eiser, het bedrag van de verschuldigde vergoeding bepaalt onder meer op grond van het bedrag vastgesteld door de gerechtelijke deskundige die door de eerste rechter was aangesteld;

«Dat het aldus artikel 1068, tweede lid, Ger.W. schendt.»

(Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen – Rapporteur: mevr. Bourgeois – Openbaar ministerie: mevr. De Raeye – Advocaten: mrs. van Hecke en Bützler – In de zaak: E. t/ Belgische Staat)

Hof van Cassatie (1e Kamer), 27 februari 1997

Burgerlijke rechtspleging – Behandeling van de zaak – Conclusie – Kennisgeving aan de tegenpartij – Recht van verdediging

De datum voor de neerlegging van het dossier en voor de sluiting van het debat werd overeenkomstig art. 769, tweede lid, Ger.W. vastgesteld op 17 november 1995. De datum voor de uitspraak van het vonnis werd bepaald op 15 december 1995. Op 16 november 1995 werd nog door verweerster een conclusie aan eiseres bezorgd. Deze vroeg dan op 22 november 1995 de heropening van het debat, waarvan de sluiting van rechtswege plaatshad op 17 november 1995, teneinde de op die datum nog ter griffie neergelegde conclusie van verweerster te kunnen beantwoorden. De vrederechter van het tweede kanton Hoei besliste in zijn in laatste aanleg gewezen vonnis van 15 december 1995 dat er geen grond was tot heropening van het debat. Het vonnis in laatste aanleg gewezen door de Vrederechter van het tweede kanton te Hoei op 15 december 1995 wordt door het Hof van Cassatie vernietigd wegens miskenning van het algemeen rechtsbeginsel van het recht van verdediging:

«Overwegende dat de vrederechter, nu hij acht slaat op de door verweerster daags voor de sluiting van het debat aan eiseres meegedeelde conclusie, zonder de heropening van het debat te bevelen teneinde laatstgenoemde de gelegenheid te geven erop te antwoorden, het algemeen rechtsbeginsel van het recht van verdediging miskent».

(Voorzitter: de h. Sace – Rapporteur: mevr. Charlier – Openbaar ministerie: de h. Piret – Advocaat: mr. T'Kint – In de zaak: H. t/ D.)

Hof Gent (12e Kamer), 29 mei 1996

Voorlopig bewind – Instellen van procedure – Machtiging van vrederechter noodzakelijk – Karakter van openbare orde

«Appellanten leggen een ongetekend afschrift voor van een bevelschrift van de Vrederechter van het eerste kanton te Oostende van 1 maart 1996, waarbij zij gemachtigd worden om over te gaan tot het instellen van een procedure voor het Hof van Beroep te Gent tot afgifte en vrijgave van alle goederen en documenten in het bezit van D.N. en T.H., maar eigendom van D.J.

Het Hof kan, afgezien van de vraag of deze zaak wel urgent is, slechts vaststellen dat appellanten in gebreke blijven een machtiging voor te leggen van de bevoegde vrederechter waaruit blijkt dat zij een procedure in kort geding mochten instellen voor de Voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brugge. De thans voorliggende machtiging heeft enkel betrekking op de procedure voor het Hof en kan niet van de onregelmatigheid van de procedure voor de rechter in eerste aanleg regulariseren.

«Het Hof moet derhalve vaststellen dat de oorspronkelijke vordering onontvankelijk is, bij gemis aan de geëigende machtiging van de vrederechter. Daar de regels die het voorlopig bewind over de goederen toebehorend aan de meerderjarige, de openbare orde raken, dient het Hof deze on-

ontvankelijkheid, waaromtrent partijen verweer hebben kunnen voeren, ambtshalve vast te stellen.»

(Voorzitter: de h. Snoeck – Raadsheren: de hh. Stassijns en Vandoorpe – Advocaat: mr. Heughebaert – In de zaak: V. en A. t/ D. en T.)

Hof Antwerpen (5e Kamer), 10 maart 1997

Faillissement – Ontbinding van vennootschap – Opeenvolgende situaties van samenloop – Continuïteit van het fixatiebeginsel

«Overwegende dat de aanspraak van appellante een schuldvordering van een buitenlands schuldeiser op een Belgische, in vereffening gestelde vennootschap betreft, dat de niet-tegenwerpbaarheid van deze schuldvordering, die geïntimeerden hebben ingeroepen, te beoordelen staat in het kader van de samenloop die door de ontbinding en de invereffeningstelling van de N.V. S. is ontstaan; dat ten aanzien van deze kwestie het Belgisch recht van toepassing is; dat appellante weliswaar de toepasbaarheid van het Nederlands recht verdedigt; dat zij zich hierbij echter beperkt tot het toepasselijke recht op de vorm en de inhoud van de contractuele rechtsverhouding tussen haarzelf en de N.V. S., dat ingevolge de samenloop van de schuldeisers van de N.V. S. allereerst de tegenwerpbaarheid van de rechtshandeling in kwestie ten aanzien van deze samenloop moet worden onderzocht; dat in dezen de *lex fori concursus*, te dezen de Belgische wet, moet worden toegepast; dat geïntimeerden terecht gewag maken van de niet-tegenwerpbaarheid van de beweerde schuldvordering aan het faillissement van de N.V. S.; dat aan de beslissing van de buitengewone algemene vergadering van de N.V. S. van 15 april 1991 het faillissement van de vennootschap voorafging, dat deze immers bij vonnis van de Rechtbank van Koophandel te Antwerpen van 17 oktober 1980 failliet werd verklaard; dat partijen niet hebben betwist dat ingevolge het faillissement en daarna de ontbinding met invereffeningstelling van de N.V. S. opeenvolgende situaties van samenloop zijn ontstaan;

Dat de *paritas creditorum* en het onherroepelijk karakter van de fixatie van de onderlinge positie van de samenlopende schuldeisers doen besluiten tot continuïteit bij opeenvolgende samenloop situaties; dat de rechten van de concurrente schuldeisers derhalve te dezen zijn gefixeerd bij het ontstaan van de samenloop ter zake van het faillissement, d.i. bij de faillietverklaring op 17 oktober 1980; dat appellante moet bewijzen dat de verbintenis van de N.V. S. die zij ten grondslag van haar schuldvordering heeft gelegd, reeds bestond vóór 17 oktober 1980; dat zij de totstandkoming van de lening, zoals voormeld, situeert in de maand mei 1980 en beweert dat haar schuldvordering in ieder geval op 3 juni 1980 een zeker en vaststaand karakter had verkregen.»

(Voorzitter: de h. Leemans – Raadsheren: de hh. Peeters en Lemmens – Advocaten: mrs. Glaude loco Deleu, Schaerlaekens, Sturtewagen, Brondel, Stevens, Van Steenwinkel en Van Doosselaere – In de zaak: B.V. S. t/ N.V. S. in vereffening e.a.)

NOOT – – Zie *Commentaar Voorrechten & Hypotheken*, «Artikel 8 Hyp.W.», nr. 31.

Vred. Gent (4e Kanton), 9 april 1996

Consumentenrecht – Consumentenkrediet – Informatie- en onderzoeksplicht van kredietverlener – Tekortkoming oorzaak van onvermogen van consument – Aansprakelijkheid van kredietverlener – Sanctie

«Aansprakelijkheid van de bankier:

Overwegende dat vaststaat dat op het ogenblik van het leningscontract S. van 24 augustus 1992 de verweerders reeds volgende leningen lopen hadden:

- F.: 11/8/89 - 60 x 9.730 F

- W.: 2/12/92 - 60 x 9.730 F

- EB-L.: 5/4/1991 - 60 x 9.730 F

Dat deze lening S. werd aangegaan met als contractuele reden: «verhogen bestaande P.L. S..

Overwegende dat op grond van die gegevens de bankier beschikte of moest beschikken over de elementen ter beoordeling van de schuldproblematiek van de consument, wat hij naliet te doen (art. 15 W.C.K.).

Dat de consument geen spontane informatieplicht heeft, terwijl van de bankier als professioneel integendeel een investigatieplicht en voorlichtingsplicht en resultaatsplicht heeft, namelijk de mogelijkheid tot terugbetaling van een lening vast te stellen (art. 10 t.e.m. 15 W.C.K.).

Overwegende dat de bankier, in plaats van het spaar- en draagvermogen van de consument te onderzoeken en te eerbiedigen, integendeel ingevolge wettelijke tekortkoming (art. 10 – 15 W.C.K.) aan de schuldaccumulatie en het kennelijk onvermogen van de consument die reeds onder verschillende leningen, o.m. ook de reeds bestaande P.L. S.-lening gebukt gingen, heeft medegewerkt, te meer verweerders als «probleemgevallen» bij S. werden aangebracht.

Overwegende dat om reden van hierboven gemelde fouten en wettelijke tekortkomingen van de bankier, met toepassing van art. 92 W.C.K. de verplichtingen van de consument te verminderen en te herleiden zijn tot de betaling van het nominaal leningsbedrag, na aftrek van de reeds betaalde sommen met behoud van het voordeel van de termijnbetalingen.»

(Rechter: mevr. Versichelen – Advocaten: mrs. Matthijs en De Neve – In de zaak: N.V. N.-K. t/ S. en M.)

WETGEVING IN KORT BESTEK

Onder de zorg van de Faculteit van de Rechtsgeleerdheid van de V.U.B. (coördinatie: prof. dr. M. van Damme)

Dit overzicht betreft de wetgeving bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad van december 1997 en kwam tot stand met medewerking van A.M. Baeke, G. Debersaques, V. De Saedeleer, P. Dufaux, M. Maus, R. Pascariello en L. Veny

Fiscale stimuli voor uitvoer en onderzoek

Bij de wet van 27 oktober 1997 houdende bepalingen in verband met de fiscale stimuli voor de uitvoer en het onderzoek (B.S., 2 december 1997) wordt de vrijstelling van winst

voor de aanwerving van bijkomend personeel, nog met ingang van het aanslagjaar 1997, grondig gewijzigd.

In eerste instantie wordt de bestaande economische vrijstelling van artikel 67 W.I.B.92 voor de aanwerving van een hooggekwalificeerde onderzoeker die in een Belgische onderneming voor wetenschappelijk onderzoek wordt tewerkgesteld, verhoogd van 400.000 fr tot 800.000 fr (880.000 fr geïndexeerd). Daarnaast wordt een nieuwe vrijstelling van 400.000 fr (geïndexeerd 440.000 fr) ingevoerd voor de aanwerving van een personeelslid dat zal worden ingeschakeld voor de uitbouw van het technisch potentieel van de onderneming, voor de aanwerving van een diensthoofd voor de uitvoer van de onderneming en voor de aanwerving van een diensthoofd van de afdeling integrale kwaliteitszorg van de onderneming.

Tevens wordt de bestaande regeling afgeschaft waarbij het behoud van de vrijstelling afhankelijk werd gesteld van het aantal tewerkgestelde personeelsleden. Thans wordt bepaald dat er grond bestaat tot terugname van de vrijstelling indien het personeelslid dat aanleiding heeft gegeven tot de vrijstelling, niet meer in één van de voormelde functies wordt tewerkgesteld.

M.M.

Personen met een handicap – Beroepsprocedure

In het B.S. van 10 december 1997 werd het decreet van 12 november 1997 houdende regeling van de beroepsprocedure tegen de beslissingen genomen door het Vlaams Fonds voor de Sociale Integratie van Personen met een Handicap bekendgemaakt. Dit decreet maakt de arbeidsrechtbank bevoegd om kennis te nemen van de geschillen betreffende de inschrijving en de toekenning van bijstand tot sociale integratie voortvloeiend uit de toepassing van het decreet van 27 juni 1990 houdende de oprichting van een Vlaams Fonds voor de Sociale integratie van Personen met een Handicap. Het decreet vermeldt geen specifieke datum van inwerkingtreding.

R.P.

Verdrag nachtarbeid

Bij de wet van 3 april 1997 (B.S., 13 december 1997) wordt het Verdrag nr. 171 van de Internationale Arbeidsorganisatie betreffende de nachtarbeid bekrachtigd. Onder «nachtarbeid» wordt verstaan alle arbeid verricht gedurende een tijdspanne van ten minste zeven achtereenvolgende uren, waarin begrepen de periode tussen middernacht en 5 uur 's morgens. Het verdrag is op enkele uitzonderingen na van toepassing op alle werknemers.

Het verdrag bevat een aantal specifieke maatregelen, die vereist zijn als gevolg van de aard van de nachtarbeid. Deze maatregelen moeten in het voordeel van de nachtarbeiders worden genomen teneinde hun gezondheid te beschermen en de uitoefening van hun verantwoordelijkheden jegens hun gezin en de samenleving te vergemakkelijken.

Het verdrag geeft een overzicht van de maatregelen die kunnen worden toegepast. Zo hebben nachtarbeiders het recht kosteloos hun gezondheid te laten beoordelen. Ook wordt bepaald dat toereikende voorzieningen voor eerste hulp ter beschikking van nachtarbeiders moeten worden ge-

steld. Indien een nachtarbeider om gezondheidsredenen ongeschikt wordt verklaard voor nachtarbeid, dient hij te worden overgeplaatst naar een soortgelijke functie waarvoor hij geschikt is.

Het verdrag somt voorts een aantal maatregelen op ter bescherming van zwangere werkneemsters die nachtarbeid zouden verrichten. Naast het aanbieden van een alternatief voor nachtarbeid vermeldt het verdrag ook dat aan deze werknemers een ontslagbescherming moet worden gegeven.

Het verdrag schrijft voor dat de aan nachtarbeiders geboden compensaties op het gebied van arbeidsduur, loon of andere voordelen, de erkenning van de aard van nachtarbeid moeten weerspiegelen en dat, alvorens een werkrooster met nachtarbeid kan worden ingevoerd, de werkgever overleg dient te plegen met de vertegenwoordigers van de werknemers.

Zie ook, voor wat specifiek de nachtarbeid betreft, de wet van 17 februari 1997 (B.S., 8 april 1997; R.W., 1997-1998, 471-472).

P.N.D.

Niet voor beslag vatbare bedragen – Formule

Het K.B. van 11 december 1997 (B.S., 25 december 1997) bevat de formule op grond waarvan de bedragen, die niet vatbaar zijn voor beslag en die vermeld worden in artikel 1409, §1, van het Gerechtelijk Wetboek, worden aangepast. Bij deze aanpassing wordt rekening gehouden met het prijsindexcijfer van de maand november van het jaar 1997. De nieuwe bedragen die vanaf 1 januari 1998 gelden, zijn 31.900 F, 34.300 F en 41.300 F.

V.D.S.

Controlewet verzekeringsondernemingen – Toepassingsgebied

In het B.S. van 18 december 1997 werd de programmawet van 12 december 1997 houdende diverse bepalingen bekendgemaakt. Benevens een aantal artikelen die betrekking hebben op uiteenlopende overheidsinstellingen en diensten, bevat deze wet ook een wijzigingsbepaling van de wet van 9 juli 1975 betreffende de controle der verzekeringsondernemingen (art. 7 van de programmawet; geen specifieke bepaling van inwerkingtreding).

De eerste wijziging betreft art. 2, §3, 6°, van die wet, en de erin vervatte omschrijving van het begrip «voorzorgsinstellingen». Het bestaande vereiste van de band die moet bestaan tussen verschillende werkgevers die samen een voorzorgsinstelling oprichten, wordt afgeschaft. De praktijk heeft immers aangetoond dat de beperkingen waarin werd voorzien, niet hanteerbaar en van weinig nut waren (bv. ingeval één onderneming uit een groep wordt verkocht, maar wenst in het pensioenfonds te blijven; cf. *Gedr. St., Kamer*, 1996-1997, nr. 1169/1, 3).

Om te vermijden dat een dergelijke voorzorgsinstelling als een onderneming met een commerciële activiteit zou worden uitgebouwd, wordt wel bepaald dat de Koning specifieke regelen m.b.t. deze voorzorgsinstellingen kan vaststellen.

Voorts wordt ook art. 9, § 2, tweede lid, van de wet van 9 juli 1975 gewijzigd, teneinde er geen twijfel over te laten

bestaan dat ook de interne fondsen van de overheidsbedrijven moeten worden ondergebracht in een afzonderlijke rechtspersoon (V.Z.W. of onderlinge verzekeringsvereniging) (*Gedr. St., Kamer*, 1996-1997, nr. 1169/1, 3).

M.V.D.

Veiligheid op het werk van uitzendkrachten

Door het K.B. van 19 februari 1997 (*B.S.*, 18 december 1997) wordt uitvoering gegeven aan Richtlijn 91/383/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 25 juni 1991 ter aanvulling van de maatregelen ter bevordering van de verbetering van de veiligheid en de gezondheid op het werk van de werknemers met arbeidsbetrekkingen voor bepaalde tijd of uitzendarbeid-betrekkingen.

Het K.B. bepaalt dat de gebruiker vóór de terbeschikkingstelling van de uitzendkracht, aan het uitzendbureau een nauwkeurige omschrijving moet geven van de verlangde beroepskwalificatie en de specifieke kenmerken van de in te nemen werkpost, evenals van het resultaat van de aan de uit te voeren werken verbonden risico-evaluatie. In het K.B. wordt tevens een opsomming gegeven van de gegevens die op de werkpostfiche moeten worden vermeld. Voor het opstellen van deze informatie dienen het diensthoofd veiligheid en de arbeidsgeneesheer te worden geraadpleegd. Deze informatie moet door het uitzendbureau ter kennis worden gebracht van de uitzendkracht.

Tevens wordt opgelegd dat het uitzendbureau instaat voor de naleving van de bepalingen betreffende de inentingen en de moederschapsbescherming. De gebruiker van zijn kant staat in voor de naleving van de bepalingen betreffende de arbeidsveiligheid en -hygiëne. De gebruiker moet zich hierbij vergewissen van de bijzondere beroepskwalificaties van de uitzendkracht. Tevens dient hij hem op de hoogte te brengen van de specifieke risico's inzake veiligheid en gezondheid eigen aan zijn inrichting. Daarenboven dient de gebruiker zich ervan te vergewissen of de uitzendkrachten medisch geschikt zijn bevonden om hun werkpost te bekleden.

Voor iedere uitzendkracht wordt een centraal beheerd medisch dossier opgesteld dat wordt bijgehouden door de arbeidsgeneeskundige dienst van het paritair comité voor de uitzendarbeid. Hiertoe dienen de uitzendbureaus een bijdrage te betalen aan de geneeskundige diensten.

Ten slotte is het verboden om uitzendkrachten tewerk te stellen bij de afbraak en verwijdering van asbest, bij werkzaamheden die verband houden met begassing en voor de verwijdering van giftige afvalstoffen.

De bepalingen van het besluit worden ingevoegd in de Codex over het Welzijn op het Werk onder de titel «Bijzondere werknemerscategorieën en werksituaties». Het besluit vermeldt geen specifieke datum van inwerkingtreding.

P.N.D.

Openbaarheid van bestuur – Provincies en gemeenten

Ter uitvoering van art. 32 Gw. en in navolging van openbaarheidsregelingen voor andere bestuursniveaus regelt de wet van 12 november 1997 (*B.S.*, 19 december 1997) de openbaarheid van bestuur en van bestuursdocumenten in provincies en gemeenten. *Grosso modo* stemt de inhoud van deze wet, *mutatis mutandis*, overeen met de federale openbaar-

heidswet van 11 april 1994 (zie hierover Boes, M., «Openbaarheid van bestuur», in *Liber Amicorum A. Van Deurzen*, Gent, Mys & Breesch, 1995, 39-61; Bamps, Ch., «Openbaarheid van bestuur: de federale wet van 11 april 1994 toegelicht», *Rec. Arr. R.v.St.*, 1996, 21-45).

Naast de bepaling van het toepassingsgebied en de invulling van de begrippen 'bestuursdocument' en 'bestuursdocument van persoonlijke aard' (art. 2), regelt de wet de actieve openbaarheid van bestuur. Op de gemeentelijke en provinciale overheden rust een informatieverplichting, naar aanleiding waarvan zij o.a. een informatieambtenaar moeten aanstellen en een 'wegwijs-document' in hun administratieve diensten aan de bevolking ter beschikking moeten stellen. Ten slotte vermeldt elke bestuursbeslissing met individuele strekking de eventuele beroepsmogelijkheden die de bestuurder kan aanwenden.

De artikelen 5 e.v. regelen de passieve openbaarheid van bestuur, i.e. de draagwijdte ervan, de te volgen procedure bij het afdwingen van het inzagerecht en de uitzonderingsgronden waarop het inzagerecht kan worden geweigerd. Bovendien kan een burger de verbetering van bestuursdocumenten verkrijgen, indien hij aantoonst dat het document onjuiste of onvolledige gegevens bevat (artikel 8).

Naar analogie van de federale openbaarheidswet neemt de Commissie voor de Toegang van Bestuursdocumenten kennis van klachten die m.b.t. de openbaarheid kunnen rijzen; een lokale administratieve overheid kan tevens, los van enige betwisting, aan de commissie een advies betreffende de toepassing van de wet vragen (zie ook Veny, L. en De Martelaere, J., «De federale openbaarheidswet en de bestuurspraktijk», *Publiekrechtelijke Kronieken*, 1998, nr. 1 en Veny, L. en De Maertelaere, J., «De openbaarheidscirkel is (bijna) rond: een wettelijke regeling nu ook voor provincies en gemeenten», gepubliceerd in dit nummer p. 1033).

De wet van 12 november 1997 vermeldt geen specifieke datum van inwerkingtreding.

L.V.

Wegnemen en toewijzen van menselijke organen

Het K.B. van 24 november 1997 (*B.S.*, 23 december 1997) genomen ter uitvoering van art. 1, §3, van de Orgaantransplantatiewet van 13 juni 1986 (*B.S.*, 14 februari 1987), bepaalt dat elk orgaan dat voor transplantatie wordt weggenomen, aan het erkend toewijzingsorganisme moet gemeld worden. Het toewijzingsorganisme voor organen is een instelling die de samenwerking organiseert tussen de transplantatiecentra van verscheidene landen met het oog op het bereiken van de optimale compatibiliteit van de weggenomen organen met de kandidaatontvangers en het reduceren van de wachttijd. Het K.B. regelt de voorwaarden waaraan het toewijzingsorganisme voor organen moet beantwoorden om erkend te worden.

Organen mogen enkel worden afgeleverd aan centra die erkend zijn overeenkomstig de wet op de ziekenhuizen, gecoördineerd op 7 augustus 1987. Worden er erkenningsnormen ter uitvoering van de wet op de ziekenhuizen vastgesteld, dan moeten de transplantatiecentra hieraan beantwoorden ten laatste op de eerste dag van de dertiende maand na de publicatie van het besluit dat de erkenningsnormen vaststelt.

Voorts richt het K.B. de Belgische transplantatieraad op. Deze raad heeft onder meer tot taak aan de Koning maatregelen voor te stellen ter bevordering van de orgaandonatie en de kwaliteit, veiligheid en optimale toewijzing van de weggenomen organen.

Tot slot bepaalt het K.B. dat alleen organen worden weggenomen bij levende of overleden donoren in samenwerking met een erkend transplantatiecentrum. Dit centrum moet het erkend toewijzingsorganisme voor organen op de hoogte stellen van elk orgaan dat in België wordt weggenomen of getransplanteerd, alsook van de kenmerken inzake compatibiliteit, kwaliteit en veiligheid.

Het K.B. van 24 november 1997 vermeldt geen specifieke datum van inwerkingtreding.

V.D.S.

Vermeldingen op de identiteitskaart

De wet van 12 december 1997 tot bepaling van het aanbrengen van sommige vermeldingen op de identiteitskaart, bedoeld in art. 6, §1, van de wet van 18 juli 1991 betreffende de bevolkingsregisters en de identiteitskaarten en tot wijziging van de wet van 8 augustus 1983 tot regeling van een rijksregister van de natuurlijke personen, en tot regeling van het taalgebruik voor deze vermeldingen (*B.S.*, 24 december 1997, inwerkingtreding op deze dag) bepaalt dat op de voorzijde van de identiteitskaart, in het bovenste gedeelte daarvan, enerzijds het woord «België» en anderzijds de woorden «identiteitskaart», «identiteitskaart voor vreemdeling» of «verblijfskaart voor vreemdeling» worden aangebracht, naargelang de hoedanigheid die de houder ervan heeft. Deze woorden worden voortaan gedrukt eerst in de taal van de gemeente die het document afgeeft of in de taal die de houder kiest uit de talen waarvan het gebruik wordt toegestaan in de gemeenten die genoemd worden in de artikelen 6, 7 en 8 van de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, gecoördineerd op 18 juli 1966, en vervolgens in de twee andere landstalen en in het Engels. De titels van de rubrieken waaronder op de identiteitskaart de persoonlijke gegevens worden aangebracht die specifiek zijn voor de houder, komen er in de eerste plaats voor in de taal van de gemeente die het document afgeeft, of in de taal die de houder kiest, volgens het voorgaande onderscheid, en vervolgens in het Engels.

G.D.

Strafrechtelijke en burgerrechtelijke aansprakelijkheid van ministers

De wet van 19 december 1997 (*B.S.*, 25 december 1997), vervangt in art. 5 van de wet van 17 december 1996 «houdende tijdelijke en gedeeltelijke uitvoering van artikel 103 van de grondwet», de woorden 'tot 1 januari 1998' door de woorden 'tot 1 juli 1998'. Hierdoor wordt de tijdelijke wettelijke regeling inzake de strafrechtelijke en burgerrechtelijke aansprakelijkheid van federale ministers en staatssecretarissen verlengd tot die laatste datum (voor een summier bespreking van de wet van 17 december 1997, zie L.V., 'Wetgeving in kort bestek', *R.W.*, 199-697, 1172; Veny, L., e.a., 'Parlementair recht in beweging', in *Parlementair recht*.

Commentaar en teksten, Gent, Mys & Breesch, 1997, A.1.*23 - A.1.*25).

De bijzondere wet van 19 december 1997 (*B.S.*, 25 december 1997) brengt een gelijkaardige wijziging aan in artikel 6 van de bijzondere wet van 28 februari 1997, voor wat de leden van de gemeenschaps- en gewestregeringen betreft.

L.V.

Telecommunicatie – Wijziging van de wet van 21 maart 1991

In het *B.S.* van 30 december 1997 werd de wet van 19 december 1997 bekendgemaakt. Die wet wijzigt de wet van 21 maart 1991 betreffende de hervorming van sommige economische overheidsbedrijven teneinde deze in overeenstemming te brengen met de verplichtingen die inzake de vrije mededinging en de harmonisatie op de markt voor telecommunicatie voortvloeien uit bestaande of ontworpen regelgeving op Europees niveau (voor een goed overzicht van de bestaande of geplande Europese regelgeving op dat vlak, zie *Gedr. St., Kamer*, 1997-1998, nr. 1265/1, 4-7).

De meest essentiële wijzigingen die in de wet van 21 maart 1991 worden aangebracht, kunnen in vier categorieën worden ingedeeld:

1° de principes van de openbare telecommunicatiedienst worden nader omschreven in het nieuwe art. 82. Die principes zijn de universele dienstverlening (artt. 84 tot 86), de universele toegang (art. 86bis) en de opdrachten van algemeen belang waaraan Belgacom verplicht is deel te nemen (art. 86ter);

2° er wordt in een specifieke regeling voorzien op het vlak van de rechten en de plichten van de nieuwe operatoren die op de telecommunicatiemarkt actief worden en die diensten van uiteenlopende aard kunnen aanbieden, zoals telecommunicatienetten, spraaktelefoondiensten, mobiele diensten en huurlijndiensten (artt. 87 e.v.);

3° er worden nieuwe juridische begrippen ingevoerd en maatregelen ingesteld om een eerlijke mededinging tussen Belgacom en de nieuwe operatoren te waarborgen. Het Belgisch Instituut voor postdiensten en telecommunicatie krijgt een specifieke opdracht inzake de preventie van conflicten tussen telecommunicatieoperatoren (artt. 68 e.v.);

4° tegelijk met het liberaliseren van de telecommunicatiemarkt worden de consumenten beter beschermd. Met het oog daarop wordt het statuut van de dienst «Ombudsman» bij Belgacom hervormd (artt. 43 tot 46bis) en worden de maatregelen versterkt die erop zijn gericht de vertrouwelijkheid te waarborgen van het uitwissen van informatie (artt. 109ter e.v.).

De wet van 19 december 1997 bestaat uit niet minder dan 100 artikelen en twee uitgebreide bijlagen. Zij heeft uitwerking gekregen met ingang van 1 januari 1998, met uitzondering van art. 88, 2°, ervan (inzake de termijn voor bekrachtiging van het K.B. dat de betrokken wet kan wijzigen), dat reeds met ingang van 30 november 1997 uitwerking heeft gekregen.

M.V.D.

Faillissementswetgeving – Lijst van kandidaat-curatoren

Het K.B. van 5 december 1997 (*B.S.*, 30 december 1997) bepaalt dat de kandidaten die wensen te worden ingeschre-

ven op de in art. 27 van de Faillissementswet van 8 augustus 1997 bedoelde kandidatenlijst waaruit de curatoren worden gekozen, uiterlijk vóór 1 maart van elk jaar daartoe een schriftelijke aanvraag bij de voorzitter van de rechtbank van koophandel moeten indienen. Die schriftelijke aanvraag moet worden vergezeld van een dossier, dat alle nuttige stukken bevat die getuigen van hun bijzondere opleiding en van hun bekwaamheid op het gebied van vereffeningsprocedures. Dat dossier bevat bovendien het advies van de voorzitter in handelszaken, de voorzitter van de rechtbank van koophandel, de procureur des Konings en de stafhouder van de balie waar de kandidaat op het tableau is ingeschreven.

Uiterlijk vóór 30 juni van elk jaar roept de voorzitter van de rechtbank van koophandel ten minste één algemene vergadering bijeen om uitspraak te doen over de aanvragen tot inschrijving of tot schrapping van inschrijving op de kandidatenlijst. Een beslissing tot weigering van inschrijving op de lijst dient met redenen te worden omkleed.

De advocaten die onder gelding van de wet van 18 april 1851 op het faillissement, de bankbreuk en de opschorting van betaling, reeds de taak van curator hebben uitgeoefend, moeten de voormelde formaliteiten niet vervullen voor de algemene vergadering die uiterlijk op 30 juni 1998 wordt bijeengeroepen. Deze personen zullen op de lijst kunnen worden opgenomen tot de algemene vergadering die vóór 30 juni 1999 wordt bijeengeroepen, waarbij ze de voormelde formaliteiten moeten vervullen. Zij kunnen tot de eerste, uiterlijk vóór 30 juni 1998, bijeengeroepen algemene vergadering de taak van curator verder uitoefenen of als curator worden aangeduid.

R.P.

Aansprakelijkheid van de leden van een V.Z.W.

Art. 14 van de wet van 27 juni 1921 waarbij aan de verenigingen zonder winstgevend doel en aan de instellingen van openbaar nut rechtspersoonlijkheid wordt verleend, wordt aangevuld met een tweede lid, luidend als volgt: «de leden gaan in die hoedanigheid geen enkele persoonlijke aansprakelijkheid aan inzake de verbintenissen van de vereniging» (art. 2 van de wet van 25 november 1997, *B.S.*, 31 december 1997, tweede editie; geen specifieke datum van inwerking-treding).

Voor een analyse van de aansprakelijkheid van de leden en van de leden van de raad van beheer van een V.Z.W., zie Wauters, B., v° *Aansprakelijkheid in De V.Z.W. gezien vanuit de praktijk*, Brugge, die Keure, 1996, p. 219-227, Ph. Ernst, Een nieuwe grondslag voor de beperkte aansprakelijkheid van de leden van de VZW, eerlang te verschijnen in het *R.W.*

G.D.

Bedrijfsvoorheffing

In het *B.S.* van 31 december 1997 werd het K.B. van 5 december 1997 tot wijziging van het KB/WIB 92, op het stuk van de bedrijfsvoorheffing, bekendgemaakt.

Het besluit legt de schalen en de regels vast voor de inhouding van de bedrijfsvoorheffing op de vanaf 1998 toegekende of betaalde inkomsten.

Daarnaast wordt het KB/WIB 92 aangepast aan een aantal wetswijzigingen die op het vlak van de inhouding van de

bedrijfsvoorheffing in 1997 zijn doorgevoerd. Zo werd de bezoldigingsregeling van «bestuurders» en «werkende vennoten» uitgebreid tot de «bedrijfsleiders» in het algemeen en stemt het besluit het KB/WIB 92 hierop terminologisch af. Het KB/WIB 92 wordt bijvoorbeeld ook aangepast aan de regel volgens welke thans vergoedingen tot volledig of gedeeltelijk herstel van tijdelijke baatderving en bezoldigingen die door rijksinwoners aan rijksinwoners in het buitenland worden betaald, aan de inhouding van bedrijfsvoorheffing zijn onderworpen.

M.M.

Ziekteverzekering – Afschaffing residuaire regelingen

Het K.B. van 25 april 1997 (*B.S.*, 19 juni 1997; *R.W.*, 1997-1998, 545) heeft vanaf 1 januari 1998 de vijf residuaire regelingen inzake de verzekering voor geneeskundige verzorging, geïntegreerd in de twee nog resterende regelingen, zijnde de algemene regeling en de regeling voor de zelfstandigen.

Deze wijziging in de verzekerbareheidsregeling noodzaakt tot een aanpassing van het K.B. van 3 juli 1996 tot uitvoering van de wet betreffende de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen, gecoördineerd op 14 juli 1994 (*B.S.*, 31 juli 1996; *R.W.*, 1996-1997, 690). Die aanpassing is het voorwerp van het K.B. van 29 december 1997 (*B.S.*, 31 december 1997), dat uitwerking heeft met ingang van 1 januari 1998.

A.M.B.

BOEKEN

W. DE BRUYN en J. VANBELLE, *Praktijkboek Huurrecht 1997 – Commentaar, geannoteerd wetboek & modellen*, Gent, Mys & Breesch, 1997, XIX + 273 pp.

Het *Praktijkboek Huurrecht* van Wim De Bruyn en Jo Vanbelle is aan zijn derde jaarlijkse editie toe.

Opzet en structuur van het werk bleven ongewijzigd: een beknopte uiteenzetting over het gemeen huurrecht, over de woninghuurrechtgeving, over bepalingen uit andere rechtstakken die op huur betrekking hebben (fiscaliteit, familierecht, familiaal vermogensrecht) en over de gerechtelijke procedure in huurzaken, gevolgd door geannoteerde wetgeving inzake huur, een reeks modellen voor de huurpraktijk, enkele cijfergegevens (o.m. indexcijfers) en een beknopt zaakregister.

Voor de editie 1997 is de stof bijgehouden tot 1 september 1997. De uiteenzetting werd voornamelijk aangevuld en aangepast in het licht van de wijzigende huurwet van 13 april 1997; in het deel wetgeving werd ook het K.B. van 8 juli 1997 opgenomen met de voorwaarden waaraan ten minste voldaan moet zijn, wil een onroerend goed dat verhuurd wordt als hoofdverblijfplaats, in overeenstemming zijn met de elementaire vereisten inzake veiligheid, gezondheid en woonbaarheid. Voor zover we dat konden nagaan, is er geen nieuwe rechtspraak verwerkt.

De overgang van uitgave '96 naar editie '97 verliep evenwel niet geheel feilloos: bij de overname van de vroegere tekst zijn op meerdere plaatsen delen van de uiteenzetting verkeerdelijk in voorbeeld - tekst met een kleiner lettertype terechtgekomen; randnummer 72 staat tweemaal afgedrukt; in het deel wetgeving prijkt het nieuwe art. 11bis van de *Handelshuurwet* ongelukkig in de *Woninghuurrechtwet*. De inhoudelijke actualisering had ook niet overal even optimaal plaats. Zo is het in 1997 niet meer gepast te schrijven dat er «tot voor twee jaar» geen specifieke wetgeving in verband met woninghuurrecht

stond (aldus in randnummer 4). De wettelijke interest die vermeld staat in de cijfergegevens is bv. ook niet meer actueel; door het K.B. van 4 augustus 1996 werd die met ingang van 1 september 1996 op 7 pct. gebracht. Zulke slordigheden hadden door grondiger controle van de tekst vóór definitieve druk vermeden kunnen worden. Voor verbetering vatbaar dus.

C.P.

P.M. VAN SCHIE, W.W. VAN SMEDEN en C.A. DE KAM, Hoofddlijnen van het Nederlands belastingrecht, Deventer, Kluwer, 1997, 416 pp.

Het boek van Van Schie, Van Smeden en De Kam over het Nederlandse belastingrecht is stilaan een klassieker onder de inleidingen en de studieboeken geworden. Het is al aan zijn achtste druk toe. Het is ook vanuit Belgisch perspectief interessant, zowel voor practici als voor theoretici.

Voor Belgische fiscale adviseurs is het nuttig om iets van het Nederlandse belastingrecht af te weten, omdat sedert enkele jaren veel vermogende Nederlanders hun woonplaats naar België hebben overgebracht. Dat is veelal gebeurd om fiscale redenen. En hun Belgische adviseurs doen er goed aan die redenen te kennen. Het besproken boek kan hen daarbij helpen. Het geeft een beknopt maar uitstekend overzicht van de Nederlandse belastingen. De meeste aandacht gaat uit naar de inkomstenbelasting.

Voor theoretici van het belastingrecht is dit boek eveneens interessant. Het behandelt enerzijds aspecten van het belastingrecht, waar fiscaal-juristen in België traditioneel minder aandacht aan besteden, maar waarover zich in Nederland een uitgebreide literatuur heeft ontwikkeld: belastingbeginselen, doeleinden van belastingheffing, belastingconcurrentie, enzovoort. De auteurs treden op deze punten niet in discussie, maar geven uitstekende overzichten van de leerstellingen. Anderzijds vindt men in dit boek ook degelijke overzichten van specifiek juridische leerstukken, die in Nederland al lang bestaan, maar waarvoor de belangstelling in België pas van veel recentere datum is: de *fraus legis*, de algemene beginselen van behoorlijk bestuur, de problematiek van de administratieve geldboeten, enzovoort. Deze leerstukken kan men naar Belgisch recht niet behandelen zonder eerst de Nederlandse ontwikkelingen te hebben onderzocht.

Voor wie aan rechtsvergelijkend onderzoek van het fiscaal recht wil doen, is dit een uiterst nuttig boek. Het geeft goede overzichten, die de weg wijzen naar verdere bronnen.

S. Van Crombrugge

CAHIERS AEDBF/EVBFR BELGIUM, Le secteur bancaire et la concurrence. De banksector en de mededinging. Teksten van de studiedag van 6 juni 1996, Brussel, Bruylant, 1997, 162 blz.

Er zijn van die studiedagen waarvan men zich *a posteriori* klaagt dat men niet de tijd had (of gemaakt heeft) om erop aanwezig te zijn. De studiedag van 6 juni 1996 georganiseerd door de Europese Vereniging voor Bank- en Financieel Recht-Belgium, behoort zonder meer tot deze categorie. In acht bijdragen van zonder uitzondering eminente juristen, krijgt de lezer immers een uitermate boeiend overzicht van de wijze waarop het Europese mededingingsrecht toepassing vindt op en in de banksector. Dat men hierbij nader ingaat op de werking van artikel 85 EG, zal gezien de «bankbeschikkingspraktijk» van de Commissie op grond van dit artikel niet echt verbazen. Wie op zoek is naar duidelijkheid over wat nu concreet wel, niet, dan wel slechts op grond van artikel 85, lid 3, EG, toegelaten is, vindt in de bijdrage van J. Steenbergen («Les règles de concurrence et le secteur bancaire», pp. 109-131) ongetwijfeld het (Commissie-)antwoord op bijna al zijn vragen. Voor kritische beschouwingen bij bepaalde oplossingen en standpunten, kan men terecht bij A. Pappalardo («L'approche de la Commission et la jurisprudence communautaire», pp. 79-89) en B. Saisi («Les systèmes de paiement. Réflexions sur la notion de marché dans le secteur bancaire», pp. 135-145). Wat deze studiedag – en het daarbij horend boek – een belangrijke toegevoegde waarde verleent, is dat – anders dan vaak het geval is (p. 149) – de staatssteunregels niet uit het oog verloren werden. Zo niet door D. Waelbroeck die er «in geslaagd (is) in kort bestek én de voorschriften te beschrijven én te

wijzen op de relevantie ervan voor de banksector» (p. 149) (zie voor diens bijdrage «Le secteur bancaire au regard du droit de la concurrence – principes juridiques de base», pp. 11-30, en meer in het bijzonder over staatssteun, pp. 26-30). Daarnaast is de bijdrage van M. Dasselte volkomen aan deze belangwekkende problematiek gewijd («Aides d'état et activités bancaires: l'impact du droit de la Communauté européenne», pp. 65-75). Volkomen in de lijn van het volledige werk, beperkt de behandeling zich hier niet tot theoretische bespiegelingen, doch wordt erg concreet duidelijk gemaakt welke impact deze regels kunnen hebben op banken, mét aanduiding van ongeveer alle mogelijke risico's wanneer aan cliënten op onwettige wijze steun wordt verleend. Dat de staatssteunregels in de regel ook van toepassing zijn wanneer banken zelf begunstigd worden door de staat, op een ogenblik dat de «investeerder in markteconomie» dit niet (langer) zou doen, wordt aangetoond door B. Van de Walle de Ghelcke («De banksector en de mededinging. Algemene bedenkingen», pp. 93-106, in het bijzonder vanaf p. 102). In het licht van de huidige concentratie- en fusiegolf in de Europese bankwereld, kon de behandeling van de concentratieregels niet achterwege blijven. Deze regels komen in verschillende bijdragen aan bod (zie D. Waelbroeck, pp. 21-26; B. Van de Walle de Ghelcke, pp. 99-102; J. Steenbergen, pp. 127-128). Blijft nog de bijdrage van J. Zachmann («Principes économiques de base et leur application aux marchés bancaires», pp. 34-62). Ondanks de veeleer bescheiden titel gaat het hierbij om een schitterend theoretisch werkstuk, dat de lezer de cruciale «kennis van een aantal economische begrippen» (Bourgeois, p. 150) bijbrengt. Deze bijdrage is zodanig fundamenteel dat het als verplichte lectuur zou moeten gelden voor al wie zich op een of andere wijze met het mededingingsrecht bezighoudt. Uit het voorgaande mag duidelijk zijn dat het besproken werk werkelijk de moeite loont. Wie nog niet volledig overtuigd is, zij verwezen naar de zes conclusies van de «concludent» (J.H.J. Bourgeois, «De banksector en de EG-Mededingingsregels – van 'close encounters of the third kind' tot in- en aanpassing – Enkele kanttekeningen», pp. 149-152).

Anne-Marie Van den Bossche

MEDEDELINGEN

Publicatie van de arresten van de Raad van State

Overeenkomstig het koninklijk besluit van 7 juli 1997 betreffende de publicatie van de arresten van de Raad van State, zal de Raad arresten publiceren via het internet. Hiertoe zullen twee verschillende technologieën worden gebruikt.

Enerzijds wordt de internet-site van de Raad van State (<http://protocol>) vernieuwd. De gebruiker heeft vrije toegang tot deze site en kan zelf de inhoud ervan doorzoeken. Hij dient hiertoe te beschikken over een «grasduiner» (browser), zoals Netscape Navigator of MS Internet Explorer. Deze site zal in vernieuwde versie operationeel zijn vanaf begin maart 1998, op het adres <http://www.raadvst-consetat.be>. Ze zal o.a. een selectie van de arresten bevatten, die doorzoekbaar zal zijn met behulp van een geautomiseerd zoek-systeem.

Anderzijds zal de Raad van State de nieuwe arresten via electronic mail (smtp-protocol) verspreiden, eveneens vanaf begin maart 1998.

Dit houdt in dat elke persoon die beschikt over een e-mailadres zich op de (nieuwe) arresten kan abonneren, waarna ze automatisch naar zijn e-mailadres zullen toegestuurd worden. De bestemming dient te beschikken over een «e-mail client», zoals Eudore Light, MS-Exchange, enz. ... (sommige internet-grasduiners kunnen e-mail ontvangen zonder dat een afzonderlijke e-mail client vereist is).

De arresten zullen met een periodiciteit van maximaal één week opgestuurd worden, bij wijze van een bijlage aan een e-mailbericht, in ASCII-formaat. Dit formaat is eenvoudig te lezen met diverse tekstverwerkingspakketten of editors (Corel Wordperfect, MS Word,

MS Wordpad, ...). Het aantal gepubliceerde arresten zal 50 tot 75 per week bedragen.

Elk arrest wordt opgestuurd met opgave van arrestnummer, nummer van de algemene rol, nummer van de behandelende kamer (wat het mogelijk maakt de arresten op basis hiervan te sorteren), en datum. De ontvanger kan de arresten zo nodig opnemen in een eigen documentatiebestand, ze off-line lezen en bewerken («knippen en plakken»), enz.

De gebruiker dient wel te begrijpen dat de elektronische versie van een arrest geen authentiek document is en dat de Raad van State geen verantwoordelijkheid opneemt voor configuratieproblemen die zich kunnen voordoen op de computer van de gebruiker of bij diens internet-dienstverlener. Tevens kan de Raad van State beslissen de toezending van arresten stop te zetten indien blijkt dat de toegezonden arresten de gebruiker niet bereiken en dat dit het gevolg is van technische problemen bij de gebruiker (zgn. «bouncing mail»).

Om van deze dienstverlening, die thans gratis is, te genieten dient de gebruiker deze aan te vragen, via een formulier dat verkregen kan worden op het nummer 02/234.96.16. Voor alle verdere inlichtingen kan men zich wenden tot de Raad van State, Wetenschapsstraat 33 te 1040 Brussel, t.a.v. respectievelijk Mevr. D. Langbeen, hoofdgriffier, voor de inhoudelijke aspecten en Dhr. F. Franceus, beheerder voor de technische aspecten.

Men dient te rekenen op een behandelingstermijn van de aanvraag van ongeveer zeven dagen.

Werving van magistraten voor het Auditoraat en het Coördinatiebureau van de Raad van State en de samenstelling van een wervingsreserve (Nederlandstalig kader)

I. Met het oog op de samenstelling van een wervingsreserve van adjunct-auditeur en adjunct-referendaris, zal de Raad van State in de loop van het derde trimester een vergelijkend examen organiseren bestemd voor gegadigden die blijken hun diploma het examen van doctor of licentiaat in de rechten in het Nederlands hebben afgelegd.

II. Om tot het vergelijkend examen te worden toegelaten, moet de kandidaat ten volle 27 jaar oud zijn, doctor of licentiaat in de rechten zijn, en over drie jaar nuttige juridische beroepservaring beschikken. In geval van betwisting beslist de examencommissie over de toelaatbaarheid tot het examen.

Het vergelijkend examen is drie jaar geldig wat de benoemingen betreft tot de ambten van adjunct-auditeur of adjunct-referendaris die in de loop van die periode vacant worden. De geldigheidstermijn vangt aan de dag waarop de examencommissie de rangschikking van de geslaagde kandidaten vaststelt.

III. De aanvragen om deelneming dienen bij een ter post aangekende brief te worden gericht aan de Eerste Voorzitter van de Raad van State, Wetenschapsstraat 33, 1040 Brussel. Zij moeten, op straffe van verval, ten laatste op 29 mei 1998 bij de post worden afgegeven.

De kandidaat vermeldt zijn naam, voornamen, woonplaats en beroep. Bij zijn aanvraag voegt hij de stukken waaruit blijkt dat hij aan de onder I en II gestelde eisen voldoet of een voor eensluidend verklaarde kopie van die stukken, evenals een recent bewijs van goed gedrag en zeden.

De kandidaten zullen persoonlijk van de datum van het examen in kennis worden gesteld.

Magistratuur en Maatschappij in dialoog

Op 18 april 1998 organiseert M&M te Antwerpen een congres waarop zij vertrekkend vanuit zelfkritiek een dialoog wil inzetten met de aanwezigen over de hervormingen van de Justitie.

Drie vragen komen aan bod:

- Communiceert Justitie?
- Te hoge verwachtingen in Justitie?
- Denken over de noodzakelijke hervormingen.

Inlichtingen en inschrijvingen: ORGA-MED, Essenestraat 77, 1740 Ternat, tel. 02/582.08.52, fax. 02/582.55.15 en e-mail: orgamed@club.innet.be.

Nascholing voor leraren en lectoren economie, handel en/of recht

De nascholingsnamiddagen worden ingericht aan de V.U.B. op 22 april 1998 en aan de U. Gent op 29 april 1998.

Het programma en de sprekers zijn dezelfde:

- Milieurechtelijke en stedenbouwkundige verplichtingen en het bedrijfsleven (mr. D. Ryckbost)
- Verboden contractuele bedingen, in het bijzonder bij factuurvoorwaarden (prof. dr. M. Flamée)

Inlichtingen en inschrijvingen: de h. L. Deschauer, V.U.B., Pleinlaan 2, 1050 Brussel, tel. 02/629.24.32 en mevr. A.M. Thibo, U. Gent, Universiteitstraat 4, 9000 Gent, tel. 09/264.68.35.

Colloquium: Gezinsgeschillen van en met Marokkaanse migrantenvrouwen: wat zijn passende juridische oplossingen?

Op 24 april 1998 wordt er aan de K.U.Leuven een studiedag georganiseerd waarop de resultaten worden voorgesteld van een kortlopend interuniversitair (K.U.Leuven - U.Gent - U.C.L.) onderzoek over de juridische gezinssituatie van Marokkaanse vrouwen in België dat tussen 1 januari en 31 december 1997 werd uitgevoerd in opdracht van de Diensten van de Eerste Minister (Wetenschappelijke, Technische en Culturele Aangelegenheden), Programma voor Toekomstgericht Sociaal-Economisch Onderzoek.

De opdracht bestond erin om, gedurende één jaar, via een grondige verkenning van de recentste rechtspraak, en via bevestigingen, zowel van magistraten bij de burgerlijke rechtbanken, notarissen, ambtenaren van de burgerlijke stand en juristen bij eerstelijnsdiensten in Vlaanderen, Wallonië en Brussel, als van vrouwen en mannen van Marokkaanse afkomst in België, een zo volledig mogelijk beeld te krijgen van de juridische gezinssituatie van Marokkaanse vrouwen in België.

Vervolgens zullen de conclusies en beleidssuggesties die in het onderzoeksrapport worden uitgewerkt, voorgesteld en besproken.

Inlichtingen en inschrijvingen: Departement Sociale en Culturele Antropologie, K.U.Leuven, Tiensestraat 102, 3000 Leuven, mevr. Greet Lauvrijs, tel.: 016/32.60.07 (maandag, dinsdag en woensdag: 9.00-12.00 uur), fax.: 016/32.60.00 en e-mail: Greet.Lauvrijs@psy.kuleuven.ac.be.

Colloquium: Transportrecht

Op 24 april 1998 wordt door de U.C.L. een colloquium georganiseerd over transportrecht.

Inlichtingen en inschrijvingen: Centre Charles de Visscher pour le droit international, Collège Thomas More, Place Montesquieu 2, 1348 Louvain-La-Neuve, tel. 010/47.47.78 en fax. 010/47.30.58.

Studiedag: Internet en het auteursrecht

De Belgische Vereniging voor de Bescherming van het Auteursrecht organiseert op 24 april 1998 een studiedag met als thema «Internet en het Auteursrecht». Er zullen uiteenzettingen worden gehouden over de volgende onderwerpen: het auteursrecht toegepast op Internet, de aansprakelijkheid van de operatoren, licensing en identificatie van de werken.

Inlichtingen en inschrijvingen: BVBA. mevr. S. Dufrane, Aarlenstraat 75-77, 1040 Brussel. Tel. 02/286.82.62 en fax 02/231.18.00.

Colloquium: Internationaal Koopverdrag

Het Centre de Droit Privé en het Centre de Droit Comparé et d'Histoire du Droit van de U.L.B. organiseren op 24 en 25 april 1998 te Brussel een studiedag met als thema «La vente internationale de marchandises - Droit belge et Droit comparé».

Inlichtingen en inschrijvingen: U.L.B., mevr. N. Watté, tel. 02/650.36.13 en fax. 02/650.36.11.

Voorzorgskas voor Advocaten en Gerechtsdeurwaarders

De Raad van Bestuur van de Voorzorgskas voor advocaten en gerechtsdeurwaarders nodigt u uit tot het bijwonen van de Gewone Algemene Vergadering die zal gehouden worden op donderdag 30 april 1998 om 15 uur en van de Buitengewone Algemene Vergadering die zal gehouden worden om 16 uur in het Huis van de Voorzorgskas, Gulden Vlieslaan 64, 1060 Brussel.

Agenda van de Gewone Algemene Vergadering

1. Goedkeuring van het proces-verbaal van de Gewone Algemene Vergadering van 17 april 1998.
2. Verslag van de Raad van Bestuur.
3. Goedkeuring van de jaarrekening van het boekjaar 1997 en voorstelling van de Begroting voor het komende jaar.
4. Ontlasting aan de bestuurders.
6. Statutaire benoemingen.
7. Allerlei.

Agenda van de Buitengewone Algemene Vergadering

1. Wijziging van artikels 16, 27 en 36 van de Statuten.

Belangrijke herinnering:

De leden van de vereniging die verhinderd zouden zijn de vergadering bij te wonen en die wensen zich te laten vertegenwoordigen, kunnen daartoe een volmacht verlenen aan een ander lid. Deze volmacht moet geen bijzondere vorm hebben en kan afgegeven worden bij het bureau van de vergadering.

Het aantal stemmen waarover een mandataris kan beschikken is beperkt tot tien (Art. 31 van de Statuten).

Voor de Raad van Bestuur
De Voorzitter
Marie-Berthe Bertrand

XXXVIIIe Congres van de Vlaamse Juristenvereniging: Het juridisch statuut van het onroerend goed

Op 25 april 1998 vindt het XXXVIIIe Congres van de Vlaamse Juristenvereniging plaats in het Pand te Gent, met als thema «Het juridisch statuut van het onroerend goed».

Programma:

08.30 Ontvangst met koffie

09.00 OPENINGSZITTING

VERWELKOMING, prof. dr. J. Willems, Rector van de Universiteit Gent

INLEIDING, prof. dr. H. Bocken, Decaan van de Faculteit Rechtsgeleerdheid, Universiteit Gent, congresvoorzitter.

09.30 I. ONROERENDE EN HYPOTHECAIRE PUBLICITEIT. ORGANISATIE EN TEGENWERPELIJKHEID
Preadviseur: prof. dr. A. Verbeke (K.U.Leuven - Universiteit Antwerpen) en de h. J. Byttebier (K.F.B.N. - K.U.Leuven)
Respondent: prof. dr. L. Weyts (K.U.Leuven - notaris)
Voorzitter: prof. dr. C. De Wulf (U. Gent)

09.30 II. VASTGOEDBEMIDDELING: EEN STAND VAN ZAKEN
Preadviseur: de h. H. De Decker (notaris)
Respondent: de h. G. De Palmaer (vrederechter)
Voorzitter: prof. dr. Y. Merchierts (U. Gent)

09.30 III. PUBLICITEITSSTELSELS BETREFFENDE PUBLIEKRECHTELIJKE EN FISCALE BEPERKINGEN

VAN HET ONROEREND EIGENDOMSRECHT. EEN POGING TOT INVENTARISEREN.

Preadviseur: prof. dr. H. Casman (V.U.B. - notaris)

Respondent: prof. dr. L. Veny (U. Gent)

Voorzitter: prof. dr. W. Lambrechts (Universiteit Antwerpen)

10.30 Koffiepauze

11.00 IV. ENKELE ACTUELE FISCALE PROBLEMEN INZAKE ONROEREND GOED DOORGELICHT

Preadviseur: de h. J. Verstappen (Jurist-K.F.B.N.)

Respondent: prof. dr. M. Ghyselen (U. Gent, K.U.B., L.U.C.)

Voorzitter: prof. dr. A. Spruyt (V.U.B.)

12.30 Lunch

14.00 V. HET GRONDBOEK: DE VEREISTE HERVORMING VAN DE REGELS BETREFFENDE DE VERKRIJGING VAN ONROERENDE ZAKELIJKE RECHTEN

Preadviseur: prof. dr. M.E. Storme (Universiteit Antwerpen en K.U.Leuven)

Respondent: mr. F.H.J. Mijnsen (Hoge Raad der Nederlanden)

Voorzitter: prof. dr. E. Dirix (K.U.Leuven)

14.00 VI. DE NOTARIS OP DE SCHOPSTOEL BEDENKINGEN BIJ ENKELE CONTROVERSIELE ASPECTEN VAN DE OPDRACHT VAN DE NOTARIS IN HET RAAM VAN HET UITVOEREND BESLAG OP ONROEREND GOED EN DE RANGREGELING

Preadviseur: prof. dr. P. Taelman (U. Gent)

Respondent: prof. A. Michielsens (V.U.B.)

Voorzitter: prof. dr. J. Laenens (Universiteit Antwerpen)

14.00 VII. EFFECTISERING VAN ONROEREND GOED

Preadviseur: mevr. V. De Schrijver (C.B.F. - U. Gent)

Respondent: mevr. C. Jennes (BACOB)

Voorzitter: prof. dr. E. Wymeersch (U. Gent)

15.00 VIII. OPBOUW VAN EEN VASTGOED INFORMATIE-SYSTEEM IN HET KADER VAN GIS-VLAANDEREN

Preadviseur: de h. J. Sanders en ir. W. De Vos (Vlaamse Landmaatschappij)

Respondent: prof. dr. G. Van Hoorick (U. Gent)

Voorzitter: prof. dr. L. Lavrysen (U. Gent - referendaris Arbitragehof)

15.00 IX. DE BUITENCONTRACTUELE AANSPRAKELIJKHEID VAN DE EIGENAAR OF EXPLOITANT VAN EEN ONROEREND GOED EN DE VERZEKERING VAN DIE AANSPRAKELIJKHEID

Preadviseur: prof. dr. A. Van Oevelen (Universiteit Antwerpen)

Respondent: de h. B. De Temmerman (K.U.Leuven)

Voorzitter: prof. dr. H. Vandenberghe (K.U.Leuven)

16.00 GRONDINFORMATIESYSTEMEN: AANPASSEN OF HERDENKEN? Slotrede door prof. dr. R. De Corte (U. Gent en Universiteit Antwerpen)

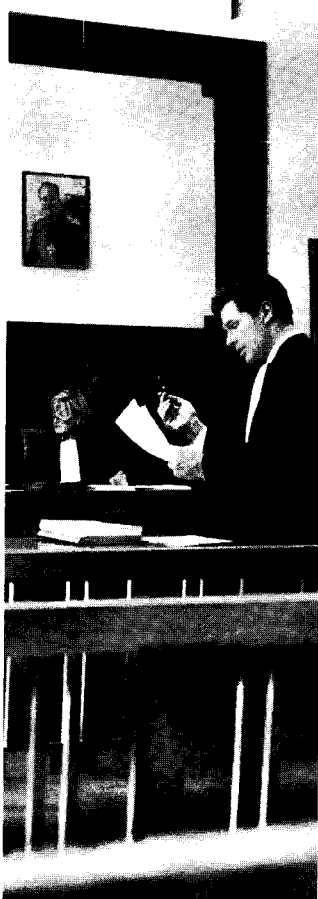
17.00 Slotrede door de uittreedende Voorzitter, prof. dr. M. Storme. Installatie van het nieuwe bestuur.

17.45 Receptie

Het congres wordt georganiseerd met de steun van VDK-SPAAR-BANK en van ANHYP.

De deelnameprijs bedraagt 2000 fr. voor leden van de Vlaamse Juristenvereniging en 3.500 fr. voor niet-leden.

Inlichtingen en inschrijvingen: U. Gent, Faculteit Rechtsgeleerdheid, Vakgroep Burgerlijk Recht de heer C. Willems, tel. 09/264.69.23 en fax 09/264.69.90 en e-mail: Carlos.Willems@rug.ac.be.

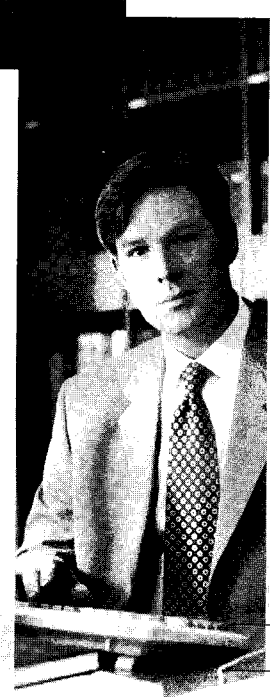
JUDIT: u ervaart het verschil

Een gevat pleidooi, gegronveste argumenten. Resultaten die alle verwachtingen overstijgen. En bovenal: een tevreden cliënt. Wat verdiende ontspanning... met de zekerheid dat u het volgende dossier weer net zo vlot zal bolwerken.

Zoveel hangt af van hoe u uw juridisch dossier stoffeert. Hoeveel tijd u in uw opzoeken moet steken en hoe zeker u bent van het resultaat.

En het is net dat waar de JUDIT-databank zo sterk in is.

Met een klik van de muis biedt JUDIT u met haar Windows-programma toegang tot meer dan 200.000 brondocumenten: samenvattingen of inhoudstafels van alles wat in België sinds 1980 aan juridische informatie is verschenen en de volledige teksten van alle arresten van het Hof van Cassatie sinds 1989. Inclusief relevante buitenlandse publicaties.

JUDIT is de meest gebruikte autonome juristen-databank in België, en dat is geen toeval: ze wordt immers voor, maar ook door juristen samengesteld. Mensen die weten hoe u te werk gaat, wat u belangrijk vindt, welk comfort u zoekt.

Tijdelijk jubileumaanbod!

JUDIT bestaat dit jaar 10 jaar. Tot 15 juni bieden wij nieuwe abonnees een uitzonderlijke intekenkorting van 30%. Wil u meer hierover weten, bel gratis: 0800 / 1 4500.

JUDIT: uw beste verzekering om te winnen op alle vlakken

KLUWER
RECHTSWETENSCHAPPEN
BELGIË

Santvoortbeeklaan 21-25
B-2100 Antwerpen
tel.: 0800 / 1 4500
fax: 03 / 360 04 67

Belastingadviseurs

KPMG is wereldwijd één van de grootste internationale dienstverlenende organisaties inzake audit, accountancy, belasting en juridisch advies en consulting. In België telt KPMG ruim 640 medewerkers in 7 kantoren.

KPMG Belastingadviseurs heeft ruime ervaring op het vlak van advies, bijstand, en het oplossen van fiscale problemen van Belgische en internationale bedrijven, hun leiding, personeelsleden en aandeelhouders.

Belastingadviseurs

U bent Licentiaat in de Rechten en/of Toegepaste Wetenschappen. U kan terugblikken op minstens 1 tot 4 jaar ervaring, opgedaan bij een (internationaal) fiscaal adviesbureau, een multinationale of grote onderneming of de fiscale administratie. U zal instaan voor het verstrekken van fiscale adviezen op Belgisch of internationaal vlak. U bent goed drielig (N-F-E) en beschikt over kritisch en analytisch denkvermogen. U geeft blijk van een goede teamgeest en u bent gemotiveerd om uw kennis en ervaring voortdurend te verruimen.

Overtuig ons van uw kwaliteiten door middel van een sollicitatiebrief aangevuld met een volledig CV ter attentie van :

de heer Luc Heynderickx, Partner, Neerveldstraat 101-103 te 1200 Brussel.

Uw sollicitatie wordt met strikte discretie behandeld.

KPMG biedt een uitdagende internationale omgeving met een jonge dynamische werksfeer, permanente interne en externe vorming, zeer aantrekkelijke loopbaanperspectieven, een aantrekkelijk salaris aangevuld met diverse extra-legale voordelen.

Herstel van en vergoeding voor aantastingen aan niet-toegeëigende milieubestanddelen

A.Carette

ISBN 90-5095-026-4 - 664 blz. - BEF 3.950,-

Zeewater, rivierwater, in het wild levende fauna worden frequent aangetast. Door hun zakenrechtelijk statuut als *res communes* of *res nullius* vallen ze evenwel buiten de werking van het aansprakelijkheidsrecht. In dit boek wordt gezocht naar een manier om het tekortschieten van het civielrecht als middel tot herstel bij aantastingen aan *res communes* en *res nullius* op te lossen. De auteur bestudeert daartoe eerst de bijzondere milieu-aansprakelijkheidsregels die in diverse fora tot stand kwamen en nog zullen komen. Zo worden o.a. de herstel- en vergoedingsmogelijkheden voor verstoring van niet-toegeëigende milieubestanddelen uit CERCLA (V.S.A.), het verdrag van Lugano (Raad van Europa), het CLC-verdrag (olieverontreiniging vanuit zeeschepen) en het voorontwerp decreet milieubeleid (commissie-Bocken) onderzocht. Waar een aansprakelijkheidsregeling geen soelaas biedt, kan gedacht worden aan een fonds. Hoe men daarbij het best tewerk gaat om bijvoorbeeld nog steeds de vervuiler te laten betalen, worden grondig behandeld. De vragen of een nieuw zakenrechtelijk statuut voor de *res communes* en de *res nullius* of een subjectief recht op een kwalitatief hoogstaand leefmilieu kunnen bijdragen tot het vinden van een bevredigende oplossing voor het herstel van en vergoeding voor aantasting aan niet-toegeëigende milieubestanddelen komen uitvoerig ter sprake. Vruchtgebruik, domanialisering in navolging van de common law-figuur 'publica trust', art. 714 B.W. en art. 23 G.W. staan daarbij centraal. Tenslotte worden enige aanbevelingen voor de wetgever geformuleerd.

INTERSENTIA RECHTSWETENSCHAPPEN

Churchillaan 108 • 2900 Schoten • Tel.: 03/680.15.50 • Fax: 03/658.71.21